

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

Stárnutí na venkově a jeho důsledky pro rozvoj venkova.

Bc. Stanislava Hodinová

© 2017 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Stanislava Hodinová

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Stárnutí na venkově a jeho důsledky pro rozvoj venkova

Název anglicky

The aging in rural areas and its implications for rural development.

Cíle práce

Cílem práce je zhodnotit vývoj a dopady stárnutí na venkově a jeho vliv na rozvoj venkova obecně. Po prostudování relevantní odborné literatury budou stanoveny hypotézy, které se budou v empirické části diplomové práce ověřovat.

Metodika

Metodika:

1. Prostudování teoretických prací, týkajících se stárnutí venkovské populace a stanovení hypotéz. Příprava empirického šetření ve vybraném regionu/obci, výběr vzorku, stanovení nástrojů pro sběr dat, analýza a interpretace získaných dat.

2. Harmonogram práce:

Březen 2016 – specifikace metodiky, stručný obsah teoretické části práce

Srpen 2016 – zpracování teoretické části DP (úvod, popis metodiky, literární rešerše), harmonogram terénního šetření

Říjen 2016 – vlastní terénní šetření

Prosinec 2016 – zpracování a odevzdání empirické části v první verzi

Březen 2017 – odevzdání kompletní DP se zpracovanými připomínkami

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

venkov, stárnutí populace, důsledky demografických změn

Doporučené zdroje informací

- Bartoňová, Dagmar et al. Demografická situace České republiky: proměny a kontexty 1993-2008. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. 238 s. ISBN 978-80-7419-024-
- Doma na venkově – vzdělávací program pro zvýšení konkurenceschopnosti venkovského obyvatelstva. Doma na venkově: vzdělávací program pro zvýšení konkurenceschopnosti venkovského obyvatelstva. Vyd. 1. Katovice: OTAVAN – spolek pro kulturu, ekologii a vzdělávání, 2013. 91 s. ISBN 978-80-260-5448-1
- Grün, Anselm. Umění stárnout. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. 143 s. Malý duchovní život; sv. 105. ISBN 978-80-7195-316-6.
- Haškovcová, Helena. Fenomén stáří. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9
- Jihočeská vesnice roku ...: ročník soutěže Vesnice roku v Programu obnovy venkova. Hroch, Pavel a Peterka, Luboš. [Česko]: Spolek pro obnovu venkova Jihočeského kraje, [199-]-
- Klufová, Renata. Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 275 stran. ISBN 978-80-7478-733-1
- Křivohlavý, Jaro. Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: možností, které čekají. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 141 s. Psyché. ISBN 978-80-247-3604-4
- Majerová, Věra a Herová, Irena. Český venkov 2008: proměny venkova. Vyd. 1. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, ©2009. 187 s. ISBN 978-80-213-1911-0
- Ondrušová, Jiřina. Stáří a smysl života. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. 168 s. ISBN 978-80-246-1997-2
- Sak, Petr a Kolesárová, Karolína. Sociologie stáří a seniorů. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 225 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3850-5
-

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Konzultant

ing. Pavlína Maříková

Elektronicky schváleno dne 13. 3. 2017

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 13. 3. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Stárnutí na venkově a jeho důsledky pro rozvoj venkova" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. 3. 2017

Bc. Stanislava Hodinová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala prof. PhDr. Ing. Věře Majerové, CSc. za schválení návrhu mé práce a konzultantce Ing. Pavlíně Maříkové za její metodické vedení práce, cenné rady, velkou ochotu a čas, který mi v souvislosti s tvorbou mé práce věnovala.

Velký dík patří též mé rodině, která mě po celou dobu podporovala.

Stárnutí na venkově a jeho důsledky pro rozvoj venkova

Souhrn

Diplomová práce s názvem „*Stárnutí na venkově a jeho důsledky pro rozvoj venkova*“ se zabývá tématem stárnutí populace na venkově a zároveň popisuje příčiny, které mají vliv pro rozvoj venkova. Tato práce seznamuje čtenáře se základními mechanismy stárnutí a jejich vlivem na aktivity člověka v seniorském věku. Přibližuje přístup seniorů v jednotlivých etapách stárnutí a jejich vliv a přínos pro rozvoj venkova.

Cílem diplomové práce je navrhnout možnosti, jak zvýšit zapojení seniorů v rámci aktivního přístupu v jednotlivých etapách stárnutí na venkově. Dalším cílem bude zjistit důsledky stárnutí, které mají zásadní vliv pro rozvoj venkova a porovnáme je s realitou běžného života na venkově. Pokusíme se nalézt pozitivní příklady, jak senioři ovlivňují život na vesnici a přispívají k rozvoji venkova. K tomuto účelu bude proveden kvantitativní výzkum formou dotazníkového šetření se seniory vybrané vesnice. Pomocí dotazníkového šetření ověříme problémy a překážky spojené se stárnutím populace. Dále spokojenost s nabídkou společenských akcí v dané obci a zapojení se do aktivit souvisejících s rozvojem dané vesnice. Zmíníme analýzu populačního stárnutí se zaměřením na venkovské obce. Závěr práce přinese celkové zhodnocení výsledků získaných z dotazníků a návrhy možných opatření, které by vedly ke zlepšení a nabídce aktivního přístupu seniorů na venkově.

Klíčová slova: stárnutí populace, stárnutí člověka, stáří, senior, odchod do penze, důsledky stárnutí, aktivní stárnutí, venkov, rozvoj venkova, společenský život seniorů

The aging in rural areas and its implications for rural development

Summary

Diploma thesis entitled "Ageing and its implications for rural development" deals with the theme of ageing of the population in the countryside and at the same time describes the causes that affect rural development programmes. This work introduces the reader to the basic mechanisms of aging and their influence on human activity in the senior age. Presents the approach seniors at each stage of aging and their influence and contribution to rural development.

The aim of the thesis is to propose ways to increase the participation of seniors in the context of a proactive approach in the various stages of the aging process in the country. Another objective will be to determine the effects of aging, which are vital for rural development and compare them with the realities of everyday life in the countryside. We will try to find positive examples of how seniors affect village life and contributing to rural development. For this purpose will be carried out quantitative research in the form of a questionnaire survey, seniors selected village. By using a questionnaire survey is to investigate problems and obstacles associated with aging of the population. On satisfaction with the range of social events in the community and involvement in activities related to the development of the village. We mention the analysis of population aging, with a focus on rural communities. Conclusion of work will bring the overall assessment of the results obtained from questionnaires and suggestions of possible measures which would lead to an improvement in the active menu and access of the elderly in the countryside.

Keywords: ageing of the population, aging man, old age, senior, retirement, effects of aging, active ageing, rural areas, rural development, social life of the elderly

Obsah

1 Úvod	12
2 Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce.....	13
2.2 Metodika.....	13
3 Teoretická východiska	15
3.1 Stárnutí populace	15
3.1.1 Příčiny stárnutí populace	16
3.1.2 Důsledky stárnutí.....	19
3.1.3 Populační stárnutí v ČR.....	20
3.1.4 Prognóza demografického stárnutí.....	22
3.2 Stárnutí člověka	26
3.2.1 Etapy stárnutí člověka	27
3.2.2 Fáze stárnutí člověka	28
3.2.3 Aktivní stárnutí.....	29
3.2.4 Stáří	31
3.2.5 Generace.....	35
3.2.6 Senior	37
3.3 Venkov.....	43
3.3.1 Vymezení venkovského prostoru	44
3.3.2 Rozvoj venkova.....	45
3.3.3 Venkovský způsob života.....	46
3.3.4 Společenský život seniorů na venkově.....	48
4 Obec Chlumany	51
4.1 Základní údaje o obci	51
4.2 Historie obce.....	53
4.2.1 Lidové zvyky a slavnosti.....	54
4.3 Současnost obce.....	55
4.3.1 Kultura, sport a zařízení obce v současnosti	56
4.4 Struktura obyvatel v obci podle věku	57
4.5 Shrnutí a východiska pro výzkum	58
5 Vlastní výzkumné šetření	60
5.1 Metodika.....	60
5.1.1 Cíl práce	60
5.1.2 Obecná hypotéza	60
5.1.3 Pracovní hypotéza	61
5.1.4 Charakteristika výzkumného souboru.....	61

5.1.5	Použitá technika výzkumu	62
5.1.6	Předvýzkum.....	63
5.1.7	Sběr dat.....	63
5.2	Popis souboru respondentů.....	64
5.3	Výsledky výzkumu	64
6	Diskuse.....	89
6.1	Hypotézy.....	92
6.2	Návrh možností pro seniory a obec	94
6.2.2	Návrh možností pro obec, jak zvýšit informovanost seniorů v rámci společenských akcí v obci.....	95
6.3	Naplnění cílů práce	95
7	Závěr	97
8	Seznam použité literatury	99
9	Přílohy.....	105

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, MAP A GRAFŮ

Obrázek 1: Mapa obce Chlumany.....	51
Obrázek 2: Obec Chlumany – historický pohled.....	53
Obrázek 3: Obec Chlumany.....	55
Tabulka 1: Vývoj složení obyvatelstva ČR podle hlavních věkových skupin mezi lety 2000-2065	22
Tabulka 2: Roztřídění nástrojů k vymezení venkova.....	44
Tabulka 3: Struktura obyvatel v obci Chlumany podle věku r. 2016.....	58
Tabulka 4: Věková struktura respondentů podle věkových skupin a pohlaví.....	64
Tabulka 5: Účast na společenských akcích dle věku, muži a ženy.....	73
Tabulka 6: Hodnoty důležité pro osobní život seniorů.....	81
Mapa 1: Obec Chlumany.....	51
Graf 1: Vývoj dětské a poproduktivní složky obyvatelstva ČR mezi lety 2009-2065... ..	23
Graf 2: Věková struktura skupiny seniorů (ve věku 65 a více let) ve vybraných letech, reálný a projektovaný stav (v %).	25
Graf 3: Vývoj naděje dožití při narození mezi lety 2009 až 2065 v ČR.....	26
Graf 4: Vývoj počtu obyvatel v obci Chlumany r. 2000–2016.....	52
Graf 5: Zastoupení mužů a žen do výzkumu.....	65
Graf 6: Zastoupení mužů a žen do výzkumu – dle věkové skupiny, muži a ženy.....	65
Graf 7: Rodinný stav respondentů.....	66
Graf 8: Rodinný stav respondentů – dle věku, muži a ženy.....	66
Graf 9: Počet generací rodin žijících v obci.....	67
Graf 10: Počet generací rodin žijících v obci – dle věku, pohlaví muži a ženy.....	68
Graf 11: Míra zapojení respondentů do společenského života v Chlumanech.....	68
Graf 12: Míra zapojení respondentů do společenského života v Chlumanech – dle věku	69
Graf 13: Míra zapojení respondentů do společenského života – dle věku a pohlaví.....	70
Graf 14: Míra spokojenosti respondentů s nabídkou společenských akcí v obci.....	71
Graf 15: Míra spokojenosti respondentů s nabídkou společenských akcí v obci – dle věku.....	71
Graf 16: Míra spokojenosti respondentů s nabídkou společenských akcí – dle věku a pohlaví.....	72

Graf 17: Účast na společenských akcích v Chlumanech – všechny věkové skupiny, muži a ženy.....	74
Graf 18: Účast na společenských akcích v Chlumanech – Mladí senioři 60-69 let, muži a ženy.....	74
Graf 19: Účast na společenských akcích v Chlumanech – Staří senioři 70-79 let, muži a ženy.....	75
Graf 20: Účast na společenských akcích v Chlumanech – Staří senioři 70-79 let, muži a ženy.....	76
Graf 21: Faktory bránící účasti na společenských akcích v obci – všechny věkové skupiny, muži a ženy.....	77
Graf 22: Faktory bránící účasti na společenských akcích v obci dle četnosti – všechny věkové skupiny, muži a ženy.....	78
Graf 23: Faktory bránící účasti na společenských akcích v obci – Mladí senioři 60-69 let, muži a ženy.....	78
Graf 24: Faktory bránící účasti na společenských akcích v obci – Staří senioři 70-79 let, muži a ženy.....	79
Graf 25: Faktory bránící účasti na společenských akcích v obci – Velmi staří senioři 80+, muži a ženy.....	80
Graf 26: Hodnoty důležité pro osobní život seniorů – všechny věkové skupiny, muži a ženy.....	82
Graf 27: Hodnoty důležité pro osobní život seniorů – Mladí senioři 60-69 let, muži a ženy.....	83
Graf 28: Hodnoty důležité pro osobní život seniorů – Staří senioři 70-79 let, muži a ženy.....	84
Graf 29: Hodnoty důležité pro osobní život seniorů – Velmi staří senioři 80+, muži a ženy.....	85
Graf 30: Aktivity ve volném čase seniorů.....	86
Graf 31: Aktivity ve volném čase seniorů – Mladí senioři 60-69 let, pohlaví muži a ženy.....	87
Graf 32: Aktivity ve volném čase seniorů – Staří senioři 70-79 let, pohlaví muži a ženy	87
Graf 33: Aktivity ve volném čase seniorů – Velmi staří senioři 80+, pohlaví muži a ženy	88

1 Úvod

Stárnutí začíná v momentě narození a je přirozeným procesem v životě člověka. Stárnou naši rodiče, my, přátelé a blízcí, dokonce i děti. Stárnutí a stáří však nelze chápat jako jeden pojem. Stárnutím se rozumí děj, proces, obrazně řečeno: plynutí vody od pramene k moři. Stáří je životní období, které má svou cenu – své radosti, ale i smutky, naděje i zklamání, hodnoty i trápení. Stářím se rozumí stav, kdy lidé jsou staršího věku – obrazně: stav vody řeky v určitém místě. Hovoříme-li o starších lidech, rozumíme tímto termínem lidi vyššího věku. Všichni se musíme učit umění stárnout, protože i kvalita života ve stáří a jeho smysl záleží do velké míry na přístupu a postojích každého jedince.

Při výběru tématu mé diplomové práce jsem vycházela z mých osobních zkušeností obyvatele a zastánce venkova. Vedl mě osobní zájem o to, jakým způsobem jsou senioři schopni aktivně se podílet na rozvoji venkova. Jaké mají senioři možnosti a přání ve srovnání s realitou každodenního života na venkově. Z tohoto důvodu jsem si zvolila téma, které se zabývá jednotlivými etapami stárnutí a jejich důsledky pro aktivní přístup seniorů v rámci rozvoje venkova. Téma je podle mě zajímavé a týká se celé naší společnosti. Důležité je také poukázat na fakta související s rozvojem venkova a životním stylem seniorů na venkově.

Senioři mají ve společnosti své nezastupitelné místo. Dalo by se říci, že budoucnost patří seniorům. Senioři tvoří 1/5 obyvatelstva na venkově a mají velké množství volného času. Nutno uvést, že jsou to právě senioři, kterým by měl být nabídnut prostor k využití jejich zkušeností a dovedností pro rozvoj vesnice, a to zejména v případě, že bydlí na vesnici ve svém rodném kraji.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Diplomová práce má za úkol široce pojmout problematiku stárnutí v souvislosti s rozvojem venkova a seznámit čtenáře se základními pojmy z této oblasti lidského života.

Práce se podrobněji zaměřuje na stárnutí člověka a jeho možnosti či omezení v rámci aktivního přístupu k rozvoji venkova. Cílem první části práce je charakterizovat pojmy týkající se daného tématu, předně jednotlivé etapy stárnutí lidí na venkově a důsledky tohoto stárnutí, které mají vliv na rozvoj venkova.

Hlavním cílem práce je navrhnout možnosti, jak zvýšit zapojení seniorů do společenského života v obci na základě zjištění problémů a překážek pro jejich účast. Zároveň popsat, jak důsledky stárnutí souvisí s rozvojem vybrané vesnice v oblasti společenských událostí.

2.2 Metodika

Diplomová práce je rozdělena na dvě části. První – teoretická část bude zpracována na základě odborné literatury, článků z odborných periodik a internetových zdrojů. Teoretická část se věnuje vymezení základních pojmů spojených s tématem stárnutí populace, pojmem senior, odchodem člověka do důchodu, aktivním stárnutím a pohledem na rozvoj venkova v rámci nabídky společenských událostí na vesnici. Popíše mechanismy stárnutí, důsledky stárnutí populace, venkov, životní styl seniorů na venkově a možnosti pro seniory ze strany nabídky společenských akcí na vesnici. Dále se můj zájem zaměří na analýzu populačního stárnutí se zaměřením na venkovské obce.

V praktické části práce bude využitý kvantitativní sociologický přístup a realizovaný výzkum pomocí techniky dotazníku. Přínosem byla i má osobní znalost z účastí vybraných společenských událostí obce.

V této části zjistím důsledky stárnutí, které ovlivňují seniora v možnostech aktivně se podílet na rozvoji venkova. Stručně, ale výstižně popíšu charakteristiku vybrané vesnice a životní styl seniorů v této obci. V závěru teoretické části budou zhodnoceny fakta z výzkumu.

Přála bych si, aby kdokoliv, kdo si tuto práci přečte, porozuměl lidem, kteří procházejí životním obdobím, kterému společnost přidělila název „stáří“ a aby pochopil, jak vnímat a chápat lidi, které společnost označuje jako „seniory“.

Přílohou diplomové práce je obrázek vesnice Chlumany a fotografie ze společenských událostí, které budou popsány v teoretické části.

V závěru praktické části bude shrnuté, zda v této vesnici funguje začleňování seniorů do společenských událostí a jak případně zefektivnit budoucí strategie pro starší generace v rámci společenského rozvoje dané vesnice.

3 Teoretická východiska

Pojem stárnutí je třeba rozlišovat na úrovni jednotlivce a populace. Zavázalová a kol. (2001, s. 12) konstatují, že „stárnutí je proces všeobecný, stárne celá populace a zároveň individuální, stárne konkrétní jedinec“.

Demografické stárnutí platí pro celou populaci a oproti jednotlivci může stárnoucí populace omládnout zvýšením podílu mladých věkových skupin. Stárnutí populace je jev, který spočívá ve zvyšování podílu starých lidí v populaci.

Stárnutí je děj nevyhnutelný, ale u každého jedince vysoce individuální, pod který se podepisují nejen genetické sklony, ale i životní styl konkrétního jedince. Stárnutí u jedince probíhá od narození do smrti. Je definováno jako zvyšování věku jednotlivce. Musíme vzít v úvahu, že stárnutí jedince je proces nezvratný – tedy trvalý (Jarošová, 2006).

3.1 Stárnutí populace

Motto: „*Ten, kdo žije dnes, účastní se jedinečného a nepředvídatelného dobrodružství v historii lidstva,*“ napsal ve své mezinárodně ceněné knize *Spiknutí Metuzalémů*, v souvislosti se stárnutím světové populace, německý publicista Frank Schirrmacher.

Sociální rozvoj, lepší životní a pracovní podmínky, pokroky v medicíně a prosazování sociálních práv vedou k tomu, že méně lidí dnes umírá předčasně v dětství nebo během pracovního života. Získané roky života jsou hodnotou samy o sobě. Více lidí má možnost prožít delší život než v minulosti a starší lidé tak tvoří významnější část populace než kdykoliv v minulosti. Stárí se stává přímou zkušeností většího počtu lidí. Současně máme méně dětí než v minulosti.

Od 70. let minulého století se začala ve vyspělých zemích prodlužovat délka života starých osob. Prodlužování délky života starých osob bylo vnímáno veskrze pozitivně, pouze se začínaly objevovat úvahy na téma, jak delší život naplnit, aby nešlo o pouhé přežívání, ale o plnohodnotnou účast na životě společnosti. Na počátku 90. let se začaly projevovat ekonomické důsledky – rostoucí náklady na sociální a zdravotní péči o staré osoby, a to se projevilo i ve zvýšeném zájmu odborné veřejnosti. V 90. letech se nebyvale rozrostla literatura zabývající se stárnutím populací a toto téma se stalo více než běžným tématem demografických konferencí. Od té doby se situace nijak radikálně nezměnila – stárnutí vyspělých populací pokračuje a z odborného problému se stal už problém politický.

Vlivem demografických změn a stárnutím populace se zvyšuje podíl osob, jež disponují cennými životními zkušenostmi z praktického života, odborností a orientací ve vykonávané profesi, názorovou stabilitou, větší odpovědností, spolehlivostí a celkově větší vyzrálostí. Starší lidé tak představují pro společnost přínos ve vztahu k vykonávání vysoce odborných pracovních činností v rámci některých profesí a rovněž při předávání svých zkušeností a znalostí mladší generaci. Pro společnost může demografické stárnutí zároveň představovat příležitost a výzvu, jak co nejefektivněji využít znalostí a potenciálu přibývajících počtu starších lidí.

3.1.1 Příčiny stárnutí populace

Příčinou stárnutí populace je demografický historický proces charakteristický především poklesem hrubé míry porodnosti a hrubé míry úmrtnosti (Demografie, 2016). Zároveň klesá kojenecká úmrtnost a současně se prodlužuje naděje dožití. Příčiny také můžeme dělit na ekonomické, sociální a biologické.

Je to proces, který je charakterizován změnami ve věkové skladbě obyvatelstva – přibýváním starých lidí v populaci a snižováním počtu i relativního podílu dětí a mladistvých. Mluvíme proto o absolutním a relativním stárnutí. Je samozřejmé, že i tento proces probíhá v čase. Prosté ubíhání času však není jeho příčinou. Absolutní stárnutí populace, na rozdíl od relativního stárnutí, je charakterizováno růstem absolutního počtu starých osob v populaci. Takovému to procesu podléhají všechny populace, ve kterých se ve významné míře zvyšuje pravděpodobnost dožití se vyššího věku a kde tedy dochází ke změnám v úmrtnosti. Absolutní stárnutí souvisí se snižováním mortality a s prodlužováním střední délky života. Je tedy důsledkem skutečnosti, že stále větší počet osob dosahuje takovou věkovou hranici, která se konvenčně přijímá jako počátek staroby, v našem případě dosahuje hranici 60 -ti let pro obě pohlaví.

Příčiny změn v porodnosti

Pokles porodnosti je dlouhodobý proces, spojený s posledními generacemi. Příčinami tohoto poklesu je plošné používání ženské hormonální antikoncepce. Nejobecnějším důsledkem je, že reprodukce se dostala pod kontrolu žen. V minulosti bylo možné dělit děti na plánované, chtěné a nechtěné a na potratem zmařené životy, I dnes jsou všechny uvedené kategorie naplňovány, ale zásadně se proměnil jejich poměr. Výrazným způsobem stoupl podíl plánovaných dětí a poklesl počet interrupcí (Sak, 2000).

Počátkem devadesátých let byly jako hlavní příčina poklesu porodnosti uváděny nové možnosti realizace mladých lidí, především možnost podnikat a cestovat. Dnes je evidentní, že se jedná o důvody okrajové. Mladá a střední generace je nebývale zadlužená, k čemuž se přidává existenční nejistota a obava ze ztráty zaměstnání. Pořízení rodiny je pro mladé páry a mladé ženy závažným rozhodnutím, dítě je obrovská nevratná investice na dvacet let a spousta mladých lidí si není jista, zda si tuto investici může dovolit. Devadesátá léta jsou také charakteristické šířením životního stylu života bez partnera, tzv. „single“. Tento životní styl je provázen i alternativní hodnotovou orientací, do níž patří kariéra a uplatnění se v zaměstnání. Ve spojení s emancipací žen a feministickým hnutím jsou součástí tohoto proudu také mladé ženy. Je evidentní, že uvedený životní styl nepřeje narození dítěte, Variantou tohoto životního stylu je i model svobodné matky, která má však v současné tvrdé, agresivní, konkurenční společnosti velmi těžkou pozici. Hodnotový systém současné mladé generace se oproti předchozím generacím posunul. Zvýšila se hodnota majetku a došlo k znehodnocení sociálních hodnot a hodnoty dítěte. Změna pozice dítěte v hodnotovém systému Evropana patří k nejzásadnějším příčinám „sounraku evropské civilizace“. Kde není zajištěna reprodukce obyvatel daného národa, ztrácejí diskuse o dalších společenských tématech na relevanci.

Z ekonomických důvodů a jako součást nového životního stylu dochází k odkládání narození dítěte i u žen, pro které dítě je hodnota a je pro ně naplněním smyslu života. Jako civilizační problém se jeví růst podílu žen, které nemohou mít děti z biologických příčin a podobný problém se objevuje i u mužů. Odvrácenou stranou problému jsou ženy se silnou motivací mít dítě, avšak zasažené neplodností. I to je současná společnost, obsahuje oba extrémní, nepřirozené odmítání mateřství ženami i snaha o mateřství za jakoukoliv cenu a získání dítěte jakýmkoli prostředky.

K sociokulturní příčině, jako je hodnotový systém a životní styl, se přidává biologická či zdravotní příčina. V české společnosti dochází k souběhu všech těchto příčin a výsledkem je pokles porodnosti (Sak, Kolesárová, 2012, s. 89-91).

Příčiny prodloužení střední délky života

Zásadní civilizační změnou je radikální prodloužení věku v posledních dvou generacích. Od počátku 20. století střední délka života se prodloužila zhruba o třicet let. Jak uvádí Sak a Kolesárová, 2012 při sledování změn v délce života se používá kategorie naděje dožití, která vyjadřuje pravděpodobnost člověka v určitém věku, že bude žít určitý počet let a dožije se určitého věku.

Jedinec ve věku 65 let či jiném vysokém věku má vyšší naději dožití než mladý člověk, protože rizika at' exogenního či endogenního charakteru spojená s jeho zdravím již měla větší možnost se projevit. Zatímco v roce 1900 žili lidé v na světě v průměru 30 let, dnes se dožíváme 67 let. Zatímco někteří tvrdí, že očekávaná délka života se může zvyšovat donekonečna, jiní předpokládají určitou přirozenou hranici, za kterou se dále věk zvyšovat nebude.

Do poloviny 20. století toto zvýšení délky života táhla především klesající dětská úmrtnost. Zatímco na konci středověku byla v Evropě běžná úmrtnost kolem 500 z 1000 živě narozených dětí, dnes kojenecká úmrtnost spadla pod jedno procento. Hlavní příčinou toho, že nyní můžeme čekat v průměru mnohem delší život, není v tom, že všichni žijeme déle, nýbrž skutečnost, že daleko méně lidí brzy umře.

Ve druhé polovině 20. století táhly zvyšování střední délky života starší věkové kohorty, díky proměně životních stylů a vyšší úrovně lékařské péče. Více než 85 % světové populace má naději na život v délce nejméně 60 let, což je dvakrát tak déle, než co mohli lidé v průměru čekat ještě před sto lety. To znamená, že bude více "starších" lidí ve společnosti a uvnitř této skupiny počet "nejstarších" poroste.

Existuje řada faktorů, které ovlivňují délku života. Délka života je ovlivněna z velké části geneticky, pohlavím a stavbou těla. Schopnost dožít se vysokého věku závisí také na prostředí, ve kterém člověk žije, na ekonomické úrovni státu, rodiny a jedince a na životním stylu, zahrnujícím například stravování a z medicínského hlediska na civilizačních a infekčních chorobách (Sak, Kolesárová, 2012, s. 91-93).

Na závěr obou podkapitol bych ráda uvedla, že obě příčiny stárnutí populace – *prodloužení střední délky života* i *snížení porodnosti* – nejsou signálem úpadku, nýbrž bohatství. Máme více volného času, větší bezpečnost, více vzdělání, více civilizačních vymožeností, více potravin a zdravější a delší život. Jsme na tom nyní tak dobře, že máme čas znepokojovat se řadou problémů menšího významu. Jedním z nich je stárnutí populace.

Stárnutí populace bychom se neměli děsit. Je důsledkem toho, že lidé plodí méně dětí a dožívají se vyššího věku. Obě tato fakta svědčí o blahobytu, nikoli o chudobě či hrozící katastrofě. Důchodové systémy je třeba reformovat. Zdravotní systémy se musí přizpůsobit. Lidé se obávají stárnoucí společnosti, protože je krokem do neznámého, a protože žijeme v kultuře posedlé mládím. Obavy jsou však neopodstatněné. Penzijní systém se musí reformovat. Věk pro odchod do důchodu se musí dále posouvat a systém změnit tak, aby si lidé nejen spořili na důchod, ale i sami se rozhodli, kdy odejdou do důchodu. Lidé budou žít

déle než v minulosti, budou mít zdravější život, budou vzdělanější, s větší zkušeností, vyšší produktivitou, budou se těšit lepší technologii. Prodloužení střední délky života ve většině společností v průběhu posledního století je nejúspěšnější pokrok, jaký naše planeta zažila (Loužek, 2004).

3.1.2 Důsledky stárnutí

Problém stárnutí, individuálního i společenského, je předmětem společného řízení na všech úrovních společenského života. Rozhodujícím problémem je především skutečnost, že období starého věku představuje poslední etapu jeho života – tato skutečnost nepochybně ovlivňuje jeho způsob života a jeho stabilitu. Úkol zabezpečit, aby staré osoby, které zpravidla zanechali ekonomickou činnost, měli ze společných zdrojů zabezpečenou důstojnou lidskou existenci. Existenci odpovídající možnostem společnosti, stejně jako v ní platných etických představ (Rabušic, 1995).

Důsledky demografického stárnutí se dotýkají všech sfér sociálního a ekonomického vývoje. Nejčastější obavy vyvolávané změnou věkové struktury se pojí s udržitelností financování důchodového systému, růstem nákladů na sociální zabezpečení a zdravotní péči a nedostatkem pracovních sil na trhu práce. Proces populačního stárnutí se nicméně promítá též do postavení seniorů ve společnosti i do sféry soukromé, do mezigeneračních vztahů a vztahu uvnitř rodiny (Stuart-Hamilton, 1999).

Problémů vznikajících s přibývajícím počtem starých lidí je mnoho, ale zde je šest nejzákladnějších:

1. Problémy zaměstnanců a pracovního uplatnění
2. Problémy příjmů a důchodcovského zabezpečení
3. Problémy všeobecných změn v potřebách a spotřebě
4. Problémy změn v potřebě zdravotních a sociálních služeb
5. Problémy s bydlením
6. Problémy celkové integrace starších osob do společnosti
(osamělost, izolace ...)

Prodlužování délky života a současně nižší počet narozených dětí bude mít za následek výrazné zvýšení podílu osob starších 65 let v populaci (Kalibová, 2001). V roce 2060 vystoupá jejich podíl až na 34 procent ze všech obyvatel České republiky. V absolutním vyjádření se bude jednat o 3,2 miliony seniorů (ČSÚ, 2016). Tento vývoj je z demografického hlediska naprosto přirozený a nijak se neliší od vývoje v zemích západní nebo severní Evropy.

Současné demografické změny lze tedy charakterizovat zejména jako stárnutí staré populace, neboť dochází k nevídanému nepoměru v populačním vývoji. Velmi starých lidí přibývá nebývalým způsobem, což je dáno zejména prodlužováním naděje na dožití ve vyšším věku. Do roku 2050 budou tedy osmdesátiletí a starší lidé představovat významnou část seniorské populace - v České republice 33,9 % (ČSÚ, 2016).

Stárnutí obyvatelstva a rostoucí podíl seniorů bude mít za následek růst ekonomické zátěže systému důchodového zabezpečení. Zatímco do roku 2008 byl důchodový účet ČR každoročně v přebytku, od roku 2009 je vzhledem k ekonomické krizi a snížení pojistného některých skupin obyvatelstva úhrn vybraného pojistného nižší než úhrn peněz potřebných na výplatu důchodů. Při pokračování současných nepříznivých ekonomických trendů by se deficit neustále zvyšoval, v roce 2060 by již byla potřebná částka na výplatu důchodů zhruba o 60 % vyšší než úhrn vybraného pojistného stanoveného podle současných zákonů (MPSV, 2016).

Ekonomické důsledky stárnutí populace se ale projevují rovněž v oblasti financování zdravotní péče. Podle Vohralíkové a Rabušice (2004) jsou nejzávažnější důsledky, že lidé ve vyšším věku potřebují v průměru zdravotní péči častěji a ve větším rozsahu než lidé mladší.

Pro společnost může demografické stárnutí zároveň představovat příležitost a výzvu, jak co nejefektivněji využít znalostí a potenciálu přibývajících počtu starších lidí.

3.1.3 Populační stárnutí v ČR

Česká společnost prochází řadou změn, k nejzávažnějším patří její stárnutí jako důsledek demografických a společenských procesů. V celém vyspělém světě se v posledních deseti letech intenzivně diskutuje o problematice stárnutí populace. Prognózy statistických úřadů předpovídají rapidní změny v rozložení věkových skupin, jejichž společnými jmenovateli jsou nárůst počtu starších lidí a pokles lidí v produktivním věku. Tyto změny jsou způsobené prodlužováním naděje dožití se současně stoupající kvalitou zdravotní péče a klesající porodností. Budou natolik výrazné, že aby bylo fungování naší společnosti i v budoucnu možné, bude nutné zvyšovat věk odchodu do důchodu (Vágnerová, 2000).

Stárnutí populace je dnes vysoce aktuální téma a výrazný jev současné české společnosti. Každý rok se ve společnosti zvyšuje podíl seniorů, klesá podíl dětí a mládeže a zvyšuje se průměrný věk. V současnosti do věkové skupiny 65 a více let vstupují početné generace narozené po druhé světové válce (Vidovičová, 2008).

Stárnutí populace je výrazným fenoménem současné české společnosti. Každý rok se ve společnosti zvyšuje podíl seniorů, klesá podíl dětí a mládeže a zvyšuje se průměrný věk (Sak a kol., 2012).

Současná společnost je charakteristická rychle se měnící demografickou situací a prodlužováním lidského věku. Střední délka života neboli naděje dožití se prodlužuje pokročilým zdravotnictvím, zdravou stravou, podpůrnou infrastrukturou, ekonomikou, kvalitnějším životním prostředím. O kvalitě života a zdraví však vypovídá jiný ukazatel – zdravá délka života – délka života prožitá ve zdraví. V tomto směru situace v České republice je víceméně srovnatelná s průměrem EU, v České republice se udává u mužů 62,3 let a 64,1 let u žen – rok 2012 (Zdroj ČSÚ). Podpora zdravého a aktivního stárnutí představuje příležitost, jak se vyrovnat s problémy spojenými se stárnutím populace, jak zajistit finanční udržitelnost sociálně zdravotního systému a jak co nejefektivněji využít potenciálu přibývajících počtu starších lidí.

Nejvyšší počet obyvatel ve věku 65 a více let se očekává v 50. letech 21. století, kdy by mohl být až dvojnásobný ve srovnání se současným stavem. Relativně nejrychleji se bude zvyšovat počet osob nejstarších. Počet osob starších 85 let v roce 2013 byl 0,2 mil., v roce 2060 se předpokládá nárůst na 0,8 mil., a to je 4krát více (Zdroj ČSÚ).

Nová demografická studie Českého statistického úřadu není pozitivní čtení. Počet obyvatel České republiky by do 100 let mohl být o třetinu menší. Nyní má Česko 10,52 milionu obyvatel. Jejich počet sice ještě pár let lehce poroste, ale pak už se bude jen zmenšovat. „Ve své neoptimističtější variantě předpokládáme, že by mohlo na konci 21. století žít v České republice 9,1 milionu obyvatel. V té nejčernější by v roce 2101 bylo pouze 6,1 milionu Čechů na celém světě,“ říká demografka Michaela Němečková.

Podle nejpravděpodobnější střední varianty bude počet obyvatel ČR stoupat do roku 2018, kdy dosáhne 10,54 milionu osob. Pak už ani zahraniční migrace nebude schopna kompenzovat zvyšující se rozdíl mezi počtem zemřelých a narozených. Druhá polovina našeho století se ponese ve znamení seniorů. V roce 2101 bude třetina obyvatel starší 65 let, nyní tato skupina tvoří 17 % populace. Stárnutí obyvatelstva je podle demografů nejpodstatnější změnou, která čeká společnost nejen u nás, ale i v dalších vyspělých státech (Zdroj ČSÚ).

3.1.4 Prognóza demografického stárnutí

Demografické stárnutí se v současné době stává jednou z nejzávažnějších a nejdiskutovanějších společenských otázek.

Pro analýzu demografického stárnutí obyvatelstva České republiky byla jako podklad použita Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2050, kterou vypracoval Český statistický úřad koncem roku 2003, kdy navázal na definitivní výsledky Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Základními výsledky projekce jsou snížení početní velikosti obyvatelstva České republiky a jeho výrazné demografické stárnutí.

Projekce obyvatelstva předpokládá pokles podílu dětí v populaci, bude se snižovat i zastoupení osob ve věkové skupině 15-64 let, přičemž obyvatelstvo nad 65 let bude výrazně přibývat (v jeho rámci nejvíce osoby nad 80 let). Obyvatelstvo starší 65 let tvoří v současnosti jednu sedminu všech obyvatel, do roku 2050 by se podle střední varianty jeho podíl přiblížil až k jedné třetině. Rostoucí počty obyvatel ve vyšším a vysokém věku tak budou znamenat silné ekonomické zatížení obyvatelstva v produktivním věku. Vzroste i průměrný věk v populaci, do roku 2050 zhruba o 10 let, tj. na hodnotu 48-50 let (Kretschmerová, T., Šimek, M., 2004).

Tab. 1: Vývoj složení obyvatelstva ČR podle hlavních věkových skupin mezi lety 2000-2065, vybrané roky (v %)

Věk	2000	2010	2015	2020	2025	2035	2045	2055	2065
0-14	16,4	14,2	15,1	15,6	14,9	13,0	13,3	13,9	13,2
15-64	69,8	70,6	67,2	64,4	63,4	62,5	57,0	53,7	54,6
65+	13,8	15,2	17,7	20,1	21,7	24,5	29,6	32,4	32,2

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Z tabulky č. 1, v průběhu celého sledovaného období, je patrné snižování zastoupení dětské složky (tj. podílu osob mladších 15 let) v důsledku poklesu porodnosti a zároveň výrazný nárůst podílu seniorské populace způsobený zlepšováním úmrtnostních poměrů, a to zejména osob ve vyšším věku. Zatímco na počátku 21. století podíl dětí do 15 let nad poproduktivní složkou převažoval, v následujícím období dochází k převaze procentuálního zastoupení osob starších 65 let a tato převaha se do budoucna bude stále zvyšovat. V současné době představuje podíl dětí ve věku 0-14 let 14,2 % a podíl seniorů 15,2 %. Střední varianta projekce ČSÚ předpokládá velmi rapidní nárůst podílu osob ve věku 65 a více let po celé sledované období a v horizontu prognózy, tedy v roce 2055 by tento podíl měl být již

třetinový. Nárůst podílu této složky obyvatelstva přitom nebude již zejména na úkor složky dětské, ale půjde roku v ruce především s poklesem podílu produktivní složky obyvatelstva.

Graf 1: Vývoj dětské a poproduktivní složky obyvatelstva ČR mezi lety 2009-2065 (v %)

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Z grafu 1 znázorňujícího reálnou věkovou strukturu obyvatelstva České republiky v roce 2010 ve srovnání s věkovou strukturou prognózovanou Českým statistickým úřadem pro rok 2065 je patrná rapidní změna, jež zasáhne celou populaci ČR. Jak už bylo uvedeno, skupina obyvatel ve věku 65 a více let bude početně i nadále narůstat, což ve svém důsledku zapříčiní výraznou deformaci věkové pyramidy, jejíž základna se podstatně zúží a vrchol naproti tomu velmi výrazně rozšíří. Celkový počet obyvatel České republiky jako celku by se měl do roku 2065 mírně zvýšit, a to ze současné hodnoty 10 506 813 osob na předpokládaných 10 689 713 osob.

Prognóza populačního vývoje České republiky sestavená Burcinem a Kučerou (2004) ukazuje výsledky, že po celé období prognózy budou počty zemřelých osob vyšší než odpovídající počty narozených a růst úbytku obyvatelstva přirozenou měnou bude nabírat na intenzitě. Migrací bude kompenzován tento nepříznivý vývoj přirozenou měnou jen po omezenou dobu, proto počet obyvatel České republiky v budoucnosti pravděpodobně poklesne pod současnou úroveň a jako celek bude obyvatelstvo zcela jistě stárnout. Ekonomický potenciál vyjádřený rozsahem zdrojů pracovních sil bude trvale slábnout a jedinou částí populace, která početně poroste, se stane obyvatelstvo ve věku 65 a více let

(počty seniorů ve vyšších věkových skupinách porostou výrazněji než v nižších a počty nejstarších občanů se tak mnohonásobně zvýší).

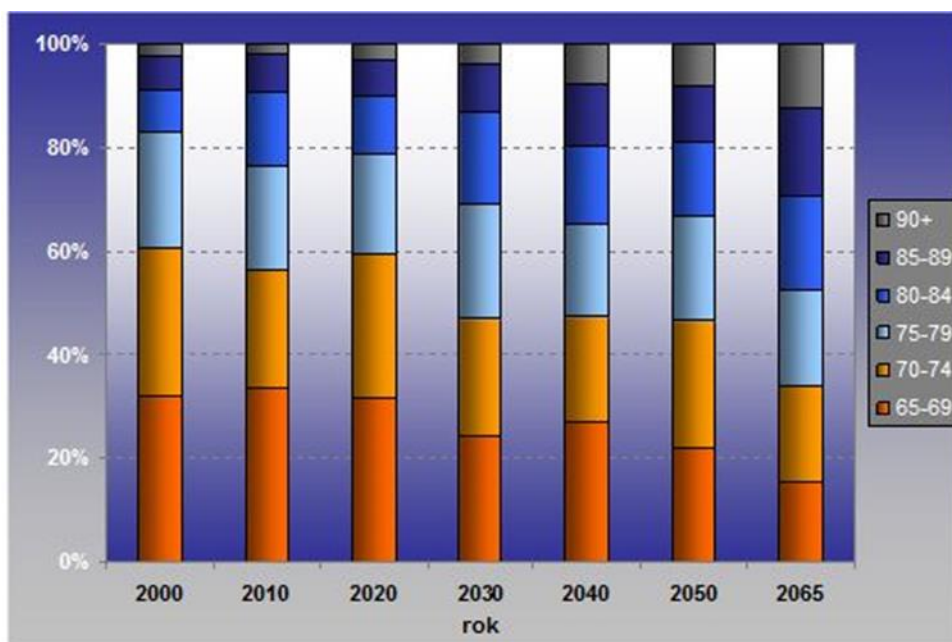
Hlavní výsledky prognózy týkající se změn věkové struktury obyvatel potvrzují, že v nadcházejících letech bude základním rysem vývoje obyvatelstva jeho další stárnutí. Podle očekávání odpovídajících střední variantě prognózy by se průměrný věk naší populace měl postupně zvýšit z 39,1 roku v roce 2002 na 41,1 roku v roce 2010 a následně až na 47,7 roku v roce 2065.

Podíl obyvatel v předproduktivním věku poklesne podle střední varianty z 15,6 % v roce 2002 na 14,3 % v roce 2010 a 13,7 % v roce 2065 (dle varianty nízké na 13,7 %, resp. 12,4 % a dle varianty vysoké na 14,3 %, resp. 14,9 %). Podíl obyvatel ve věku poproduktivním naopak vzroste z 20,4 % v roce 2002 na 22,5 % v roce 2010 a 35,7 % v roce 2065 (dle varianty nízké na 22,7 %, resp. 37,9 % a dle varianty vysoké na 22,6 %, resp. 34,7 %).

Nejvýraznějšími změnami projdou nejstarší věkové skupiny. Počet obyvatel ve věku 75 a více let bude v horizontu prognózy více než trojnásobný a nejstarších seniorů by mělo být dokonce osmkrát více než v roce 2002.

Změny způsobené dalším nárůstem naděje dožití při narození se promítnou zejména uvnitř skupiny samotných seniorů – zatímco v roce 2010 tvořily třetinu ze všech seniorů osoby ve věku 65-69 let, v roce 2065 bude tato věková skupina zaujímat pouze 15 % (viz. Graf 2). Absolutně i relativně se tak zvýší zastoupení seniorů ve věku 70 a více let. Přesněji řečeno, věková skupina 70-79 by měla ve srovnání s rokem 2010 vzrůst téměř dvojnásobně, skupina osob ve věku 80 a více let dokonce více než čtyřnásobně. Tzn. i samotná seniorská populace postupně stárne. Růst počtu osob ve věku 80 a více let však má mnoho důležitých důsledků pro společnost, jelikož právě osoby v tomto věku již mají většinou horší zdravotní stav, a tudíž vyžadují častější sociální a zdravotní péči než mladší osoby důchodového věku.

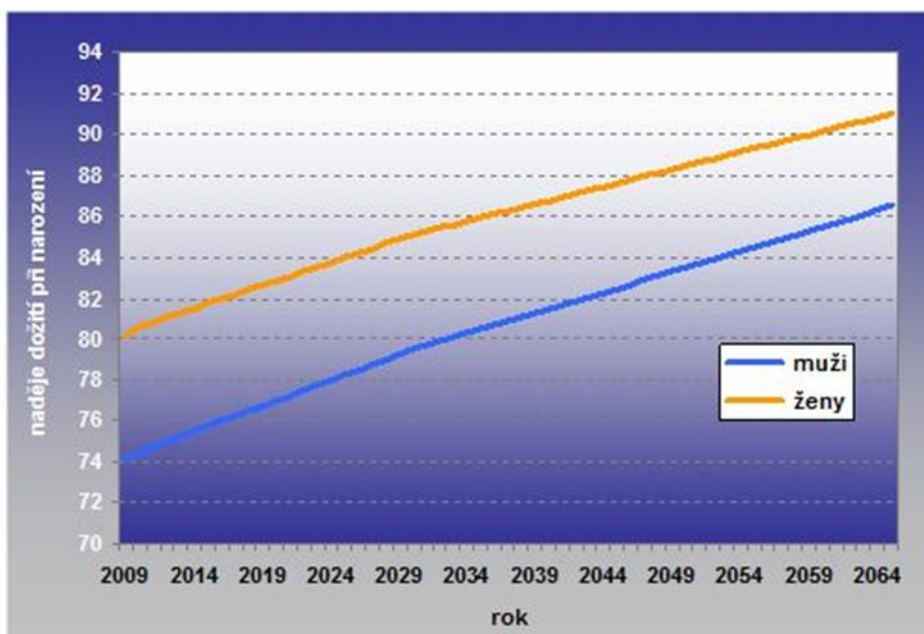
Graf 2: Věková struktura skupiny seniorů (ve věku 65 a více let) ve vybraných letech, reálný a projektovaný stav (v %)

Zdroj ČSÚ, vlastní zpracování

Celkové zlepšování úrovně úmrtnosti se zřetelně odráží v nárůstu naděje dožití při narození, která se mezi roky 2000 a 2010 zvýšila ze 71,7 na 74,4 roku u mužů a ze 78,4 na 80,6 roku u žen, tj. o 2,7, resp. 2,2 roky. Ke zvýšení naděje dožití při narození přispěl kromě snížení kojenecké úmrtnosti zejména pokles úmrtnosti starších osob, u mužů se výraznou měrou podílelo zlepšení úmrtnostních poměrů ve středním věku. Prodlužování naděje dožití při narození je možné očekávat i do budoucna. Dle střední varianty projekce ČSÚ dosáhne tento ukazatel v roce 2055 hodnoty 84,5 let pro muže a 89,3 roku po ženy (viz. Graf 3). O něco výraznější snížení intenzity úmrtnosti je přitom předpokládáno u mužů, což se projeví ve zmenšení rozdílu naděje dožití žen a mužů ze současných 6,2 na 4,8 roku.

Graf 3: Vývoj naděje dožití při narození mezi lety 2009 až 2065 v ČR

Zdroj ČSÚ, vlastní zpracování

Dle Bartoňové a kolektivu se tak „základním demografickým procesem 21. století stane ve vyspělých zemích stárnutí obyvatelstva jako společný dlouhodobý důsledek prodlužování lidského života a poklesu porodnosti“ (Bartoňová a kol., 2010, s. 30).

3.2 Stárnutí člověka

Starší člověk je běžné slovní spojení, které používáme v každodenním životě. Co je ale podstatné, je vymezení stáří. Abychom totiž mohli člověka označit za starého, musíme určit nějaké hranice, od kdy ho lze za takového považovat. Obecně se za hranici pravého stáří považuje 75. rok života. Slovní spojení starší člověk potom obecně odkazuje ke všem lidem, kteří se k tomuto věku blíží, v zásadě však žádná pevná hranice nemá smysl.

Kdy začíná stárnutí? Řekli bychom, že v momentě, kdy si to poprvé uvědomíme. Kalendářní věk je jen výmlouvou. Dientsbier (2009, s. 8) uvádí: „*Ne nadarmo se říká, že každý je tak stár, jak se cítí. Subjektivní pocit první nemohoucnosti úzce souvisí se zdravotním stavem, psychickou kondicí a celkovou pohodou*“.

Pokusme se definovat si stárnutí. Encyklopedie Universum z roku 2003 definuje stárnutí jako „*zákonitou etapu vývoje jedince, kdy dochází k úbytku fyzických a psychických schopností (involuce). Příčinou je genetické opotřebování a poruchy schopnosti dělení buněk. K typickým projevům patří např. ateroskleróza (kornatění tepen), artróza (degenerace chrupavek), Alzheimerova choroba apod. Stárnutí je individuální (u různých jedinců*

nastupuje v různém věku a má jiný průběh) a asynchronní (jednotlivé orgány jsou opotřebovávány nestejně)“ (Dienstbier, 2009, s. 14).

Podle Topinkové a Neuwirtha (1995, s. 17) „stárnutí je specifický, nevratný a neopakovatelný biologický proces, univerzální pro celou přírodu“. Hayflick (1994, s. 28) uvádí, že „*stárnutí je projevem biologických dějů, které nastávají v čase a po určitý čas trvají*“.

Mária Bratská (2001, s. 256) uvádí čtyři etapy průběhu přípravy na stárnutí:

- 1 Permanentní dlouhodobá příprava, která trvá po celý život člověka.
- 2 Přeladování – v období od 40 do 60 let.
- 3 Akutní příprava – přibližně 5 let před odchodem do důchodu.
- 4 Aktuální příprava na stárnutí – v průběhu důchodového věku.

Politika přípravy na stárnutí by měla reagovat na dvě základní výzvy:

1. Integrovat starší osoby do ekonomického a sociálního rozvoje
2. Vytvořit věkově inkluzivní společnost

Důležité je přizpůsobit politiku zaměstnanosti, důchodovou politiku a služby probíhajícím sociálním a demografickým změnám. Mezi hlavní principy patří důraz na lidská práva, respektování genderového aspektu problematiky stárnutí, celoživotní přístup ke stárnutí a zdraví, důraz na rodinu a mezigenerační vztahy, tvorba opatření na výzkumem podložených poznatcích a statistických datech. Samozřejmostí je respektování rozdílů mezi venkovem a městem.

V neposlední řadě je třeba si uvědomit, že základním strategickým opatřením v procesu stárnutí je prevence chorob a cílené udržování dobrého zdraví a veselé mysli. Zdravým stárnutím se rozumí komplexní proces, sestávající z několika částí. K nim patří především správný životní styl (tedy zdravá výživa, tělesná a psychická aktivita) a dobrá schopnost adaptace na měnící se životní podmínky (Kubíčková, 1996).

3.2.1 Etapy stárnutí člověka

V procesu stárnutí existují velké individuální rozdíly, je však možné najít určité společné znaky. Charakteristické znaky procesu stárnutí popisuje Pacovský (1997, s. 55-60):

- Proces stárnutí je individuální, každý jedinec má svůj plán stárnutí.
- Stárne a do stáří vstupuje vždy celý člověk – stárnoucí člověk je vícerozměrný. Mění se jeho charakteristiky biologické, psychické a sociální.
- Proces stárnutí je asynchronní. Jednotlivé orgány nestárnou stejně rychle.

- Typickým fenoménem stárnutí je involuce různých struktur a funkcí.
- Ve stáří je snížena schopnost adaptace.

I když v zásadě všichni stárneme průběžně – a to vlastně už od narození – označujeme tímto termínem především poslední etapu lidského života. Dobrá zpráva je, že se hranice stárnutí posouvají – věk 50+ tedy patří vlastně ještě ke střednímu věku.

Další skvělá zpráva je, že na poslední etapu života se mění společenský názor. Může za to fakt, že zdravotní stav starších lidí ve vyspělých zemích se natolik zlepšil, že jim umožňuje aktivitu ještě dlouho po šedesátce. Například člověk ve věku 60 až 74 let zpravidla ještě netrpí závažnými chorobami, které by mu přinášely výrazné životní omezení. Ve vysokém procentu je naopak ještě velmi aktivní a plně integrovaný ve společnosti. Proto se také tento aktivní úsek života začal nazývat „třetí věk“.

Jako „čtvrtý věk“ potom zdravotníci označují období zhoršení zdraví, obvykle po 75. roce věku života, kdy senior bývá už více vázaný na své obydlí, má omezené společenské aktivity a v popředí jeho zájmu je péče o vlastní zdraví. Nastává zkrátka pro něho etapa vlastního stáří, která je většinou spojena s řadou ztrát, a to v téměř všech oblastech života. Kdy však tato etapa nastane, jak bude probíhat a jak značné ty ztráty budou, je do značné míry v rukou každého jednotlivce.

„Do procesu stárnutí vstupuje celý člověk a v jeho průběhu dochází k četným biologickým, psychickým a sociálním změnám. Příčiny některých z nich jsou více či méně ovlivnitelné např. životní způsob, léčba nemocí, jiné změnit nelze např. genetické dispozice“ (Ondrušová, 2011, s. 26).

3.2.2 Fáze stárnutí člověka

Stárnutí organismu je individuální a závisí na genetických dispozicích a životním stylu každého jedince. Toto období bývá chápáno negativně z pohledu ztrát možností a radostí života, nadějí, omezení a optimismu (Malíková, 2011, s. 15).

To, jak budeme stárnout, a jaké bude naše stáří, můžeme předvídat již v našem mladém věku. Celoživotní aktivita, ať už psychická či fyzická, dovede zpomalit funkční stárnutí a příznivě ovlivňuje tempo stárnutí a kvalitu funkčního věku. Stáří odpovídá do značné míry stylu života, kterým jsme žili ve středním věku, a neodpovídá tudíž žádné šabloně o stárnutí (Gregor, 1983, s. 109-110).

Světová zdravotnická organizace (WHO) akceptovala v šedesátých letech minulého století patnáctiletou periodizaci lidského života a dále klasifikuje vyšší věk:

- věk starší – rané stáří (60–74 let, presenium)
- starý – vlastní stáří (75–89 let, senium)
- dlouhověkost (nad 90 let)

(Ondrušová, 2011, s. 17)

Z demografického vývoje a zlepšování funkčního stavu seniorů vyplývá i současné orientační členění stáří:

- mladí senioři 60-74 let
- staří senioři 75-84 let
- velmi staří senioři 85 a více let

(Zavázalová a kol., 2001; Holmerová a kol., 2003)

Po sobě jdoucí etapy zahrnují vývoj fyziologické a psychické senility: postupné zhoršování tělesného stavu, mentality a nezávislosti, rostoucí omezení schopnosti sociální přizpůsobivosti – tzv. sociální stárnutí, zvýšená závislost od ostatních (Vidovičová, 2008).

3.2.3 Aktivní stárnutí

André Maurois, francouzský spisovatel, je toho mínění, že stárnutí není nic jiného než zlovyk, na který opravdu zaměstnaný člověk nemá čas.

Jeden z významných gerontologů, zakladatel mezinárodní sítě Longevity Center, profesor Robert Butler prosazoval pojem „*produktivní*“ stárnutí, a to ve snaze popřít onu tezi o produktivním a neproduktivním věku, ukázat, že staří lidé jsou stále zdrojem a významnou součástí společnosti.

Jak už sám název napovídá, terminologie se postupně ustálila na pojmu aktivní stárnutí, a to zejména zásluhou Světové zdravotnické organizace, která v 90. letech 20. století vytvořila koncept aktivního stárnutí coby celoživotní projekt směřující k optimalizaci zdraví a kvality života lidí v průběhu stárnutí za účelem osobního růstu a plnohodnotné participace ve všech oblastech života (společenské, ekonomické, kulturní, duchovní, občanské). Koncept je založen na třech pilířích – na bezpečnosti, zdraví a participaci.

Světová zdravotnická organizace v této definici sděluje, že lidé potřebují podporu zdraví a adekvátní zajištění péče o zdraví, že potřebují pocit bezpečí, a to jak ve fyzickém ohledu (bezpečné prostředí) tak v ohledu materiálním (sociální zabezpečení, zdravotní pojištění, ochrana před upadnutím do chudoby) a že potřebují možnost přispívat životu

společnosti ať již svou pracovní činností nebo činností dobrovolnickou. Definice také naznačuje, že stárnutí je velmi variabilním a individuálním procesem.

Pro seniora hrají důležitou roli rituály, zvyky – ať už zvyk na partnera, na každodenní činnosti běžného dne. Tyto zvyky udržují kompetence starých lidí. Senioři, kteří si i po odchodu do důchodu chtějí seberealizovat, se snaží a mají potřebu aktivity.

Na základě svých vlastních zkušeností a spolupráce se staršími lidmi, si myslím, že senioři představují pro společnost přínos ve vztahu k vykonávání vysoce odborných pracovních činností v rámci některých profesí a rovněž při předávání svých zkušeností a znalostí mladší generaci.

Podstatou aktivního stárnutí je prohloubení vztahu široké společnosti k seniorům ve smyslu respektování a prosazování jejich práv a hodnot, jako jsou nezávislost, důstojnost, účast na životě společnosti a seberealizace. Aktivní stárnutí je založeno na principech solidarity, respektu k individualitě a jedinečnosti. Jeho cílem je zajistit vysokou kvalitu života i v pozdním věku, a především prohloubit mezigenerační solidaritu. Aktivní stárnutí znamená nabízet lepší podporu starším lidem. Být aktivní znamená být pozitivní, otevřený novým věcem, smysluplně využívat svůj volný čas, dbát o své zdraví a udržovat bystrou mysl.

Pro kvalitu života ve stáří je důležité vytvořit si program pro volný čas. Aktivity jsou prevencí nesoběstačnosti. Udržování a navázání nových kontaktů, společná setkávání vrstevníků a prohlubování mezigeneračních vazeb mají velký význam pro prožití kvalitního stáří. Znamená to udržovat se v aktivitě v rovnováze s odpočinkem a uspořádat si životní náplň tak, aby zahrnovala fyzickou i duševní činnost. Je důležité udržovat si přátelské vztahy a navazovat vztahy nové. Snaha o aktivizaci seniorů však musí plně respektovat individuální možnosti a přání každého člověka. Je důležité pomoci mu nalézt motivaci pro vytváření krátkodobých i dlouhodobých cílů, posilovat jeho sebeúctu a umožnit mu prožít zážitky úspěchu (Haškovcová, 2010).

Jaroslava Hasmanová Marhánková ve svém článku na téma „*Aktivní stárnutí jako idea, nástroj a kapitál. Kde hledat kořeny úspěchu aktivního stárnutí?*“ představuje model aktivního stárnutí jako individuální kapitál, mluví se zde o seniorech a seniorkách, kteří jsou nositeli určitého potenciálu, který je jen potřeba objevit a využít, což jim následně umožní i aktivnější zapojení do společnosti. V přední řadě zde stojí pokračující ekonomická aktivita a celoživotní vzdělávání seniorů. Důležité je zmínit, že v tomto případě hraje významnou roli třídní postavení seniorů. Zatímco lidé z vyšších kruhů společnosti považují odchod do důchodu většinou za negativní věc, lidé ze střední a nižší třídy se většinou na tento moment

těší a vítají ho. Stejně tak jsou potom senioři z vyšších tříd více nakloněni dalšímu rozvíjení jejich potenciálu (například v celoživotním vzdělávání), zatímco senioři z nižších vrstev tyto projekty zpravidla nevyhledávají [online].

Zároveň můžeme i u generace seniorů nalézt určité faktory, které výběr jejich volnočasových aktivit nějakým způsobem určují. Z výzkumu Lucie Vidovičové a kolektivu, 2008 vyplývá, že velkou roli při výběru volnočasových aktivit u seniorů hraje prostorový rámec (důvod nezájmu ze strany seniorů můžeme uvést jejich mobilitu či prostorovou nejistotu), sociální pole (zahrnující jak rodinné příslušníky – vnoučata, děti, tak např. zdravotnický personál, domácího mazlíčka či v neposlední řadě přátele, sousedy a kolegy ze zaměstnání), časový rozpočet (hlavní výhodou je dostatek volného času seniora – jeho vnímání však může být problematické a záleží na mnoho okolnostech, jak je čas seniorem rozložen) a jako poslední ekonomický rámec (ekonomická situace seniora, rozložení financí).

3.2.4 Stáří

V této kapitole se zaměřím na stáří, chci se zabývat otázkou, co s sebou stáří přináší, jaké má perspektivy a naděje. Při určování věku či „data“, kdy začíná u daného člověka věk, o němž bychom mohli říci, že se jedná o stáří, se v současné době používá celé řady kritérií. Paul P. Baltes (1993) je uvádí v přehledu:

- Chronologická délka života (počet let).
- Biologický stav organismu.
- Mentální (psychické) zdraví.
- Kognitivní (myšlenková) výkonnost.
- Sociální kompetence a produktivita.
- Kvalita sebeovládání.
- Spokojenost se životem.

Vraťme se k otázce, kdy se člověk stává starým. Pro její zodpovězení můžeme uplatnit několik přístupů. Vzhledem k různorodosti stáří se obvykle rozlišují tři klasifikace stáří: sociální, kalendářní a biologické. Poslední zmiňovanou klasifikaci nebudeme rozvádět, neboť se ukazuje, že nemá žádný praktický smysl (Kalvach a kol., 2004, s. 48).

Uvádíme zde proto méně často používanou kategorii psychologické stáří.

- Ze sociálního úhlu pohledu lze obecně říci, že člověk je starý ve chvíli, kdy je za starého považován ostatními členy společnosti (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 185). Tento pohled chápe stáří jako změnu životního stylu spojenou s odchodem do důchodu, ztrátou

životního partnera či změnou bydlení v důsledku nesoběstačnosti (ústavní péče) a nesoběstačnosti samotnou. S tím se pojí také změna sociálních rolí a statusu. Sociální stáří můžeme obecně rozdělit na první a druhý věk, tj. období vzdělávání se a produktivity, a na věk třetí a čtvrtý, který se nese ve znamení zklidnění životního tempa (Kalvach a kol., 2004, S. 47).

- Kalendářní stáří je naopak pojem, který nahlíží věk z pohledu dosažení určitého, společenským konsensem stanoveného věku. Hranice tohoto věku se s postupem času mění a závisí na faktorech, jako jsou průměrná délka života a rozložení obyvatelstva daného místa dle věku. Obecně tedy bývá za počátek stáří považována hranice 65 let, přičemž z lékařského hlediska se počítá s nástupem samotného stáří kolem 75. roku života. Interindividuální rozdíly jsou ovšem v tomto období velmi výrazné, a to důsledkem již zmiňované jedinečnosti v této věkové kategorii lidí. Od 60. let minulého století se také používá dělení na mladé seniory (65-74 let), staré seniory (75-84 let) a velmi staré seniory (85 a více let) (Kalvach a kol., 2004, S. 47).

- Pojmem psychické stáří můžeme rozumět přístup ke stáří z hlediska jednotlivce a psychologických změn jeho vnímání, myšlení, prožívání a chování. Jedná se především o změny v oblasti poznávacích procesů (pokles aktivační úrovně, smyslového vnímání a s tím spojené orientace, paměťových kompetencí a učení, intelektových schopností), regulačních procesů (labilnější emoční prožívání a reaktivita, pokles aktivní vůle, a naopak zbytnění vůle pasivní v podobě zarputilosti a často nesmyslného ulpívání), ale také o změny osobnosti (puntičkářství, opatrnost, nerozhodnost, úzkostnost, nespokojenost, egocentrismus, prohloubená introverze či vztahovačnost). V pozdních fázích životního cyklu pak můžeme hovořit o změnách v psychice člověka, které souvisejí především s prohlubováním závažnosti některých chronických onemocnění, celkovým poklesem výkonu organismu, nesoběstačností a s tím vším související změnou způsobu života, v neposlední řadě pak také s přípravou na smrt (Ondrušová, 2011, s. 30-34).

Vágnerová (2002, s. 457–509) dělí stáří do období raného stáří a období pravého stáří, přičemž hlavním kritériem tohoto dělení není kalendářní věk, nýbrž vliv různých sociálních událostí, zdravotních komplikací a přirozených degenerativních procesů na psychiku jednotlivce. K hlavním vlivům v období raného stáří patří odchod do důchodu, ztráta zaměstnání, smrt životního partnera, vztah k dětem a vnoučatům. Pravé stáří pak přináší primárně výzvy v podobě kumulace zátěžových situací, nemoci, úmrtí blízkých osob, zhoršení zdravotního stavu, ztráty jistoty soukromí a vynucené změny životního stylu.

Výrazné psychické změny jsou způsobeny arteriosklerotickými procesy, kterými trpí drtivá většina lidí starších 75 let. Dochází ke zhoršování paměti a koncentrace, brzké unavitelnosti a změnám emočního prožívání. Stáří lidé bývají úzkostní a depresivní, nesnášenliví, podráždění, často si méně věří a mají obecně zvýšené obavy. Významnou hrozbu také představují cévní mozkové příhody a demence.

Jak lze vidět na předchozích uvedených příkladech je problematika stáří, jako vyvrcholení a konečná fáze individuálního života, také důsledkem společnosti, v níž žil a žije. Stáří jako určitý fenomén ve společnosti je produktem společnosti a výpovědi o ní. Stáří nelze chápat bez kontextu celého životního cyklu, všech prožitých etap. Způsob života v dětství, mládí a dospělosti významným způsobem ovlivňuje kvalitu stáří.

Sak a Kolesárová (2012, s. 14) popisují stáří jako životní fázi člověka – ohraničenou dvěma časovými body. Horní věková hranice stáří je ostře vymezena smrtí. Spodní věková hranice je rozmazána tím, že jevy a procesy, které tvoří stáří, do života člověka vstupují postupně. Teprve úhrn těchto jevů a procesů tvoří stáří. Každý z jevů a procesů tvořících stáří má svůj vlastní čas a věk, v němž začne v životě člověka působit

Znaky a změny ve stáří

Involuční znaky se dostávají pozvolna. Skutečně staří lidé (75+) již pravidelně vykazují snížení fyzických a psychických sil. Na jejich zevnějšku jsou patrné nepřehlédnutelné změny. Stáří se stalo čitelným ve tváři, v gestech, v chůzi. Vlasy šedivějí, u mužů častěji řídnou. Na tvářích žen přibýly vrásky. Svalstvo ochabuje, jeho pružnost klesá, kůže pigmentuje. Pohyby jsou zpomalené, postava se nachyluje a zmenšuje. Lidé hovoří o tom, že starý člověk „roste do země“. Dochází ovšem i ke stárnutí smyslů. V případě hmatu byl pozorován vyšší práh citlivosti. Čich je relativně stabilní, ale rozlišování chutí bývá oslabeno.

Ani psychika není ušetřena involučního procesu. Starý člověk nevnímá ostře, protože hůře vidí a slyší, obtížněji se orientuje v praktickém životě. Podstatné je, že řadu svých nedostatků běžně a úspěšně koriguje: pořídí si brýle či naslouchadla a vyhýbá se extrémní fyzické námaze nebo si práci rozvrhne do delšího časového úseku (Haškovcová, 2010, s. 31-32).

Hlavními psychickými a biologickými změnami jsou:

- zhoršení smyslového vnímání, pomalejší reakce, významné zhoršení zraku a sluchu
- zhoršení paměti-zapomínají se zejména nové události
- klesá inteligence
- egocentrismus-tendence mluvit o svých chorobách, lhostejnost k okolnímu světu, afektivní chování, klesá tzv. frustrační tolerance
- sociální závislost na druhých osobách
- klesá adaptabilita-lpění na stereotypch, odpor k novému

(Křivohlavý, 2011).

Za kvalitu života a jeho smysl ve stáří sice odpovídá ve velké míře stárnoucí jedinec sám, ale je i v zájmu společnosti, aby současné i budoucí generace seniorů byly zdravější, zdatnější, samostatnější a na stáří připravené. Aby se lidé dokázali dobře a včas rozhodovat jak a také kde poslední úsek svého života prožijí. Můžeme rovněž pozorovat generační podobu stáří. Každá generace má svou podobu stáří a tyto generační podoby stáří jsou tím odlišnější, čím žila generace v dynamičtější společnosti, v dynamičtější době.

Jedním z faktorů k míře životní spokojenosti je věk. Spokojenost a míra štěstí u starších lidí představují pozitivní vztah k jejich aktivitě a vitalitě. Negativní vztah mají k depresi a únavě. *Čím větší je deprese, tím menší je míra spokojenosti a štěstí* (Křivohlavý, 2013, s. 54). Poté může dle Ondrušové (2010) dojít ke ztrátě smyslu života, což je neschopnost člověka najít a realizovat v životě hodnoty a zaujmout pozitivní postoj ke konkrétním událostem. Domnívá se, že vše závisí na jednotlivých věkových skupinách seniorů a místu, kde žijí. Pokud hledíme na hodnoty ve společenském a kulturním prostředí, pak se jedná o sociální kultury. Dle Urbana (2011) se termínem *hodnoty* rozumí pozitivní, neutrální či negativní hodnotící vztah k osobě, předmětu a události. Je to tedy to, co příslušnému subjektu přináší uspokojení.

Stáří se může chápat jako vrchol osobního rozvoje, proto je důležité umět stárnout a zestárnout. V tomto období sice nastupuje řada změn, ale to nemusí znemožňovat aktivitu a nezávislý život. Člověk může mít větší svobodu v rozhodování, protože není vázán vychovávat děti apod. (Vágnerová, 2000).

3.2.5 Generace

Zajímavé je to, že v každém okamžiku žije v jedné společnosti několik generací. Každá z nich je ovlivněna jinými historickými událostmi, každá z nich mluví jiným jazykem, jiným způsobem vidí svět a jiným způsobem jedná. Pro současnou českou společnost je charakteristické to, že v ní neexistuje konflikt mezi mladou a střední generací. Na otázku, proč odpovídá například český sociolog Radim Marada. Ten píše, že mezigenerační konflikt byl vystřídán mezigeneračním spojenectvím. Mezi mladou a střední generací již neexistuje propast, neexistuje radikální odlišnost světa dospělých a světa mládeže. Mládež a dospělí se jakoby, ocitli na jedné lodi. Co je spojuje? Podle R. Marady by je mohl spojovat odpor proti odcizujícímu mocenskému systému moderní společnosti (Marada, 2003 in Kubátová, 2010, s. 227-228).

Je důležité poukázat na skutečnost, že způsob života je výrazně ovlivňován historickými událostmi a že příslušnost k určité historické generaci má vliv na vnímání světa, na životní šance a životní omezení i na životní ambice a aspirace. Podíváme-li se na stárnutí populace v kontextu historických mezníků, je možné popisovat a interpretovat určitou životní cestu, biografii, tedy jakousi malou historii člověka na pozadí velkých historických událostí.

- Generace 40. let jsou dnešní osmdesátníci, patří do nich lidé, kteří sociálně dospívali ve 40. letech. Tato generace je vymezena osobními zkušenostmi s druhou světovou válkou a rokem 1948, kdy v Československu uchořili moc komunisté. Generace 40. let je významně ovlivněna tzv. mezními zážitky. Za mezní životní zážitky považují zážitky z války, pobyt v koncentračním táboře, uvěznění manžela v komunistickém lágru těsně na začátku 50. let. Ostatně tato generace bývá často označována jako generace válečná. Pro generaci 40. let je příznačná strategie přežití, která v sobě zvláštním způsobem kombinuje pocit bezmocnosti s nezlomností ducha a optimistickým přístupem ke všem životním peripetiím (Kubátová, 2010, s. 221).

- Generace 50. let jsou dnešní sedmdesátníci, kteří sociálně dospívali v 50. letech. Tato generace je historicky vymezena léty stalinismu, kritiky stalinismu a revolty v Maďarsku v roce 1956. Na rozdíl od generace 40. let však generace 50. let neprožila osobně mezní životní zážitky. Klíčová generační zkušenost se skrývá v upevňování komunistické moci v 50. letech. Hlavní touhou této generace již nebylo pouze přežít, ale žít. Tuto generaci charakterizuje jednak údernické nadšení, víra v komunistické a socialistické ideály, jednak důraz na poctivou práci, spolehlivost a morálku. Stavět se otevřeně vůči komunistické moci znamenalo zavřít si všechny šance k dosažení společenského úspěchu. Proto existovala ještě jedna poměrně

rozšířená strategie, a to strategie proplouvání, spojená s částečnou spoluprací s mocí, většinou ve snaze udržet si zaměstnání nebo pomoci dětem dostat se na střední či vysokou školu (Kubátová, 2010, s. 222).

- Generace 60. let jsou dnešní šedesátníci, kteří sociálně dospívali v 60. letech. Tato generace je vymezena rokem 1968: uvolnění politického režimu, Pražské jaro 1968 a srpnová okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy. Generace žen 60. let je výrazně ovlivněna politickou ideologií rovnosti a rovnoprávnosti žen a mužů a pracovního zapojení a veřejné kariéry žen. Proto také je možno začít v této generaci mluvit o strategii úspěchu. Ženy toužily být úspěšné nejenom v rodinné kariéře, ale také v kariéře profesní. Tato generace prožila dlouhá léta v období normalizace po roce 1968, vlastně všechna léta svého dospělého života. To jejich osobní životy a možnosti rozvíjet profesní kariéry samozřejmě výrazně poznamenalo (Kubátová, 2010, s. 223).

- Generace 70. let a 80. let jsou dnešní padesátníci a čtyřicátníci, kteří sociálně dospívali v 70. letech a 80. letech. Jsou vymezeny stagnací a usazeností společnosti danou normalizací. 70. a 80. léta 20. století v Československu byla velmi stabilní, bez prudkých zvratů a historických událostí. Vyznačovala se stagnací, šedivostí, průměrností. Většina lidí se uzavřela do svého privátního světa a snažila se přežít, ale současně také alespoň žít. Mnozí příslušníci těchto generací mluví o kompromisech, kterých se dopouštěli, aby získali něco, o čem se domnívali, že na to mají právo. Jen nemnozí se pokoušeli o aktivní odpor proti režimu, většina zvolila strategii pasivní rezistence (Kubátová, 2010, s. 223).

- Generace 90. let jsou dnešní třicátníci, kteří sociálně dospívali v 90. letech. Tato generace je vymezena zkušeností s revolucí v roce 1989, s nastartováním demokratizačního procesu ekonomické transformace. O této generaci se dnes mluví jako o Husákových dětech, které se narodily v rámci pro populačního opatření 70. let (prodloužení mateřské dovolené, zvýšení přídavků na děti apod.), ke kterým vláda přistoupila v rámci normalizace po událostech roku 1968 (Kubátová, 2010, s. 224).

Uvažovat o historických generacích znamená předpokládat, že se jedná o reálné skupiny lidí, které spojuje stejná sociální zkušenost. Lidí, kteří tvoří historickou generaci, spojuje společenský historický osud, společné životní šance i omezení. Generační příslušnost se projevuje tím, že lidé stejné generace mají stejné způsoby jednání a myšlení, typické generační postoje. Žijí tedy typickým životním stylem.

Jak uvádí Kubátová, 2010, s. 224 jedna generace má ve všech teoriích generací výsadní postavení. Je to mladá generace. Obvykle se vychází z toho, že střídání generací je

mechanismem vývoje společnosti. Každá nová generace sice navazuje na dílo předchozích generací, ovšem obohacuje ho a někam ho posunuje. Mladí tak plní inovační funkci, neboť nachází nové přístupy k řešení (byť starých) problémů.

3.2.6 Senior

Ráda bych v následujících odstavcích popsala osobu seniora a další souvislosti v dalších hlavních podkapitolách. Senior je člověk v završující životní fázi se specifickým postavením ve společnosti. V zásadě tak označujeme člověka v penzi, tedy důchodce. Pokud budeme hledat odpověď na vysvětlení pojmu senior, je třeba vyjít z toho, že se jedná o skupinu, ve které se protínají biologicko-medicínské aspekty se sociálními.

Ondrušová (2011, s. 10) uvádí, že staří lidé se odlišují i rozdílnou finanční situací a materiálními podmínkami, v nichž žijí.

Říká se, že ***mládí má své plány, střední věk své cíle a stáří lidský úděl***. Ačkoliv, nebo právě proto, že je člověk na vrcholu svých sil, uvědomuje si svůj zenit, skutečnost, že nelze překročit svůj stín, i to, že musí pomalu a jistě připustit, že cesta vzhůru pomalu končí. Pád však není ani náhlý, ani rychlý, protože člověk má vysokou schopnost adaptability a na vrcholu svých sil se může nějaký „ten pátek“ dobře udržet. A tak v krátkém zamyšlení zalituje, „kam se ty roky poděly“, a optimisticky jde dál svým životem.

Zkusme si položit otázku: *“Je senior ochotný a má vůbec možnost zapojit se do dění na vesnici?”* „*Jakým způsobem pomáhá venkovská společnost seniorům v rámci socializace těchto jedinců?*“

V publikaci Petra Saka a Karolíny Kolesárové *„Sociologie stáří a seniorů“* je senior člověkem s dosaženou určitou duchovní zralostí, obsaženou v názorech, postojích, hodnotách a sociální kompetenci, promítající se do reálných dějů každodenního života v přirozeném světě, možné chápat jako tradiční moudrost. Moudrost však není automatickým atributem stáří, ale je to výběrová vlastnost, k níž se dopracovává jen malá část lidí, odměnou za autentický život, prožitý v jednotě mezi oblastí intelektu, citu, mravnosti a jednání.

Seniorem se člověk plynule stává přechodem ze střední generace a statut seniora je neodvolatelný, konec seniora není přechod do další životní fáze, nýbrž završující fáze životního cyklu. Senior je kategorie sociální a biologická. Sociální složka způsobuje proměnlivost v různých sociálních a věkových skupinách. Pro desetileté dítě je třicetiletý

mladík starý a s přibývajícím věkem se vzdaluje hranice stáří. Je proto zajímavé, jak je v současnosti vnímáno stáří a seniori českou společností.

„Věk představuje spíše časovou tvář identity seniora ať už formálně či úředně. Přesto má tento znak velký význam, protože představuje lehce identifikovatelnou stránku identity seniora. Zdravotní stav, kondici, stav mysli, životní styl a sociální pole nemůžeme zjistit v jednom okamžiku, zatímco věk identifikuje dvě číslice“ (Sak, Kolesárová, 2012, s. 25).

Populace současných seniorů se vyznačuje tím, že je velmi heterogenní. Zahrnuje jedince aktivní, tvořivé, zaměstnané, realizující své zájmy, žijící v rodině a v kontaktu s přáteli a známými, ale také ty, kteří postupně ztrácejí své životní role a nejbližší milé osoby. Do seniorské populace patří lidé zdraví, ale i nemocní, kterým ubývá sil, a ztrácejí soběstačnost. Starý člověk může prožívat tuto etapu jako plodný podzim života, bohatě naplněný prací, zkušenostmi, dobrými vztahy a zážitky, které vedou k rozvoji jeho vnitřního prožívání, moudrosti a celistvosti. Může ale i živořit jako nešťastný, zahořklý a osamělý jedinec, pro něhož je náplní dne rekapitulování fyzických i duševních ztrát, neustálá kritika a nespokojenost se vším a se všemi kolem (Ondrušová, 2011).

Lze říci, že podle české populace se člověk stává seniorem mezi 60. a 70. rokem věku v závislosti na svých individuálních charakteristikách. Typicky určená totožnost seniora znamená člověka po šedesátce, který bere důchod, většinou je dědečkem/babičkou, s reálnými nebo hrozícími zdravotními problémy. Identita seniora má také generační rozměr. Senior je často vnímán jako součást velké sociální skupiny lidí se specifickými znaky, či dokonce jako příslušník generace. Generace seniorů představuje nejproměnlivější generaci (Sak, Kolesárová, 2012).

Situace seniorů v České republice poněkud trpí zejména stereotypním přístupem většinové společnosti ke stáří, a to se týká i seniorů samotných v jejich přístupu k vlastním právům a povinnostem. Stále u nás přetrvává obraz starého člověka jako člověka osamělého, senilního, neflexibilního, nemocného, a především pasivního a závislého. Jak uvádí Vágnerová (2000, s. 443) stáří je v kontrastu s všudypřítomným kultem mládí, svěžesti a fyzické krásy považováno za něco podřadného a obecně za období úpadku a chátrání. Přitom takový obraz rozhodně není na místě, bereme-li v potaz množství aktivit, za kterými stojí právě staří lidé, jejich zvyšující se životní úroveň včetně zdraví a vitality, a především jejich různorodost, za kterou stojí již zmiňovaná životní zkušenost a jedinečnost daná jednotou osobnosti. Ve stáří je velký potenciál, který je potřeba rozvíjet a kultivovat.

Role seniora přináší do života i řadu pozitivních změn. K nejčastěji uváděným pozitivním skutečnostem, které jsou spojeny se životem seniora, patří upotřebitelný čas a z něho vyplývající kvalita životního stylu. Současně s tím souvisí také klid a relaxace, nemuset chodit do práce. Objevuje se i pozitivum v určitém základním sociálním zajištění a životě bez dluhů, které jsou již v tomto věku splacené. Jak uvádí Sak (2012, s. 30) nejčtenější je v populaci skupina lidí, kteří se stáří ani neobávají, ani se na něj netěší, tedy v podstatě neutrální, neočekávající postoj.

Seniori mají obdobné potřeby jako ostatní lidé. Haškovcová (1990) sdílí ten názor, že opodstatněnými potřebami stárnoucích a starých lidí jsou přiměřené zdraví, materiální a finanční zabezpečení a místo, kde je člověk doma, kde ho mají rádi, kde i on má někoho rád, ale kde má i svoje soukromí. Pichaud a Thareauová (1998) konstatují, že ve stáří nejsou důležité jen potřeby fyziologické, ale také potřeby psychologické, z nichž jmenují pocit bezpečí, udržování vztahů, nezávislost a smysl života. Existenciální pojetí stáří by mělo podporovat smysluplnost života ve stáří a dbát na seberealizaci, sebeúctu a důstojnost seniorů.

Potřeby seniorů

Stáří je především otázkou kvalitativní změny v životě jednotlivce, ale také v životě jeho blízkých, a nakonec i v životě celé společnosti, která se zavázala o své členy pečovat. Je patrné, že stáří ovlivňuje i potřeby daných lidí. Chceme-li seniorům zajistit důstojné prožití zbytku života, začlenit je a v neposlední řadě je také motivovat k vyšším výkonům, musíme tyto jejich potřeby znát a přizpůsobit se jim (Kalvach, 2004).

Potřeby člověka jsou individuální a mění se v čase a ve vztahu k prostředí, v němž žije. Chápeme-li stárnutí jako proces, při kterém dochází postupně ke změnám zdravotního a funkčního stavu stárnoucího člověka a k proměnám jeho partnerských, rodinných a společenských vztahů, musíme konstatovat, že se v průběhu stárnutí mění i potřeby seniorů a jejich spokojování. Seberealizace je v penzi více spojena s koníčky. Autoři si také všímají, že právě ve vyšším věku se stává zřetelnější a významnější potřeba spirituality.

Podle Pichauda a Thareauové (1998) in Ondrušová (2011) mohou být potřeby, které byly dříve uspokojovány dostatečně, ve stáří vnímány jako nedostatečně uspokojované (bezpečí), zatímco u jiných se může objevovat jejich nadbytek (volný čas).

Dle Kalvacha a jeho kolegů (2004, s. 47) jsou tyto úvahy rozloženy následujícím způsobem:

- Mladí senioři, tj. lidé ve věku 65-74 let, nejčastěji řeší otázky odchodu do důchodu, volného času, aktivit a seberealizace.
- Staří senioři (75-84 let) se pak často zabývají otázkami adaptace na nové prostředí (v případě ústavní péče či dlouhodobé hospitalizace, nebo v případě pobytových služeb sociální péče), tolerance zátěže, stonání a osamělosti.
- U velmi starých seniorů pak dominuje problematika soběstačnosti a zabezpečení.

Z hlediska vývojové psychologie je stáří důležitou životní etapou se specifickým významem v souvislosti plynutí života. Podle Eriksona (1963, in Vágnerová, 2002, s. 444) je hlavním vývojovým úkolem stáří dosažení integrity v pojetí vlastního života, které spočívá v jeho přijetí jako celku a dosažení určitého smíření s minulostí. Starý člověk potřebuje vnímat svůj život jako smysluplný a úplný, aby byl schopen přijmout jeho konec jako nezbytnou a přirozenou součást. Je to jedna z největších výzev stáří, na níž stojí vyrovnaný a aktivní život v jeho pozdních fázích. Podmínkou pro naplnění takové výzvy je především pravdivost k sobě samému, smíření a kontinuita ve vztahu k minulosti (člověk navazuje na něco, co tu bylo a čeho byl součástí) a budoucnosti (člověk po sobě něco zanechává). Důsledkem toho pak bývá, že staří lidé často ulpívají v minulosti, aby se v ní vyznali a našli potřebnou harmonii. Z tohoto zaměření se na vlastní život vzniká určitým způsobem zvýšená pozornost vůči vlastní osobě, egocentrismus, který charakterizuje vlastní potřeby starých lidí. Stáří je z vývojově-psychologického pohledu také charakteristické poklesem potřeby změny a vzestupem potřeby jistoty a stability (Vágnerová, 2002, s. 444-457).

Odchod do penze

K významným životním mezníkům ve stáří patří penzionování, jež řadíme k rizikovým situacím ve stáří. Zpravidla dochází k zásadní změně dosavadního životního stylu často s převahou volného času, kdy chybí struktura dne, pravidelné kontakty se spolupracovníky a mnohdy i profesní prestiž. Jak opakovaně uvádí Haškovcová (1989, 2002) říká se, že „penzista získal roli nemít roli“. Pensionování je však aktem, který člověka „hází do starého železa“. Už Cicero konstatoval, že „každému životnímu období je přidělen vhodný a pravý čas.“

Jedny dveře se zavírají a jiné se otevírají – přechod z plného zaměstnání do důchodu kdosi charakterizoval jako přechod z jedné místnosti do druhé. Je toho mnoho, co se změní:

- Mění se identita, tou rozumíme to, „kdo jsme“, případně volněji, „za koho nás lidé kolem nás považují - a za koho se považujeme my sami“).
- Mění se společenství lidí, s nimiž přicházíme do osobního styku.
- Mění se zaměření našich zájmů – vymaňujeme se z osidel časového stresu, dochází ke zvolnění životního tempa a celkové uvolnění.
- Mění se náš postoj k tomu, co bylo, co je a co bude – žijeme v první řadě přítomnosti.
- Mění se i to, co od života chceme – v důchodu se zamýšlíme nad tím, co ještě chybí, co bychom měli dodělat, aby to bylo úplné (Křivohlavý, 2012, s. 23–26).

D. B. Bromley popsal nejčastější typy reakcí na stáří, resp. na odchod do penze:

1. Strategie konstruktivnosti je ideální forma adaptace na stáří a akceptace stáří. Representant se i nadále těší ze svého života, je otevřený, přizpůsobivý, tolerantní. Navazuje i ve vyšším věku poměrně snadno vztahy s druhými lidmi a ty stávající udržuje. Protože takový člověk má většinou smysl pro humor, vyzařuje z něj spokojenost, chybí sebelítost a okolím je přijímán jako milý starší člověk.

2. Strategie závislosti je poměrně oblíbená. Jedinec vyznávající tuto strategii směřuje k závislosti a pasivitě, spoléhá na druhé a věří, že se o něho postarají jak po stránce hmotné, tak citové. Není ctižádostivý, a proto odchod do penze nenese příliš těžce. On prostě chodil do práce, aby si vydělal. Preferuje klidné rodinné zázemí, bezpečí, pohodlí všeho druhu a možnost odpočinku v ústraní v podstatě vítá.

3. Strategie obranného postoje je obecně známá. Lidé, kteří žili především pro práci a v práci, ti, kteří, se aktivně zapojovali do společenského dění, dobře zvládali různé funkce v společenských či politických organizacích, ti, kteří spíše dávali, než brali, a celoživotně vykazovali vysokou míru nezávislosti, se odmítají podrobit diktátu stáří. Bojují o udržení svých pozic a do penze odcházejí až tehdy, když je k tomu přinutí okolnosti. Možnost pracovat i po získání nároku na důchod v České republice vždy existovala, byla však málo využívána. Nemálo občanů si dokonce myslelo, že odejít do důchodu v určitý stanovený „den“ vlastně „musejí“.

4. Strategie nepřátelství je zhoubná jak pro jejího reprezentanta, tak pro jeho okolí. Lidé, kteří ve svém osobním životě nebyli příliš úspěšní, až po vavřínech slávy prahli, mají tendenci svalovat vinu za svůj „nepodařený“ život na druhé, na objektivní příčiny atd. Stáří přijímají jako další nepřízeň osudu. Mrzutí, závistiví a nepříjemní se odebírají vypít svůj

kalich hořkosti do ústraní. Rozčilení a rozhněvaní na celý svět a všechny lidi zůstávají ve své ulitě neštěstí (Bromley, 1974).

Odchod do důchodu bývá provázen také poklesem životní úrovně. Oproti tomu Kuchařová (2001, s. 21), která vychází z výsledků rozsáhlého šetření mezi českými seniory, tvrdí, že postavení důchodce není v zásadě nežádoucí pozicí a lidé, jichž se týká, v něm nacházejí mnohé pozitivní stránky i v případě, že by sami jeho počátek odložili oproti skutečnému odchodu do důchodu. Ukončení, případně omezení ekonomické aktivity není stěžejním problémem stárnutí. Narušení sociálních vazeb v důsledku penzionování je označováno za jednu z příčin osamocení seniorů. Kuchařová (2001, s. 21) však dokládá, že sociální vazby buď nebyly přechodem do důchodu poznamenány, nebo se spíše zlepšily. Nepříznivé dopady pensiování byly nejčastěji zmiňovány u psychického stavu a celkové spokojenosti se životem.

V penzi jsou si všichni rovni. Je jedno, čím byli, kým se kdo v průběhu dosavadního života stal a jaké skutky vykonal. Rozdíly jsou vyrovnány. Lidé v penzi se stávají sobě rovnými proto, že jejich „role je nemít roli“. Být důchodcem je označení sociálního statusu, a to je z praktického hlediska nutné, například pro evidenci osob, které jsou příjemci starobních důchodů. Začínající penzisté však neopustili jenom práci, ale také konkrétní síť spolupracovníků a známých. Jak uvádí Haškovcová (2010) vyvázali se z celé řady důležitých sociálních vazeb, z nichž jen některé bude reálně pěstovat za zcela jiných podmínek. Nepřekvapuje, že se začínající penzisté ocitají ve značné sociální izolaci a odborníci mluví o sociálním bankrotu a sociální smrti (Pacovský, Heřmanová, 1981).

Odchod do důchodu a změna dosavadního života se mohou významně projevit na tom, jak člověk vnímá svou hodnotu ve společnosti. Ztráta či odchod z původního zaměstnání vytváří veliký tlak na hledání dalších společensky hodnocených uplatnění, která nebývá snadné nalézt, a proto mnoho starých lidí ulpívá v úspěších své minulosti nebo má tendenci si neobjektivně tvrdohlavě stát za svými názory. Účelem takového chování je sebepoznání (Hora, 2008).

Odchod do starobního důchodu je pro nemalou část lidí traumatizující, ať již si to připouštějí, či nikoliv, resp. ať již o tom hovoří, nebo ne. Odchod do důchodu je vnímán také jako pád a odborníci už před 25 lety popsali tzv. penzijní kolaps, a dokonce i penzijní smrt, jejichž podstatou je „ztráta programu“, totiž zaměstnanecké role, o kterou jsme „jednoho dne“ definitivně přišli. V současné době však nelze opominout fakt, že odchod do důchodu, často i předčasněho, představuje pro některé starší osoby vyřešení nelehké situace na trhu práce.

3.3 Venkov

Při určení definice venkova – venkovského prostoru a venkovských sídel – obcí je nutné úvodem jasně odlišit několik základních kritérií. Odpověď na otázku vymezení venkova je poměrně složitá a jednou definicí přesně označit, co je venkov, je téměř nemožné. Venkov někdo chápe jako krajinu, prostor pro zemědělství, životní styl či jako prostor rekreace a odpočinku.

Pojem venkov se v zásadě vymezuje proti slovu "město". Vyznačuje se menší frekventovaností pozemních komunikací, menším množstvím pracovních příležitostí, odlišným způsobem zábavy a stylu života. Kubátová a kol. (2015) uvádí „*venkov se zpravidla charakterizuje jako klidné, tiché místo, kde se rozprostírá neporušená příroda a kam se lidé uchylují k odpočinku a relaxaci*“.

Není ani tak důležité vymýšlet definice toho, co je venkov, ale co se děje v životě lidí, kteří tam bydlí. Venkovský způsob života lze brát jako vztah k půdě, samozásobitelství, kutilství, smysl pro recyklaci a pospolitost. To jsou znaky, které samozřejmě najdete i ve městě, ale pro venkov jsou typické (Blažek, 1998).

Obraz venkova je často produktem městské mentality – člověk tedy vyjíždí hledat věci, které si vytvořil ve své hlavě u kancelářského stolu. Především se ale lidé, kteří se stěhují za nějakým takovým ideálem do satelitních přístaveb u vesnic, často vůbec nestávají venkovany. Jejich životní styl má dál všechny znaky života městského, byť jejich dům stojí někde v krajině daleko za hranicí města.

S venkovem spojujeme pomalost, rozvážnost, nepřesný cyklický přírodní čas, přírodu, zemědělství, emocionalitu, romantiku apod. Venkov je symbolem tradiční předmoderní společnosti. Venkov se proměňuje. Neexistuje jednotná sociologická definice venkova. Venkov bývá považován za prostředí méně anonymní, s vyšší sociální kontrolou, ale také s vyšší sociální soudržností a sociální oporou.

Religionistické studie uvádějí, že pro venkov v 21. století platí:

- „*Venkov jako fyzické prostředí žití lidí má blíže k přírodě než fyzický prostor města.*“ Znamená to, že je to prostředí, do kterého člověk zasáhl méně, než do městského. Které není tak urbanizované, přetvořené a umělé.
- „*Venkov jako sociální prostředí žití lidí si zachoval jisté svěbytné kulturní rysy.*“ Obyvatelé venkova mají své specifické normy chování, svůj osobitý jazyk a mnohé další odlišnosti od obyvatel města.
- Svá specifika si uchovala i venkovská společnost.

(Hudečková, Lošťák, Ševčíková, 2006).

3.3.1 Vymezení venkovského prostoru

Při vymezení venkovského prostoru je nutné odlišovat dva základní typy hodnocení. Buď můžeme hodnotit venkovská sídla, resp. venkovské obce, nebo je možné sledovat vymezení venkovského prostoru, venkova. Zatímco v první kategorii vymezení venkovských sídel-obcí vymezujeme územně nespojitě jednotky-zastavěné území, v druhém případě vymezujeme spojitý prostor, který tvoří jak zastavěné území venkovských sídel, tak i volná krajina (Perlín, 2003).

Při vymezení venkovských obcí jsou klíčové ukazatele, které popisují buď celkový počet obyvatel nebo ukazatele vztahující se k urbanistické nebo socio profesní struktuře obyvatel, kteří v takovém sídle bydlí. Při vymezení venkovského prostoru je možné více pracovat s hustotou zalidnění, a tedy vztahovat počet obyvatel k celkové ploše spravovaného území. Potřeba vymezení venkova (venkovských obcí, venkovského prostoru) vyvstala v České republice zejména v souvislosti s dotačními programy na podporu venkova a snahou umístit venkov jako samostatný resort (Perlín, 2003).

Tab. 2: Roztřídění nástrojů k vymezení venkova

	Venkovská obec	Venkov, venkovský prostor
Statistické	Počet obyvatel, správní struktura, označení obce	Hustota zalidnění, podíl ekonomických aktivit v oblasti národního hospodářství
Subjektivní	Individuální znaky, architektura, urbanismus, sociální vztahy	Krajina, krajinný ráz

Zdroj: Vlastní zpracování

Při hodnocení venkovských obcí/regionů je možné buď vycházet ze statisticky dostupných dat a hodnotit větší soubor obcí/regionů pomocí statistických kritérií. Hodnocení na základě subjektivních výpovědí jednotlivých aktérů je však vhodné pouze pro velmi malá území a nelze ho použít ani pro národní a tím méně pro mezinárodní srovnání (viz tab. 2).

Celý venkov má strukturu domova, který nevzniká jako umělecké dílo jednoho umělce, ale promyšlenou spoluprací na sebe navazujících generací lidí, kteří se znají a spoléhají na sebe navzájem. Venkovský způsob života je struktura stále nově vytvářená vespolným způsobem života spjatým s konkrétním místem (Blažek, 2004, s. 153-157).

3.3.2 Rozvoj venkova

V úvodu této podkapitoly bych chtěla uvést, že smyslem rozvoje venkova by nemělo být jeho přetvoření podle moderního městského života a že život na venkově má i přes svá jednoznačná úskalí svůj půvab a obyvatelé v něm žijí rádi a blíž k přírodě.

Rozvoj venkova je podporován jak na národní, tak na nadnárodní úrovni. Kompletní venkovský prostor, co se týče jeho rozvoje, pokrývá synergie podpor z Programu rozvoje venkova na období 2014–2020, který patří do Společné zemědělské politiky a regionálních operačních programů, které patří do politiky Soudržnosti (MZE ČR, 2016). Společná zemědělská politika EU je jednou z nejstarších politik EU. Cílem této politiky je zajištění přijatelných cen potravin pro evropské spotřebitele, dostatečné příjmy pro zemědělce a stability určité životní úrovně ve venkovských regionech (eAGRI, 2016).

Postoje, znalosti, dovednosti lidí v daném prostoru jsou z hlediska rozvoje území zcela zásadní. Z finančních nástrojů jsou pro rozvoj venkova klíčové granty a dotace, které obecně patří mezi finanční nástroje nejužívanější. O obecném významu vzdělání pro ekonomický a sociální rozvoj není pochyb. Z hlediska rozvoje venkova je však důležitý fakt, že občané s vyšším vzděláním se častěji aktivně zapojují do rozvoje obce. A v neposlední řadě je to zajištění dostupnosti informací ve správný čas a na správném místě je důležitým prvkem efektivního řízení rozvoje.

Duchovní obnova venkova a rozvoj společenského života v obcích jsou základem a předpokladem úspěšné obnovy vesnice a rozvoje venkova jako celku.

Všechny rozvojové aktivity v obci jsou nějakým způsobem motivovány. Aktéři považují za důležité zachovat určité hodnoty, chtějí, aby obce fungovaly, aby občané žili v kvalitním prostředí apod. Vnitřní motivace je nejúčinnějším hnacím motorem. Jsou proto cíleně vytvářeny motivační nástroje k aktivizaci jednotlivých aktérů. Typickým motivačním nástrojem jsou soutěže. Od počátku 90. let probíhá každoročně soutěž Vesnice roku. Cílem soutěže je snaha vyzdvihnout aktivity obcí, jejich představitelů a občanů, kteří se snaží nejen zvelebovat svůj domov, ale rozvíjejí i místní tradice a zapojují se do společenského života v obci. Mezi hodnotící kritéria patří koncepční dokumenty, společenský život, aktivity občanů, podnikání, péče o stavební fond a obraz vesnice, občanská vybavenost, inženýrské sítě a úspory energií, péče o veřejná prostranství, přírodní prvky a péče o krajinu.

3.3.3 Venkovský způsob života

Společnost, která předcházela společnosti moderní, obvykle nazýváme společností tradiční, ale můžeme ji nazvat také společností zemědělskou. Byla to společnost, která má své počátky někdy v době, kdy se lidé trvale usídlili a přestali kočovat. Od té chvíle se rozvíjí zemědělství a také vesnice. Čas vesnice je podle P. Borscheida (2007) časem přírody, tedy časem pomalosti a nepřesnosti. Lidé vnímali čas cyklicky, na základě koloběhu přírody. Cyklické vnímání času uklidňuje, protože je založeno na zkušenosti návratu důvěrně známých událostí. Lidé žili v souladu s přírodním cyklickým časem. Je čas zasít a je čas sklízet. Nikdo nemohl urychlit tento postup, člověk byl závislý na přírodě. Lidé se podřizovali času, protože si uvědomovali jeho neovlivnitelnost. Pro tradiční zemědělskou společnost bylo charakteristické pomalé pracovní tempo. Neexistovala hranice mezi prací a osobním životem, práce plynule přecházela v osobní kontakty. Práce sice nebyla namáhavá, ale nebyla monotónní (Borscheid, 2007).

V roce 1843 žilo na území ČR na venkově více než 80% obyvatelstva. Od té doby se počet lidí žijících na venkově neustále snižoval. Na začátku 20. století sice stále ještě žila na venkově asi polovina populace, na konci 20. století však už pouze čtvrtina. Přibližně od přelomu 20. a 21. století se počet lidí žijících na venkově pomalu znovu zvyšuje. V roce 2006 žilo na venkově 26% obyvatel ČR (Maříková, Herová, 2007).

Chceme-li vymezit venkovský životní způsob, nevystačíme si s charakteristikami, které plynou ze zemědělské produkce. Irena Herová (2007) v rámci výzkumu životního stylu venkovských domácností definovala čtyři životní styly:

- tradiční venkovský styl, kterým žijí lidé, kteří většinu času věnují domácímu hospodářství, obdělávání pole nebo větší zahrady;
- styl obyvatel rodinného domu, kteří mají pozemek, na kterém pěstují zeleninu jen pro svou potřebu, a pokud chovají zvířata, pak jen malá hospodářská (slepice, králíky, apod.);
- styl obyvatel venkova, kteří nemají žádné domácí hospodaření a kteří většinu času tráví ve městě, kde mají práci a přátele;
- styl lidí toužících žít v souladu s přírodou, zdravě a v klidu.

Venkov nemá svou vlastní elitu, se kterou by se hrdě ztotožňoval. Je-li venkovan s něčím na venkovském životě nespokojen, nechává si to raději pro sebe, aby nepřišel o zbytek někdejších výhod. Je-li naopak spokojen, tím spíše se neozývá. B. Blažek soudí, že proto se na venkově smršťuje scéna pro veřejný dialog. Lidé na venkově jsou dnes podle B. Blažka

vykořenění. Na jedné straně zanedbávají svoje tělo, což se projevuje třeba na stavu jejich chrupu neb na tvaru postavy, na druhé straně nepřiměřeně investují do symbolických projevů okázalé spotřeby, což se projevuje sebezničující nákladností svateb nebo dekorativními prvky domů, jako jsou balkóny, verandy, haly, které venkované ve skutečnosti vůbec nevyužívají (Blažek, 1998, s. 98).

Podle B. Blažka je však nesporné, že venkovské prostředí nabízí širokou škálu podnětů, které ve městě chybějí nebo se musí složitě kompenzovat. Jedná se zejména o kontakt s rozením a umíráním, o vhléd do práce dospělých nebo o účast na společně slavených svátcích (Blažek, 1998, s. 100).

Důležité také je, že na venkově zůstává tvořivost spojena se základními životními činnostmi. Mezi základní venkovské činnosti patří „setkávání se s Bohem“. Venkov totiž nikdy nedopustil, aby se svatost přesunula pouze do kostelů, tedy z otevřené krajiny do interiérů a z každodenního života pouze do neděle. Svatost je pro venkovany spojena se svátky (se svatým časem). Venkov dodnes umí sám slavit a sám se bavit. Každodennost venkovanů není netrpělivým čekáním na svátky: je to celistvý způsob života, v němž mají své místo svátky i dny všední (Kubátová, 2010, s. 165).

Hogart, Buller a Black (1995) rozlišují v Evropě čtyři hlavní venkovské tradice, jež se výhradně nevyklučují a ani je nelze označit za všezahrnující:

1. Agrární tradice – venkovské oblasti jsou vnímány jako plochy pro zemědělskou produkci, rodinné farmy vytvářejí základní kámen národní stability a identity a zemědělská problematika má hlavní místo v národní politice. Agrární tradice převažuje v Německu, Dánsku, Irsku, Nizozemsku, Belgii a Francii

2. Naturalistická tradice – venkovské oblasti jsou vnímány jako prostor konzumace krajiny a přírody, v porovnání s životem ve městě je život na venkově lepší. Formování amentních skupin, ochránářských společností a organizací přírodní historie představují institucionální vyjádření tohoto pohledu. Tato tradice dominuje v Británii a lze ji vysvětlit ranou industrializací. Spolu s agrární tradicí se projevuje dále např. v Nizozemsku, Belgii, Francii a Německu.

3. Mediteránní tradice – venkovské oblasti mají malou kulturní či ideologickou hodnotu ve smyslu identity. Prostorová organizace je určena zejména městy, přístavy – jako výsledek fyzických podmínek malých pruhů půdy vhodných pro ekonomické aktivity a osídlení v horských oblastech. Venkovské oblasti jsou považovány za překážky budování moderní národní ekonomiky a asociovány převážně s velkým, zaostalým zemědělským sektorem,

tvořeným jak velkými vlastníky půdy, tak i malými majiteli, jejichž rozloha je tak malá, že stěží uživí rodinu. Tato tradice je typická pro Španělsko, Portugalsko, Itálii a Řecko.

4. Marginalistická tradice – spojená s fyzickým prostředím, jež je vysoce hodnoceno pro svou divokost a neporušenost, ale omezuje lidské aktivity. Pro tento přístup je charakteristická integrace ochrany přírody se zemědělskými, lesnickými a rybářskými praktikami. Lze ji sledovat ve Finsku, Švédsku, Norsku, Rakousku a Švýcarsku (Klufová, 2015, s. 31-32)

Je známou pravdou, že venkov je nositelem jiných hodnot než město. Mezi tyto hodnoty patří pospolitost, jejímž projevem je například ochota k vzájemné pomoci. To vše plyne z tradic a způsobu života na venkově, kde se bez pomoci sousedů neobejdete. Přirozeným postojem většiny tamních lidí je tedy nejen brát, ale také dávat. Vesnické sítě známostí jsou však založeny zejména na příbuzenství. To je považováno za nejdůležitější svazek. Příbuzní si vzájemně pomáhají, zvou se na oslavy, ale také tvoří hlavní páteř mocenských vesnických klik (Kubátová, 2010, s. 166). V každém případě je svět vesničanů autonomní, není příliš ovlivněn vnějším světem.

3.3.4 Společenský život seniorů na venkově

Každý jedinec se pohybuje v nějakém společenském prostředí, které požaduje odpovídající chování a poskytuje způsoby řešení problémů. Lidé tvoří v dané kultuře specifické duchovní a materiální hodnoty – chování, vzory vztahů, způsobů jednání a hodnotový systém (Malíková, 2011).

Rodina funguje jako primární nositel kultury. Poskytuje základ hodnot, norem a kulturních vzorců – zvyky, tradice, mravy a zákony (Nakonečný, 2007). Zamyšlení kardinála Duky (2014): „*Rodina na venkově vždy vytvářela velmi silné společenství, z něž vyrůstaly zodpovědné a pro národ velice významné osobnosti. V rodině proto vidím službu a pomoc celé společnosti a také budoucnost národa.*”

Žít na venkově sebou přináší nejen změnu životního prostředí, bydliště, změnu v hospodaření s časem a další. Život na venkově sebou přináší i větší vnímavost charakteru a lepší vývoj charakterových vlastností, alespoň u těch jedinců a dětí, kteří na sebe opravdu nechají působit přírodu. Říká se, že na venkově žijí lidé, kteří nejsou ještě tak zkažení jako ti ve městech, a že více drží při sobě, když je potřeba. Příroda je živý organismus, a když jsme obklopeni tím, co je živé jsme blíže tomu, kdo to vše stvořil (Kratochvíl, Horáček, Sádlo, 1994). Naproti tomu ve městech převládají umělé materiály, hluchost, stres, lidé jsou si více anonymní a jsou si vzdálenější.

Život člověka se stal čím dál více uspěchaným, náročným a vystresovaným. Dřívější život v blízkosti přírody na venkově vystřídal spěch a hluk velkoměst. Možná si to ani neuvědomujeme, nebo nad tím nepřemýšlíme, ale život ve městě nás ovlivňuje více, než si myslíme. Jak rádi někteří odjíždějí na víkendy, jak rádi stráví pár dnů dovolené v klidnějším prostředí přírody. To jsou momenty, kdy si můžete uvědomit, o co celý rok přicházíme. Přestože na venkově prožijeme také spoustu starostí, život zde je ale klidnější a fyzická práce přirozeně vyváží tu psychickou.

Sak, Kolesárová, v knize *Sociologie stáří a seniorů*, 2012, s. 98 uvádí „ každá životní fáze má svou podobu životního stylu odpovídající sociální pozici, potřebám a zájmům člověka v dané fázi“.

Charakteristikou seniora se stává disponibilita dělící volný čas od času pracovního (Sak, Kolesárová, 2012). Další výraznou změnou je osvobození od práce v pozitivním i negativním smyslu. Odchod do důchodu je vždy výrazný předěl v životě. Holczerová a Dvořáčková (2013) tvrdí, že senioři jsou příchodem do důchodu překvapeni tím, že tam, kde bydlí, žijí i jiní lidé, se kterými se v minulosti jenom letmo potkávali nebo zdravili. V budoucnu se s nimi mohou začít setkávat mnohem častěji.

Na způsobu, jak je smysluplnost života prožívána, se podle H. Reker (2000) účastní tři základní strukturální komponenty:

1. Kognitivní – vztahuje se k životním postojům a ukazuje, jak si člověk interpretuje životní události.
2. Motivační – obsahuje systém hodnot a cílů.
3. Afektivní – zahrnuje pocity spokojenosti, naplnění, štěstí (emocionální odezva), které poskytuje člověku daný zdroj smysluplnosti. Výsledkem dosažení štěstí ještě nemusí být smysluplný život.

Venkovská pospolitost a dobré vztahy mezi lidmi jsou prvním předpokladem pro realizaci rozvojových programů. Klima důvěry a vzájemného respektu je tím prvním, čeho je třeba dosáhnout. Je důležité tyto hodnoty denně rozvíjet. Obnova a pokračování v tradicích působí na vztah lidí k svému bydlišti, obci, a své zemi. Účast lidí na společenských akcích vytváří příjemné pocity z vlastního přispění do společného a k obohacení vlastního života. Nadšení lidí a láska k rodným místům, ale také fantazie a energický přístup k řešení problémů, jsou spolehlivé motory pro obnovu vesnice. Důležitá je i výchova další generace, zapojení dětí do společenského života. Dle možností se vyplatí podporovat aktivity obyvatel a rozvíjet podmínky pro spolkovou činnost.

Obyvatelé venkova se účastní společenských a sportovních akcí, kde se stýkají nejen s přáteli ale i se známými a ostatními obyvateli venkova. Venkované se také o poznání více účastní různých akcí, které pořádají obyvatelé v místě jejich bydliště.

Volnočasové aktivity seniorů na venkově i ve městě se dají shrnout podle zaměření: na kulturní, společenské, rekreační, záliby a koníčky, rodinné činnosti a aktivity, pasivní odpočinek a sportovní činnosti.

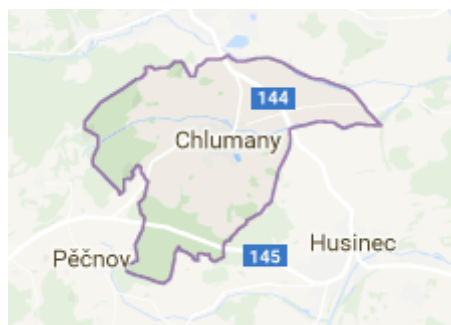
4 Obec Chlumany

V této části práce bych ráda popsala obec, která byla vybrána jako vhodná pro výzkum. Obec Chlumany je na pohled i charakterem typická venkovská obec. Pro obec je typická zástavba s rodinnými domy, dominantním prostorem je návěs a převládají zde úzké sociální kontakty. Mimo jiné jsem zde strávila dětství, dospívání a bydlí zde moje maminka. Zároveň znám společenské a kulturní zázemí obce.

4.1 Základní údaje o obci

Obec Chlumany se nachází v okrese Prachatice, kraji Jihočeském. První písemná zpráva o obci je z roku 1383. Obec se rozkládá v malebném údolí podhůří Šumavy, v nadmořské výšce 528 m n. m., souřadnice obce: 49°4' s. š., 13°58' v.d.. Rozloha obce je 5,55 km².

Mapa 1: Obec Chlumany

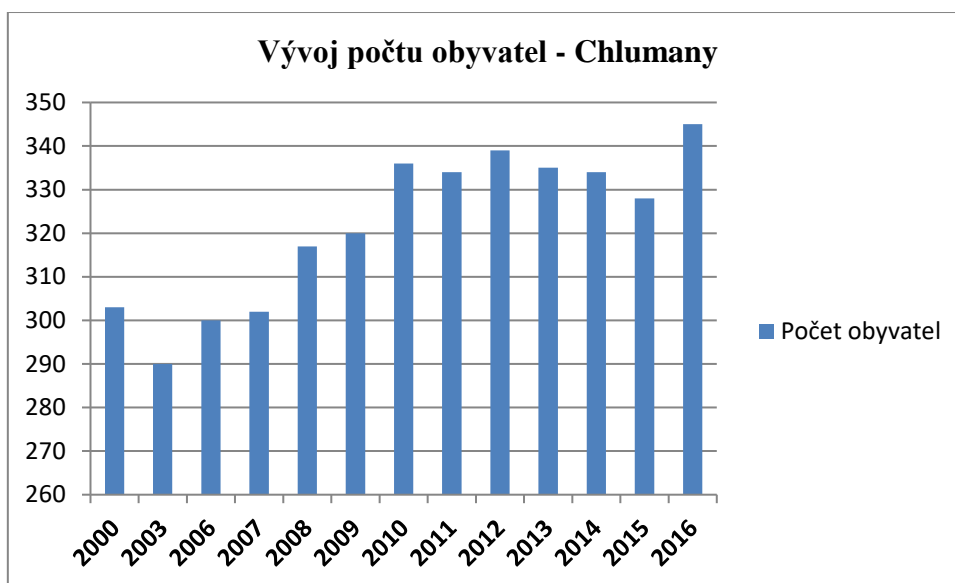

Zdroj: www.google.cz

Obec jako právnická osoba vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývající. Obec má vlastní majetek a finanční zdroje, hospodaří s nimi samostatně za podmínek stanovených zvláštním zákonem. Obecní úřad vykonává přenesenou působnost v rozsahu stanoveném zákony a předpisy [online].

Počet obyvatel v obci k 1. 1. 2016 bylo 345 trvale bydlících obyvatel. V obci je 74 trvale obydlených domů a celkově 104 trvale obydlených bytů (zdroj ČSÚ).

Graf 4: Vývoj počtu obyvatel v obci Chlumany r. 2000–2016

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Obec Chlumany je spojena se zemědělskou výrobou a na okolních polích roste přes brambory, kukuřici, řepku a všechny druhy obilí téměř vše.

V centru obce se nachází náves s kapličkou a malým parčíkem, ve kterém je umístěn pomník padlým vojínům z 1. světové války. Ve víceúčelové budově obecního úřadu se nachází mateřská škola, prodejna smíšeného zboží a pohostinství. Lesy v okolí jsou vhodné jak pro turistiku, tak pro houbaření. V parném létě je možné se osvěžit v místním koupališti. Dopravu zajišťují autobusové spoje.

4.2 Historie obce

Obrázek 2: Obec Chlumany – historický pohled

Zdroj: <http://povesti.knih-pt.cz/images/obce/chlumany.jpg>

První písemná zpráva o obci Chlumany je z roku 1383, a to zpráva o prodeji obce jinému vlastníkovi. Jedná se o první písemně dochovanou zprávu, i když z místních názvů je jisté, že osídlení zde existovalo již v době předhistorické. Až do roku 1848 patřila obec pod vrchnostenské panství do Vlachova Březí a rychtář byl jmenován touto vrchností. Od tohoto roku byla obec nezávislá a své obecní zastupitele si volila sama.

Na konci 19. a začátku 20. století postihly obec dva ničivé požáry. V roce 1877 vznikl v horní části obce požár, při kterém shořelo 24 obytných domů i s hospodářskými budovami, panský dům a kaple, na které se žárem roztavil zvon. Při tomto požáru zahynula jedna žena. Další ničivý požár byl v roce 1913, při kterém shořelo 29 domů. Po tomto požáru, jak se píše v obecní kronice (1913): *"příčiněním tehdejšího pana starosty Jana Láda dostalo se pohořelým veliké podpory neb on žádal pro ně na všech stranách a také ze všech stran i od státu zasílány milodary pohořelým byly."*

Významným chlumanským rodákem, jehož rodný dům v Chlumanech s č. p. 61 zdobí pamětní deska, je cestovatel František Vyšata – Čech (*14. 2. 1881 – 3. 10. 1942). Byl cestovatelem a autorem cestopisů z Jižní Ameriky.

4.2.1 Lidové zvyky a slavnosti

Život našich předků byl krušnější, ale v mnoha směrech i radostnější než ten náš. Uměli se bavit a každý svátek prožívali naplno se vším, co nabízel. Ze záznamů Kroniky obce Chlumany lze uvést, že kalendářní rok v minulosti začínal 26. prosinec-ten den pacholci a děvečky opouštěli službu, odtud pochází pořekadlo *“Na Štěpána není pána“*. V obecní hospodě pak byla zábava, na níž se volili stárci, kteří po celý příští rok organizovali taneční zábavy, starali se o hody a veškerou činnost chasy. Od Nového roku do Popeleční středy se organizovaly plesy – hasičský, školní, svůj ples měly i ženy. Tradicí v obci byl maškarní průvod. V každém domě byli *maškarádi* něčím obdarováni, ale ještě se snažili domácí nějak zabavit a odnést si z domu ještě něco navíc. Do velikého koše dostávali vejčíka, slaninu či koblížky. Velikonoce jsou největším křesťanským svátkem, protože symbolizují zmrtvýchvstání Ježíše Krista. Světily se kočičky v kostele, které podle pověry měli ochránit dům před bouřkou. Na Zelený čtvrtek, kdy zvony umlknou na znamení smutku nad smrtí Krista, bylo jejich zvonění nahrazeno klepáním. Po vsi jezdili hrkači, chlapci školního věku, vedl je ten nejstarší. Nejmladší kluci měli řehtačky, starší měli klepače a nejstarší tragače. Tento zvyk je velice starý, bohužel byl přerušen v období totality, kdy chlapci mohli chodit jen okolo hřbitova. Znovuobnoven byl tento mezi chlapci oblíbený zvyk v roce 1990. Hrká se dvakrát na Zelený čtvrtek, pětkrát na Velký pátek a třikrát na Bílou sobotu. Na Velký pátek se dodržuje přísný půst a také všichni dodržují tradici, že v tento den se v žádném případě nepracuje se zemí. Dříve se chodívalo také na poutě. V letním období probíhala dožínková zábava. Místní JZD pořádalo pro své členy výlety do okolí. V pozdější době se uskutečnily i zahraniční výjezdy. Advent byl obdobím, předení konopí a draní peří a vyloupávání kukuřice. Sešli sousedé, kamarádi nebo rodina, pracovalo se, a hlavně se vykládalo. Co se stalo kdysi, co kdo viděl, a hlavně se probíraly plotky – co se v dědině děje, kdo s kým chodí, v které rodině čekají přírůstek. O adventu bývaly také zabíjačky. Na Vánoce se těšily hlavně děti. I když dříve ani náhodou nedostávaly takové dárky jako dnešní děti. Všechno, co se odehrávalo na Štědrý den, bylo zaměřeno na zajištění prosperity celého hospodářství. Všichni se postili a těšili se na slavnostní večeři: luštěninovou polévku, pukance, rozvařené sušené švestky a křížaly. Svůj díl z večeře dostal dobytek i ovocné stromy. Štědrý večer byl opředen kouzly a pověrami, dodržovalo se mnoho zvyků, jejichž prostřednictvím lidé zjišťovali, jestli budou v příštím roce zdraví, rodiny spolu nebo jestli se dívka vdá. Po večeři se chodívalo koledovat. Významným koledníkem byl obecní pastýř. Každému hospodáři, kterému pásł dobytek,

popřál zdraví, štěstí, ale také boží požehnání dobytku, a předal mu posvěcený prut, se kterým pak hospodáři vyháněli dobytek na první jarní pastvu.

4.3 Současnost obce

Obrázek 3: Obec Chlumany

Zdroj: www.zakrasnejsivimperk.cz

Podoba současné obce prošla velkými změnami. Proměnu obce lze spatřovat nejen v tom, že obec není stejná jako desítky obcí kolem, ale i v rozvoji nabídky společenského vyžití všech kategorií místních obyvatel. Již třetí funkční období zde působí starostka obce paní Vlková. Právě ona a místní zastupitelé se před deseti lety rozhodli změnit ráz obce. Začali tím, že nechali odřezat ploty, které obklopovaly obecní náves. Projíždějící cyklisté se najednou mohli zastavit u místní kapličky či si odpočinout u rybníčku. A změny pokračovaly. Byl zpracován plán, který se řídil tím, jak místní chtěli, aby za pár let obec vypadala a pustili se do toho. Většině obyvatel se změny líbily, a tak zastupitelstvo obhájilo své mandáty i v dalších volbách.

V obci bylo provedeno několik zásadních stavebních úprav – rekonstrukce Centra občanské vybavenosti, Projekt Dopravní a technické infrastruktury zahrnující výstavbu chodníků, změnu technologie veřejného rozhlasu, nákup mobiliáře. Modernizací prošel i místní vodojem, autobusová čekárna, revitalizace místního rybníka. V neposlední řadě proběhly kamenické práce a sadovnické úpravy v prostorech historické části obce.

V roce 2010 začala obec pořádat Chlumanské trhy. Nápad přišel o rok dříve, starostka se začala zajímat, co vše je potřeba, aby do obce nejen nakupující, ale i prodávající rádi jezdili. Stanovily se pravidla, nechaly vyrobit stánky. Na jaře v roce 2010 starostka objížděla místní farmáře a výrobce a lákala je do Chluman. Na první trhy jich přijelo skoro dvacet. Aby se trhy staly místem, kam lidé rádi jezdí, vymyslelo zastupitelstvo doprovodný program – na každém trhu hraje nějaká kapela, vystupují zde zajímaví hosté a děti mají otevřené hřiště ve školce. Trhy už trvají sedm let, konají se každou první sobotu v měsíci od května do října. V prosinci je tu pak vánoční trh. Obec pronajímá prodejcům svých 27 stánků, maximální počet míst je 60 a pro někoho možná překvapivě – starostka musí už některé zájemce odmítat.

V roce 2011 spatřila světlo světa oceňovaná zahrada s tradičními bylinkami a květinami KY. BY. Byl vybrán pozemek pro zahradu, vytvořili se květinové a bylinkové záhony, vymyslelo se jméno – KY. BY. Název je jednoduchý: kytky, bylinky = KY. BY. Zahrada získala certifikát *Přírodní zahrada* a na čerstvě řezané bylinkové svazečky nesou ocenění *Šumava originální produkt*.

4.3.1 Kultura, sport a zařízení obce v současnosti

Ke kulturním a společenským akcím v obci bezesporu patří tradiční *masopustní merenda* s průvodem masek po návsi a ukončená taneční zábavou. Počátek masopustu nastává po svátku Tří králů (6. ledna). Jeho konec na Popelčíní středu je závislý na datu Velikonoc a končí tak v rozmezí od poloviny února do počátku března. Masopust vychází především z římského náboženství, které s předjařím spojovalo vegetační a plodnostní božstva (Langhammerová, 2004, s. 14). Masopust představoval období hodování a veselí mezi dvěma postními dobami. V současném slova smyslu je však význam karnevalu obecný a nevázaný na určité období. Jde o taneční zábavy, hýření, lidové zábavy v maskách a maškarní bály. V obci tuto akci organizuje místní sbor dobrovolných hasičů.

Další kulturní akcí je *konopická*, která se v obci koná každý druhý rok. Konopická je krajová zvláštnost a je to starý zvyk vesnické zábavy, vyhražené děvčatům a ženám. Konopická souvisí se sklizní lnu, původně konopí. Náleží do skupiny sklizňových slavností. Dříve se konala koncem září nebo v říjnu, dokonce jako poslední muzika před adventem, místy však nahradila dožínky, nebo byla první zábavou po dožínkách (Režný, 1987). V posledních letech bývá pořádána převážně ve druhé polovině srpna. Průběh konopické můžeme rozdělit zhruba na pět hlavních částí a celkově do sledu asi 12 obrazů. Základním prvkem slavnosti je, že ji pořádají buď svobodné dívky, nebo vdané ženy. Jak uvádí Režný

(1987) původně to bylo vlastně právo na zábavu vykoupené těžkou prací, kterou při zpracování lnu a konopí vykonávaly právě ženy a dívky, ponejvíce služebné a dcery menších hospodářů. Byla to tedy převážně zábava, kterou pořádala nemajetná nebo chudší část venkovského obyvatelstva sama pro sebe. Přírozenou kulisou konopické bývala nejčastěji náves s dominantami malebné lidové architektury. Účinkující si své texty skládají a vymýšlejí sami, uplatňují často volnou improvizaci a situační komiku. Stáří konopické je obtížné stanovit. Její rozvinutá forma se zřejmě vyvíjela postupně. Někteří lidé informátoři považovali konopickou za zvyk velmi starý a zděděný po předcích.

Zajímavou společenskou událostí v obci je akce zvaná Truckfest. První ročník srazu nákladních tahačů a automobilů Truckfest Chlumany se uskutečnil v sobotu 21. července 2012. Nápad, který se zrodil v zimě v místní hospůdce, při posezení řidičů nákladňáků, kterých je v obci dost, přivedl do Chluman desítky nablýskaných trucků. Součástí této přehlídky je soutěž zručnosti a ukázková technika tahačů.

V části obce zvané "Draha" se nachází mezi rybníkem a vodní nádrží i malé fotbalové hřiště, na kterém se mimo fotbalových utkání konají akce jako například *Den dětí*, *Den pro celou rodinu*, *Netradičně tradiční venkovský podzim* a jiné. Tyto akce se pořádají ve spolupráci s místními obyvateli a s finančním přispěním ze strany obce.

V letních měsících je možno využít místní víceúčelovou nádrž ke koupání, u nádrže je udržovaná zatravněná pláž, převlékací kabiny a WC. V tomto prostoru je též možné večerní posezení u táboráku.

Novodobým zvykem je konání vánočního koncertu den před Vánoce a zdobení vánočního stromečku na návsi. Již pátým rokem probíhá vánoční trh, na kterém jsou prezentovány výrobky s vánoční tematikou. Nechybí živá hudba, občerstvení a setkání místních obyvatel v předvánoční atmosféře.

Obec se účastní soutěže „Vesnice roku“, která má pomáhat naplňovat cíle. Vítězné obce jsou odměňovány za oblasti jako společenský život, činnost mládeže, vedení obecní knihovny či kroniky. Farmářský trh získal v soutěži Vesnice roku 2010 - Jihočeský kraj CENU HEJTMANA.

4.4 Struktura obyvatel v obci podle věku

Počet obyvatel v obci k 1. 1. 2016 bylo 345 trvale bydlících obyvatel. Podle dlouhodobého vývoje počtu obyvatel lze vysledovat, že do konce 60. let minulého století docházelo k pravidelnému úbytku obyvatelstva. Od roku 1970 dochází ke zlomu tohoto

negativního vývoje a až do současnosti obyvatel přibývá. Dnešní početní stav obyvatel však zatím nedosáhl úrovně počtu obyvatel při nejstarším sčítání z roku 1869 a pohybuje se na úrovni 80% tehdejšího stavu. Populační vývoj obce je rychlejší než průměr v celém okrese. Průměrný věk obyvatel je 37,5 (zdroj ČSÚ).

Tabulka 3: Struktura obyvatel v obci Chlumany podle věku r. 2016

Počet obyvatel						
	Počet bydlících obyvatel k 31. 12. 2016	Počet obyvatel ve věku				Střední stav obyvatel k 1. 7. 2016
		0-14 let	15-59 let	60-64 let	65 a více let	
Celkem	345	57	208	19	61	340
Muži	186	30	113	10	33	182
Ženy	159	27	95	9	28	158

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

4.5 Shrnutí a východiska pro výzkum

S přibývajícím věkem přirozeně dochází k potřebě uzpůsobit zaměření a formu realizace volnočasových aktivit s ohledem na změny zdravotního stavu, fyzické a duševní kondice jedince. Největší hodnotou pro všechny generace je zdraví, druhé rodina, třetí příroda. Pro většinu lidí má vysokou hodnotu práce, přátelé a volný čas se zájmy a koníčky. Senior se integruje do společnosti jako občan, obyvatel dané obce a zároveň jako odpovědný člen společnosti (Jeřábek, 2013).

Dle Jarošové (2006) aniž senior tuší, že jej budeme ponoukat k jakémusi udržení nebo dokonce rozvoji duševních a fyzických sil, už tento krok, vyjádřený zájmem o člověka, zjišťováním jeho současných možností, znamená neuvěřitelně moc. Prožít aktivní a spokojené stáří je do značné míry podmíněno dobrým zdravotním stavem a vlastními aktivitami. Důležitou podporou je rodinná péče o seniory a podpora pospolitosti venkova. Zástupci obce vidí svůj přínos v motivaci občanů k dobrovolné aktivitě a podílení se na pozitivním vývoji obce. Uvědomují si, že samotný zájem o seniora a jeho potřeby znamená mnoho.

Velmi významným faktorem je starosta obce, který má důležitý vliv na rozvoj své obce. Dle našeho názoru je současná starostka obce Chlumany člověk na správném místě. Má podporu nejen ze strany spokojených obyvatel, ale i ostatních zastupitelů obce. Stará se o

propagaci obce, realizuje společenské a sportovní aktivity a zajišťuje obci finance z dotačních programů.

Akce připravované pro místní seniory zajišťuje samotná Obec. Pravidelně v rámci dne seniorů je zorganizován výlet s bohatým program do nějaké zajímavé lokality. Mezi zajímavé kulturně společenské aktivity v této obci patří návštěvy divadel, kde je seniorům zajištěno snížené vstupné, koncerty vážné hudby, návštěvy výstav a jiné. V průběhu celého roku jsou pořádána krátká vystoupení dětí z místní mateřské školky, která vždy přinesou dobrou náladu a kontakt s mladou generací – vystoupení se konají několikrát ročně na sále místní hospůdky. Všichni, kdo mají zájem, mohou navštěvovat společenský klub pro seniory a seniorky, ti kteří netouží po sportování nebo jiných již známých klubových aktivitách, ale chtějí si jen v klidu posedět, popovídat u kávy. Klubový program je doplňován o přednášky, besedy či promítání. Velmi oblíbená je obecní knihovna, která byla rekonstruována v roce 2008. V rámci svých služeb nabízí pro občany i "Veřejný internet". V roce 2014 skupinka místních senierek založila bowlingovou mini ligu žen. Setkání probíhají jedenkrát měsíčně.

Spolky, sdružení a dobrovolná činnost patří k dalším důležitým činnostem seniorů v obci Chlumany. Mezi hlavní spolky a sdružení, které jsou poměrně hojně navštěvované, patří myslivecké sdružení, spolek dobrovolných hasičů, včelaři a chovatelé. Tyto aktivity mají v obci bohatou tradici, často se účast a členství „dědí z generace na generaci“. Tyto spolky a sdružení např. organizují úklidy obce, připravují bály a plesy, svázejí nebezpečný nebo kovový odpad, uklízejí lesy, připravují vystoupení a pomáhají udržovat tradice. Činnosti výše zmiňovaných organizací jsou nesmírně prospěšné pro celou komunitu obce, rozdmýchávají dění v obci, lidé se sdružují podle zájmu do spolků, a tak i reprezentují jak zájmy sdružení, ale i své obce. Senioři také mohou svůj volný čas, zkušenosti a vědomosti uplatnit při dobrovolných aktivitách různého charakteru, např. sociálního, vzdělávacího, charitativního i zájmového (Ondrušová, 2011).

5 Vlastní výzkumné šetření

5.1 Metodika

Ke zpracování diplomové práce byl použitý kvantitativní sociologický přístup a realizovaný výzkum pomocí techniky dotazníku. Výběr metody zkoumání byl cílený na základě předdefinovaných hypotéz a výzkumných otázek.

Základním úkolem kvantitativního výzkumu je měření zkoumaných charakteristik a jejich souvislostí. Někdy se kvantitativní výzkum charakterizuje jako statistické testování hypotéz s tím, že hypotézy obsahují souvislosti mezi uvedenými charakteristikami. Jedná se o výzkum, který využívá statistických postupů (Hendl, 2005).

Výhodou kvantitativního výzkumu je velké množství odpovědí – v našem případě od seniorů ve vybrané obci pro výzkum. Tato metoda se také vyznačuje tím, že je rychle proveditelná, levná a zvládnutelná jednotlivci. Získaná data byla vyhodnocena, ručně seříděna a následně jsem je zpracovala v programu Microsoft Excel do tabulek a grafů. Grafy, tabulky a jejich slovní hodnocení jsou popsány v kapitole Výsledky. Pro zobrazení získaných dat jsem používala grafy.

Výzkum bude krátkodobý a jednorázový.

5.1.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je navrhnout možnosti, jak zvýšit zapojení seniorů do společenského života v obci na základě zjištění problémů a překážek pro jejich účast. Zároveň popsat, jak důsledky stárnutí souvisí s rozvojem vybrané vesnice v oblasti společenských událostí.

Ne všichni senioři na venkově chtějí a mohou trávit čas při různých aktivitách a činnostech, které jim venkov nabízí. Cílem vlastního šetření bude zjistit, nakolik společenský život seniorů omezují následující faktory: věk, zdravotní stav, životní styl, rodinné vazby a aktivity ve spolcích.

V rámci této práce bude pozornost zaměřena na osoby starší 60 let žijící na vesnici.

5.1.2 Obecná hypotéza

Pro diplomovou práci jsem stanovila vstupní, obecnou hypotézu, která nyní následuje:

Účast seniorů na společenských akcích ovlivňují různé faktory.

5.1.3 Pracovní hypotéza

Pro diplomovou práci jsem stanovila následující pracovní hypotézy:

H1: *Existuje závislost mezi spokojeností seniora a nabídkou společenských akcí v obci.*

H2: *Rodinný stav má podstatný vliv na aktivity seniorů.*

H3: *Záliby seniorů na vesnici ovlivňuje jejich věk.*

H4: *Existuje závislost mezi zdravotním stavem seniora a jeho mírou účasti na společenských akcích.*

H5: *Mladší senioři upřednostňují tradiční masopust před návštěvou Klubu seniorů.*

H6: *Starší lidé vyplňují převážnou část dne sledováním televizních pořadů.*

H7: *Muži senioři chovají na vesnici drobné zvířectvo.*

5.1.4 Charakteristika výzkumného souboru

V kvantitativním zkoumání tkví zásadní požadavek na výběry v tom, aby námi vytvořený výběrový soubor byl pro základní soubor reprezentativní, jinými slovy, aby jej vhodně a spolehlivě zastupoval (Reichel, 2009, s. 84). Výběry v rámci kvantitativních zkoumání se nazývají statistické (Gavora, 2010). Typické pro ně je, že jejich rozsah je předem dán. Další klíčovou podmínkou je velikost vzorku – čím větší výběr, tím menší chyba. Výběr je tedy vždy jakýmsi kompromisem mezi snahou o co nepřesnější údaje a efektivitou beroucí v potaz jak nezbytnost zvoleného postupu, tak prostředky, které jsou pro jeho realizaci k dispozici (Reichel, 2009, s. 86).

V obci Chlumany je v současné době celkem 345 obyvatel. Osob starších 60 let a více je celkem 80. Vzhledem k malé populaci osob nad 60 let žijících v obci, budou osloveni všichni senioři starší 60 let. O vybrané obci byla zjištěna data z přístupných zdrojů (zdroj ČSÚ). Jednalo se zejména o údaje týkající se demografie.

Výzkum v diplomové práci se bude týkat všech osob žijících v obci Chlumany – starších 60 let. Vzorek bude dále rozdělen:

- Mladí senioři 60–69 let (celkem 26 osob)
- Staří senioři 70–79 let (celkem 41 osob)
- Velmi staří senioři 80 a více let (celkem 13 osob)

Mladí a staří senioři tvoří největší část výzkumného souboru. Velmi staří senioři tvoří nejmenší zastoupenou část. Údaje o počtu osob v jednotlivých skupinách seniorů byly zjištěny z evidence Obecního úřadu Chlumany.

5.1.5 Použitá technika výzkumu

Dotazník slouží k získávání výzkumných informací – způsob specifický pro výzkum sociální (Reichel, 2009). Představuje terénní techniku sběru informací. Podstatou dotazování je způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Jedná se o metodu plně anonymní, ale neovlivníme procento získaných dat.

Písemné dotazování je velmi rozšířeným nástrojem získávání informací pomocí výpovědi respondenta. Spočívá v tom, že respondent sám písemně odpovídá na otázky v dotazníku (v našem případě zakroužkovat vhodnou odpověď). U dotazníku je nutné brát v potaz způsob vyplňování. Ten může i u otázek relativně snadných být pro respondenta náročný, že se dříve unaví.

Základní zásady tvorby otázek, které byly použity v dotazníku:

- srozumitelnost otázek
- jednoznačnost otázek
- psychologická přijatelnost
- formulace dotazu nesmí působit podmanivě

Typy otázek, tedy jejich konkrétní podobu a druh otázky představuje její funkci v rámci dotazování. Ve výzkumu diplomové práce byly zvoleny otázky uzavřené (standardizované), otázky otevřené a identifikační. Uzavřené otázky byly uvedeny v úvodu dotazníku. Uzavřená otázka vede respondenta k odpovědi formou výběru z nabízených variant. To umožňuje jejich poměrně dobré zpracování, avšak nesou v sobě také určitý prvek zkreslení, protože dotázaný mnohdy volí některou z variant jen jako kompromis (Reichel, 2009). V závěru dotazníku byla vložena jedna otevřená otázka – volná otázka k tématu.

Vzhled dotazníku musí splňovat pár základních požadavků. Předně je to jeho vizuální stránka, která má v respondentovi od první chvíle vzbudit zájem nevtíravou grafickou úpravou, kvalitou papíru, též elegantní barevností, velikostí písma, popř. nějakým jednoduchým grafickým nápadem (Reichel, 2009, s. 122). Dotazník doprovází vždy průvodní dopis, ve kterém musí být oslovení, zdvořilá výzva k zodpovězení otázek, prohlášení o anonymitě, ale také stručné a jasné vysvětlení smyslu celého výzkumu (informaci o tom, kdo výzkum dělá a jak bude naloženo s daty).

Dotazník pro účely diplomové práce obsahuje 11 otázek (viz. Příloha 1) vhodných pro výzkum a stanovené hypotézy. První dvě otázky zjišťují obecnou informaci o společenském dění v obci. V dotazníku jsem využila jak uzavřených otázek, kde respondenti vybírali z jedné z nabídnutých možností, tak otevřené, kde měli respondenti možnost svou odpověď dále rozvést. V závěru dotazníku byly položeny otázky identifikující, zaměřené na pohlaví, věk a rodinný stav respondentů. Dále jedna otázka otevřená, ve které se respondenti měli vyjádřit k tomu, co jim v obci chybí z hlediska společenského života.

5.1.6 Předvýzkum

Účelem předvýzkumu je prověřit připravenou realizaci výzkumné akce v terénu – konkrétně nástroje zkoumání, způsoby výběru objektů, možnosti ověření jistých hypotéz, aplikační varianty zvolené techniky, podoby zpracování dat atd. Díky předvýzkumu se výzkumník může vyvarovat některých nedostatků, které by ve vlastním rozsáhlém výzkumu jen velmi obtížně eliminoval (Surynek a kol, 2001, s. 77-78).

V diplomové práci jsem provedla předvýzkum na vzorku dvou lidí – seniorů, patřících do mé rodiny a bydlících ve stejné obci, ve které je realizován výzkum. Respektovala jsem zásadu, že byla použita shodná technika na vzorku jako u vlastního výzkumu. V tomto předvýzkumu jsem si ověřila, že výběr otázek do výzkumu je srozumitelný a správně použitelný pro vlastní výzkum.

5.1.7 Sběr dat

Distribuce dotazníku (viz. Příloha č. 1) byla ve vybrané obci Chlumany provedena ve dnech 25. – 27. února 2017 formou cílené procházky obcí. Dotazníky byly osobně předány seniorům do ruky. Respondenti byli dostatečně informováni o povaze a účelu dotazníkového šetření. Někteří senioři požadovali bližší seznámení s dotazníkem a jejich případné dotazy jim byly zodpovězeny. Domluva návratnosti byla taková, že si dotazníky opět od respondentů vyzvednu osobně. Termín vrácení dotazníků jsem zvolila po dvou dnech. Dotazník byl určen pro respondenty ve věku 60 a více let. Dotazníky byly předány ženám i mužům. Nebyly stanoveny další podmínky dotazování

Data z dotazníků byla opět zpracována a dle potřeby filtrována. Provedla jsem kontrolu, v případě řádného vyplnění dotazníku byl zařazen do výběru respondentů. V případě, že dotazník byl neúplný nebo obsahoval chyby, byl z výběru vyřazen. Následně byla data zpracována do grafů a popsána.

Dotazníky byly shromážděny v termínu, který byl stanoven na začátku výzkumu. Prvotně jsem si určila, že předpokládaná velikost souboru bude 80 respondentů. Celkem bylo mezi obyvatele Chlumany rozdáno 80 dotazníků, z nichž některé byly pro zpracování nepoužitelné – nejčastěji zčásti nevyplněné. Ve finále pro výzkum bylo použito celkem 78 řádně vyplněných dotazníků. Návratnost dotazníku byla 97,5%.

5.1.8 Realizace výzkumu a struktura respondentů

Pro zpracování dat získaných dotazníkovým šetřením a jejich vyhodnocení sloužil program Microsoft Word a Microsoft Excel. Data byla tříděna a zpracována základními statistickými metodami uspořádání a sestavování tabulek četností, které byly posléze prezentovány graficky. Získaná data jsou zapracována do grafů a tabulek, jejichž součástí je slovní komentář. Pro přehlednost a názornost jsem použila grafické znázornění pomocí barevného skupinového sloupcového grafu a prostorového skupinového sloupcového grafu. Výsledky vybraných vzorků osob jsou v grafu vždy barevně rozlišeny. Závěrem práce pak byla vyhodnocená data shrnuta a zdůvodněna s vyvozením odpovídajících závěrů.

5.2 Popis souboru respondentů

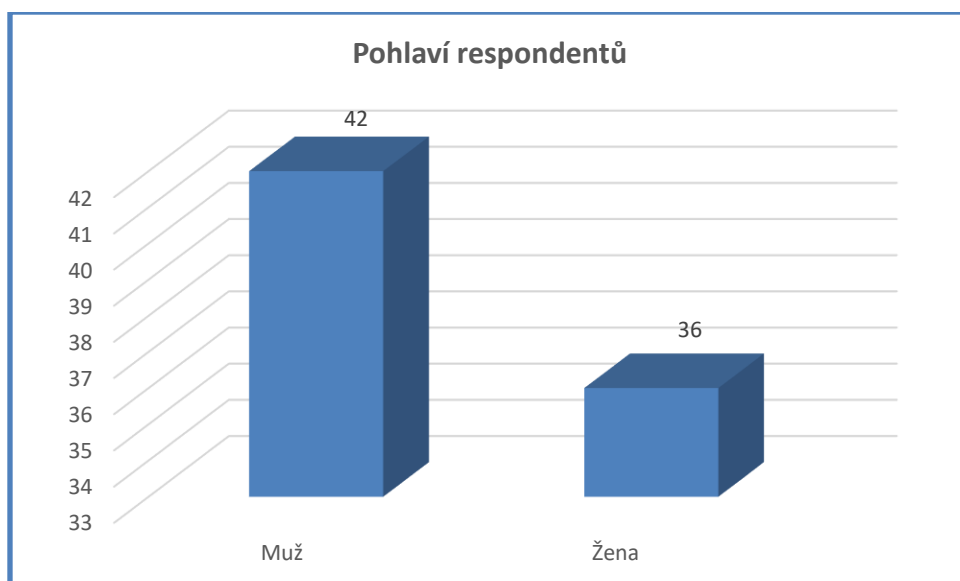
Respondenti byli děleni podle kritérií, jako je pohlaví, věk a rodinný stav. Vzorek respondentů byl dále rozdělen na tři kategorie: mladí senioři 60–69 let (celkem 25 osob) z toho 11 žen a 14 mužů, staří senioři 70-79 let (celkem 41 osob) z toho 20 žen a 21 mužů a velmi staří senioři 80 a více let (celkem 12 osob) z toho 5 žen a 7 mužů. Dotazníky, které byly vyřazeny, uvádím z kategorie mladých seniorů-jeden a velmi starých seniorů-jeden nedostatečně vyplněný dotazník. Zastoupení mužů a žen mezi respondenty bylo poměrně rovnoměrné. Ze 78 respondentů odpovědělo 42 mužů a 36 žen viz. Graf 5. Jak je z celkového počtu jasné, v dané obci převažovali mezi respondenty muži. Toto rozdělení je v souladu se strukturou obyvatel v obci, kdy převažují v obyvatelstvu muži.

Tabulka 4: Věková struktura respondentů podle věkových skupin a pohlaví

Obec Chlumany	Celkem	Muži	Ženy
Mladí senioři 60-69 let	25	14	11
Staří senioři 70-79 let	41	21	20
Velmi staří senioři 80 a více let	12	7	5

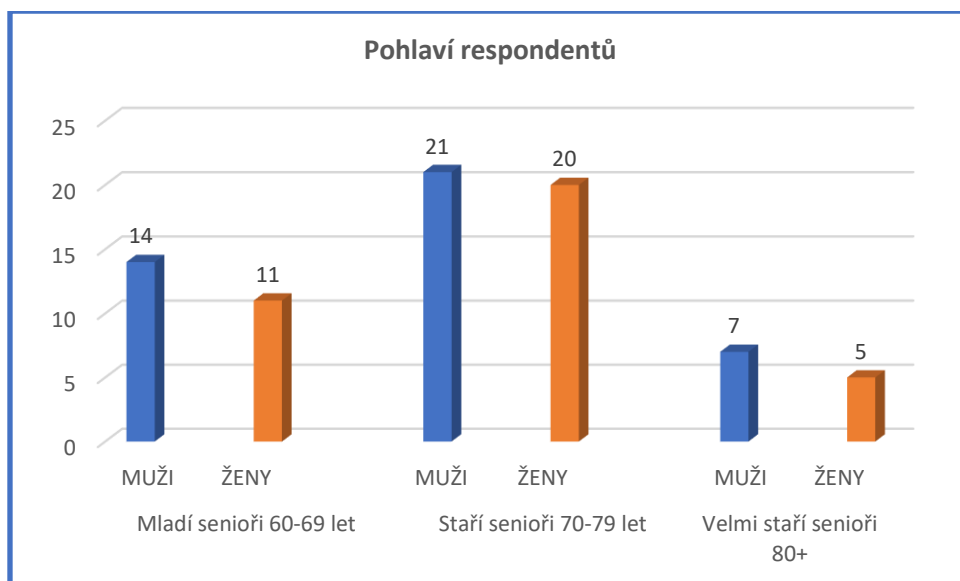
Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 5: Zastoupení mužů a žen do výzkumu

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

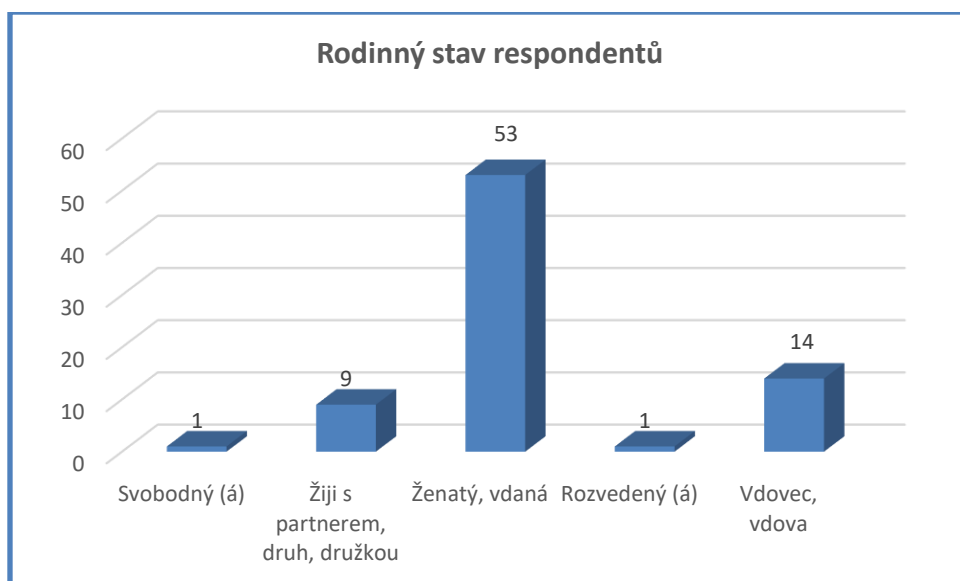
Graf 6: Zastoupení mužů a žen do výzkumu – dle věkové skupiny, muži a ženy

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 6 nám rozděluje počty pohlaví dle věkových skupin. Z grafu vyplývá, že nejpočetnější zastoupení představují Staří senioři 70-79 – celkem 21 mužů (27%) a celkem 20 žen (26%), další početnou skupinu zastupují Mladí senioři 60-69 – celkem 14 mužů (18%) a celkem 11 žen (14%). Nejmenší zastoupení představovali Velmi staří senioři 80+ - celkem 7 mužů (9%) a celkem 5 žen (6%) z celkového počtu 78 respondentů.

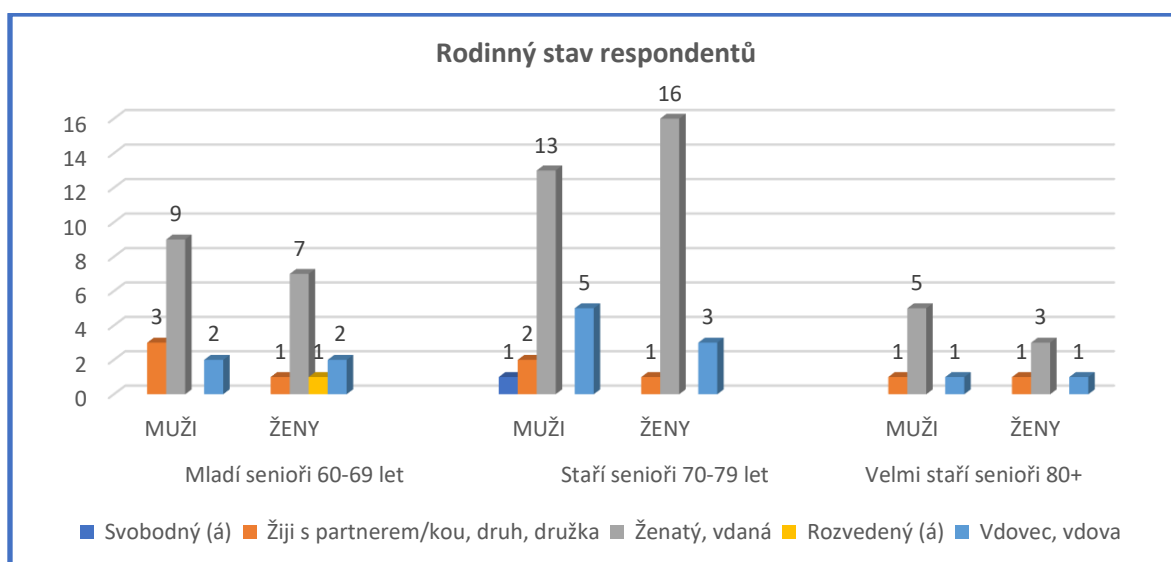
Graf 7: Rodinný stav respondentů

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 7 nám přibližuje, že největší zastoupení mezi dotazovanými mají Ženatí a Vdané – celkem 53 respondentů (68%) z celkových 78 dotazovaných osob. Další zastoupení patří Vdovcům a Vdovám – celkem 14 respondentů (18%). Nejméně dotazovaných zastávají Svobodní/né – celkem 1 osoba (1%) a Rozvedení/né – celkem 1 osoba (1%).

Graf 8: Rodinný stav respondentů – dle věku, muži a ženy

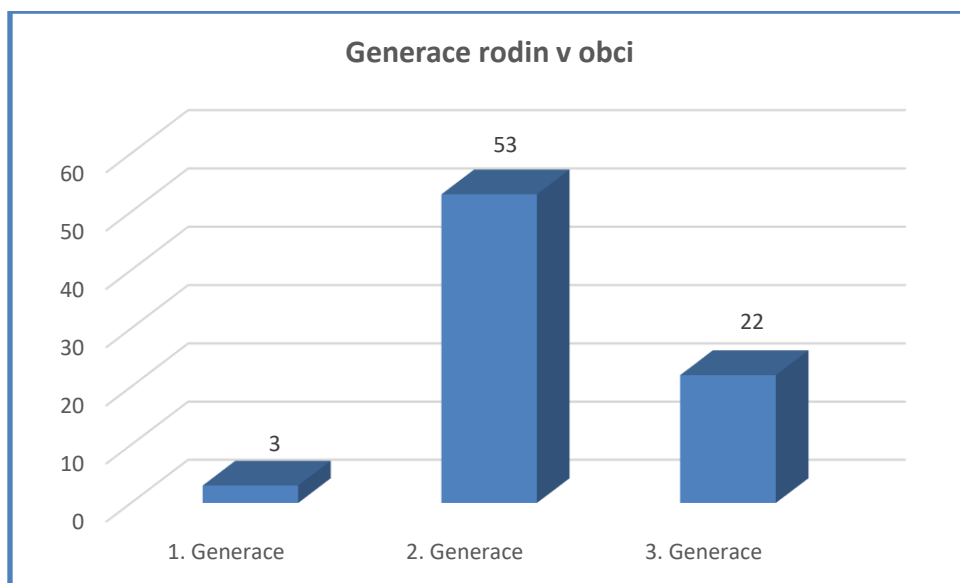

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 8 nám přibližuje, že největší zastoupení ve všech věkových skupinách mají Ženatí a Vdané. U Mladých seniorů 60-69 je to celkem 9 mužů (65%) a celkem 7 žen (64%), u Starých seniorů 70-79 let je to celkem 13 mužů (62%) a celkem 16 žen (80%) a u Velmi starých seniorů 80+ je to celkem 5 mužů (71%) a celkem 3 ženy (60%). Ve věkové kategorii

Staří senioři mají druhé největší zastoupení Vdovci a Vdovy – celkem 5 mužů (23%) a celkem 3 ženy (15%). U věkové skupiny Velmi staří senioři 80+ je stejné zastoupení Žijících s partnerem/kou a Vdovci, Vdovy – celkem 1 muž (14%) a celkem 1 žena (20%). U Mladých seniorů je stejné zastoupení v rodinném stavu Vdovci, Vdovy – celkem 2 muži (14%) a celkem 2 ženy (18%).

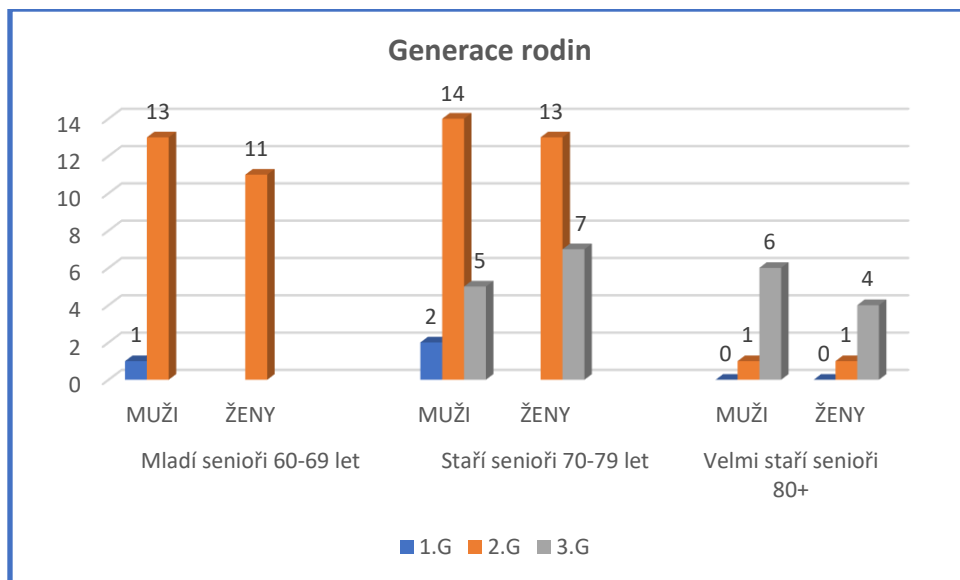
Graf 9: Počet generací rodin žijících v obci

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 9 uvádí, kolik generací rodin žije v obci Chlumany. Jedna generace rodiny má zastoupení ve 3 rodinách. Dvě generace rodin jsou zastoupeny v 53 případech a tři generace rodin žijících v obci uvedlo 22 dotazovaných osob. Graf 10 – viz. níže, poté uvádí počty generací žijících v obci dle věkových skupin. Celkem 13 mužů (93%) z první věkové skupiny odpovědělo, že v obci žije jako 1 generace, celkem 2 muži (10%) z druhé věkové skupiny odpovědělo stejným způsobem. Dvě generace rodin nejvíce zastává věková skupina 60-69 let – celkem 13 mužů (93%) a celkem 11 žen (100%) a věková skupina 70-79 let – celkem 14 mužů (67%) a celkem 13 žen (65%). Nejvíce generací rodin, tedy 3 generace žije v obci pod věkovou skupinou 80+ - celkem odpovědělo 6 mužů (86%) a 4 ženy (80%). Ve věkové skupině 70-79 odpovědělo celkem 5 mužů (23%) a celkem 7 žen (35%), že v obci žijí jako třetí generace jejich rodiny.

Graf 10: Počet generací rodin žijících v obci – dle věku, pohlaví muži a ženy

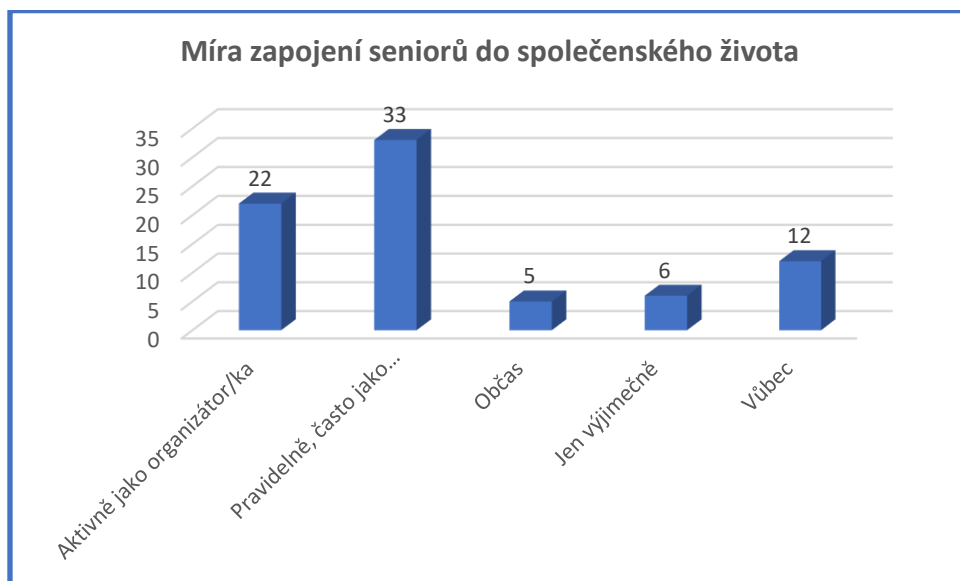
Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

5.3 Výsledky výzkumu

Dotazníky byly určeny pro 80 respondentů. Ve výsledcích budeme srovnávat odpovědi na otázky z celkem 78 získaných dotazníků tří věkových skupin:

Otázka č. 1: Jakou měrou se zapojujete do společenského života v Chlumanech?

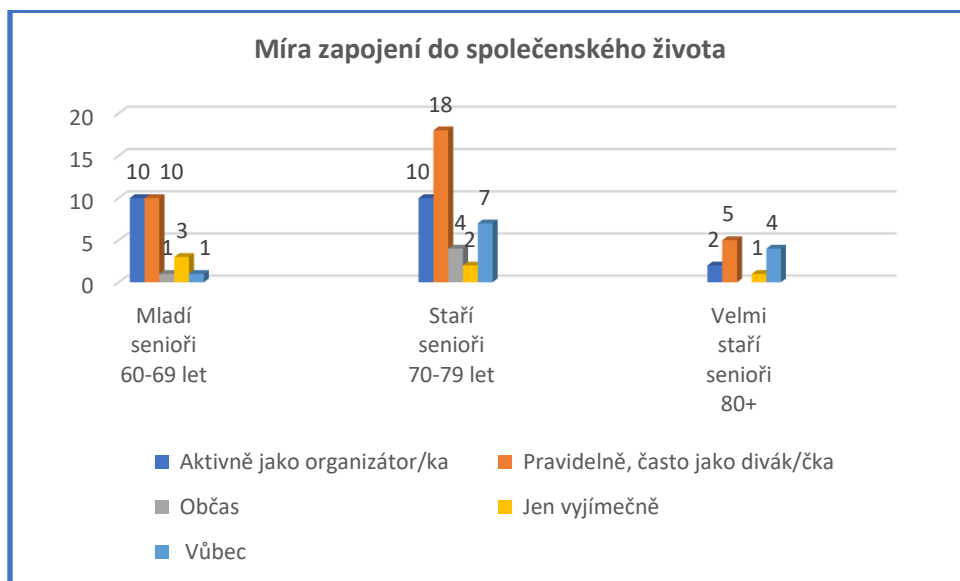
Graf 11: Míra zapojení respondentů do společenského života v Chlumanech

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Z celkového počtu 78 respondentů, se „pravidelně, často jako divák/čka“ zapojuje 33 respondentů, tj. 42% seniorů všech věkových kategorií. „Aktivně jako organizátor/ka“ se zapojuje 22 respondentů, tj. 28% seniorů. Odpověď „občas“, zvolilo 5 respondentů, tj. 6% odpovídajících. Odpověď „jen výjimečně“ zvolilo 6 seniorů, tj. 8% odpovídajících. „Vůbec“ se nezapojuje 12 respondentů, tj. 16% odpovídajících.

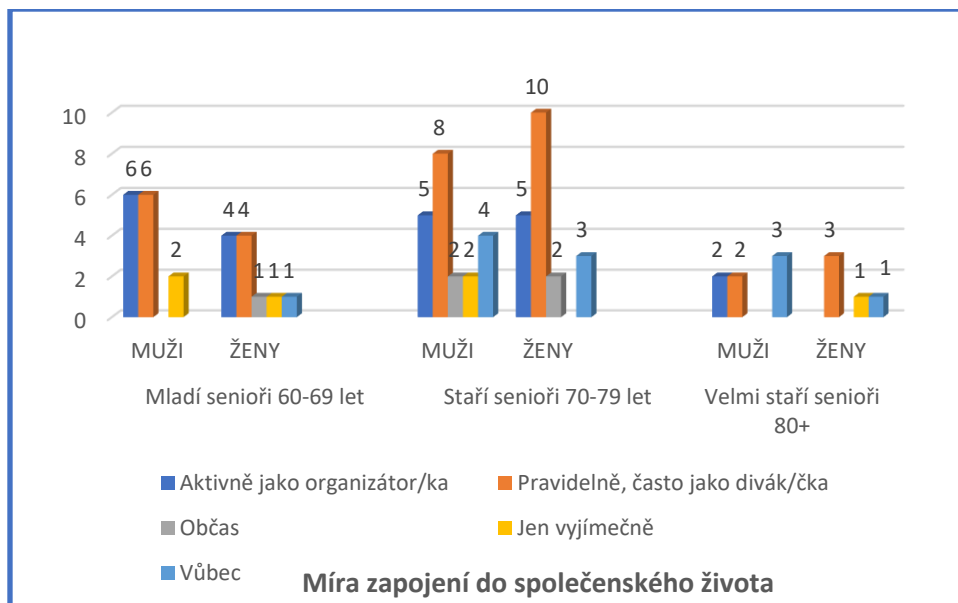
Graf 12: Míra zapojení respondentů do společenského života v Chlumanech – dle věku

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 12 nám přibližuje, že do společenského života se zapojují senioři všech věkových skupin (41%) a jsou aktivní i jako organizátoři (a to především v nejmladší věkové skupině, kde je jich relativně nejvíce).

Graf 13: Míra zapojení respondentů do společenského života – dle věku a pohlaví

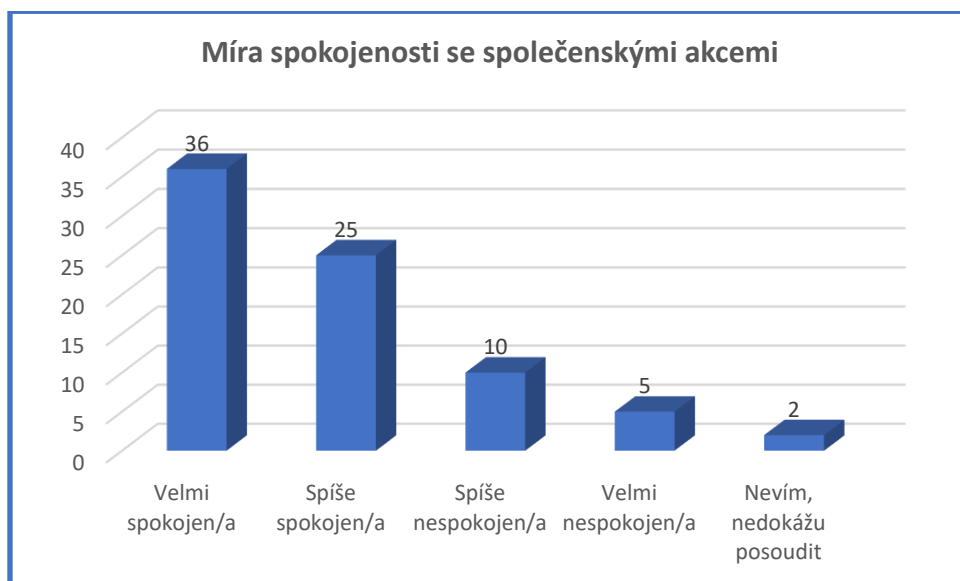

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Z celkového počtu 78 respondentů se nejvíce do společenského života zapojuje věková skupina Mladí senioři – z celkového počtu 25 respondentů se „aktivně jako organizátor/ka“ zapojuje – celkem 43% mužů z celkového počtu 14 mužů a celkem 45% žen z celkového počtu 11 žen. Ve věkové skupině Staří senioři se nejvíce zapojují „pravidelně, často jako divák/čka“ – celkem 38% mužů z celkového počtu 21 respondentů a polovina žen z celkového počtu 20 respondentek. Z výzkumu je zřejmé, že nejméně se zapojuje věková skupina Velmi staří senioři 80+, a to zejména vzhledem k malému počtu osob.

Otázka č. 2: S nabídkou společenských akcí v Chlumanech jste...

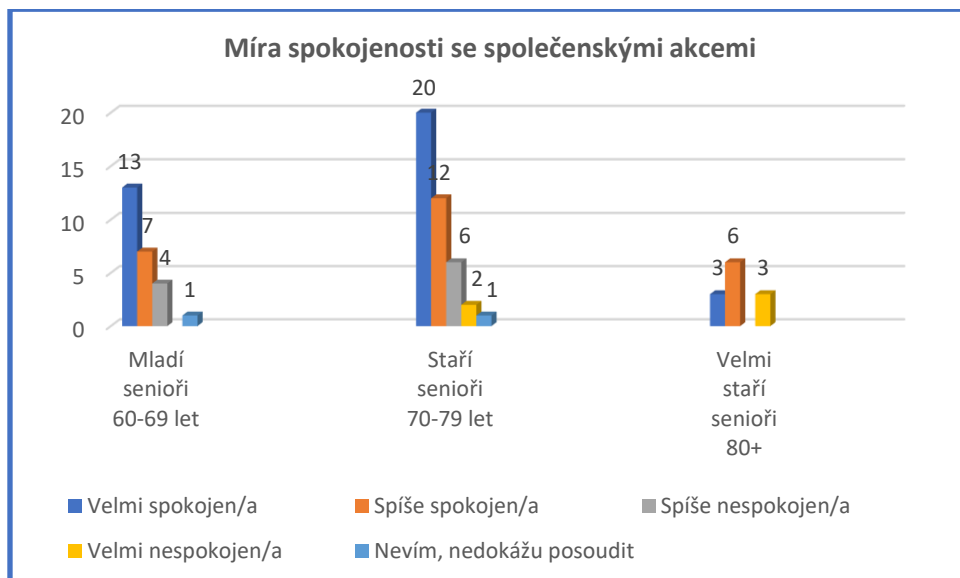
Graf 14: Míra spokojenosti respondentů s nabídkou společenských akcí v obci

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Z celkového počtu 78 respondentů je 36 seniorů – celkem 46% všech věkových skupin „velmi spokojených“ a 25 seniorů – celkem 32% „spíše spokojených“ respondentů. „Velmi nespokojených“ seniorů je pouze 5 – celkem tedy 6% z celkového počtu respondentů.

Graf 15: Míra spokojenosti respondentů s nabídkou společenských akcí v obci – dle věku

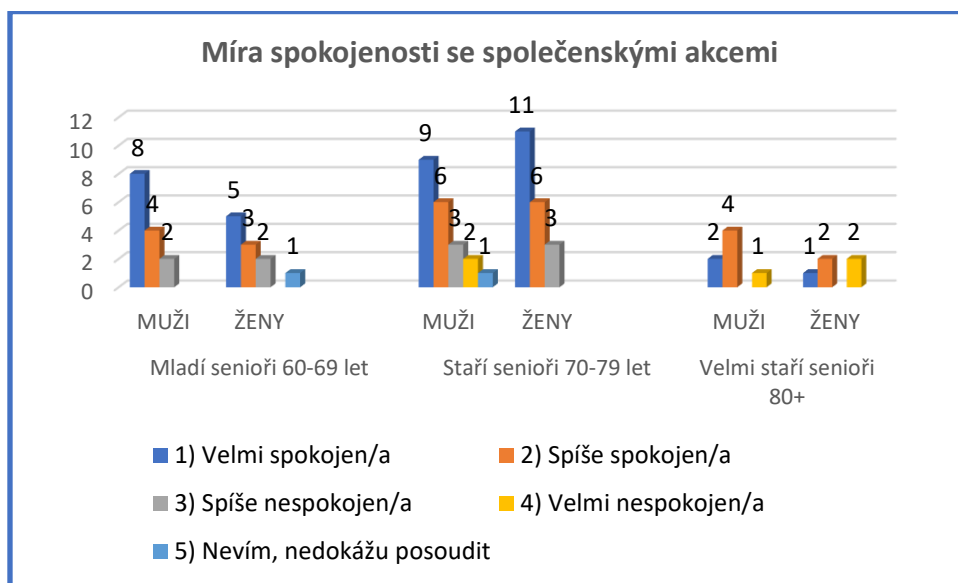

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 15 nám přibližuje, že ve sledované obci je spokojenost kladně hodnocena ve všech věkových skupinách. Ve věkové skupině Mladí senioři je celkových 52% respondentů

„velmi spokojených“. Byla zde zaznamenána nulová hodnota „velmi nespokojených“ respondentů. Ve věkové skupině Staří senioři je z celkového počtu 41 respondentů „velmi spokojených“ 20 seniorů – celkem 49%. Pouze 5 respondentů je „velmi nespokojených“ – celkem 6% dotazovaných. Věková skupina 80+ uvedla spokojenost v 75% - celkem 3 „velmi spokojených“ a „spíše spokojených“.

Graf 16: Míra spokojenosti respondentů s nabídkou společenských akcí – dle věku a pohlaví

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Z celkového počtu 78 respondentů je s nabídkou společenských akcí v obci velmi spokojeno 19 mužů – celkem 25% dotazovaných a 17 žen – celkem 22% dotazovaných ze všech věkových skupin. Největší zastoupení má skupina mužů Mladí senioři 60-69 celkem 57% seniorů z celkového počtu 14 dotazovaných mužů je „velmi spokojených“, dále skupina ženy Staří senioři 70-79 celkem 55% seniorek z celkového počtu 20 dotazovaných žen a ve skupině Velmi staří senioři 80+ celkem 57% žen je spíše spokojených z celkového počtu 5 dotazovaných žen. Zastoupení „velmi nespokojených seniorů“ je v poměru dotazovaného vzorku 78 dotazovaných velmi malé – celkem 1 žena ze skupiny Mladí senioři 60-69, celkem 1 muž ze skupiny Staří senioři 70-79. U věkové skupiny Velmi staří senioři 80+ byla zjištěna nespokojenost u 3 respondentů, což z celkového součtu respondentů dané věkové skupiny činí 25%.

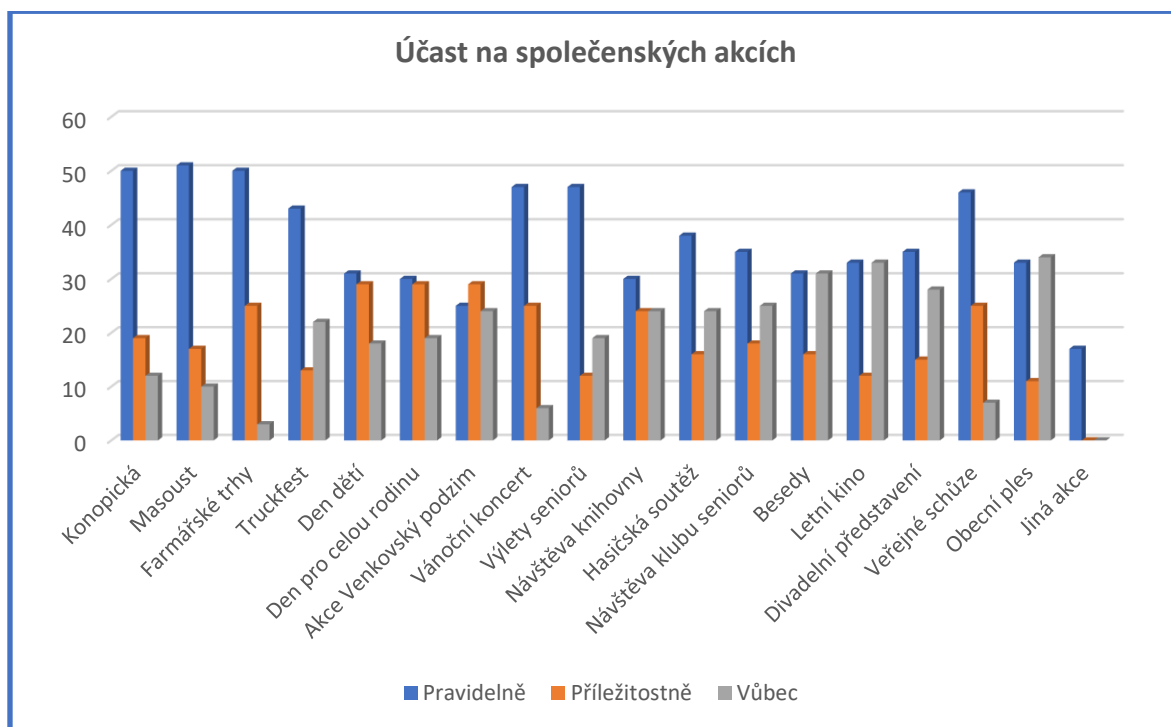
Otázka č. 3: Účastníte se těchto společenských akcí v Chlumanech:**Tabulka 5: Účast na společenských akcích dle věku, muži a ženy**

	Pravidelně	Příležitostně	Vůbec
A. Konopická	50	19	12
B. Masopust	51	17	10
C. Farmářské trhy	50	25	3
D. Truckfest	43	13	22
E. Den dětí	31	29	18
F. Den pro celou rodinu	30	29	19
G. Akce Venkovský podzim	25	29	24
H. Vánoční koncert	47	25	6
CH. Výlety seniorů	47	25	6
I. Návštěva knihovny	30	24	24
J. Hasičská soutěž	38	16	24
K. Návštěva klubu seniorů	35	18	25
L. Besedy	31	16	31
M. Letní kino	33	12	33
N. Divadelní představení	35	15	28
O. Veřejné schůze	46	25	7
P. Obecní ples	33	11	34
Q. Jiná akce	17	0	0

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

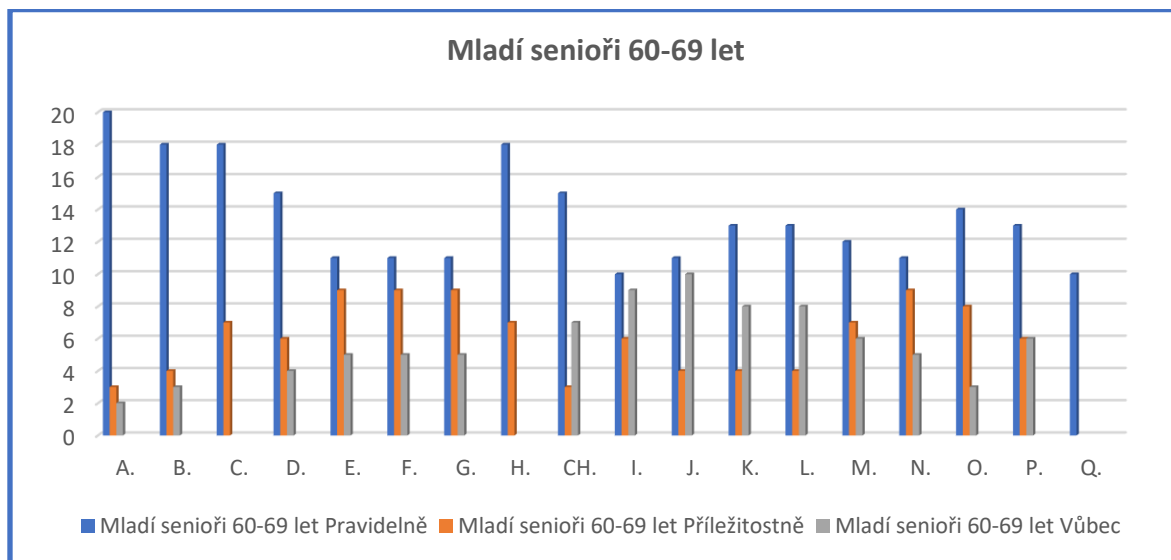
Tabulka 5 znázorňuje četnost účastí na společenských akcích respondentů všech věkových skupin – dle návrhu možných odpovědí: pravidelně, příležitostně a vůbec. Údaje z tabulky nám uvádí, že „pravidelně“ jsou navštěvovány akce Masopust – celkem 51 respondentů (65%), Konopická a Farmářské trhy – celkem 50 respondentů (64%), Výlety seniorů, Vánoční koncert – celkem 47 seniorů (60%), hojně navštěvované jsou také Veřejné schůze – celkem 46 respondentů (59%). Mezi „pravidelně“ navštěvované jsou také Jiné akce, mezi které se řadí Bowling, Tvoření pro ženy a Místní myslivecké sdružení. Pravidelně tyto společenské akce navštěvuje 17 respondentů (22%). Téměř polovina respondentů „vůbec“ nenavštěvuje Obecní plesy – celkem 34 seniorů (44%). Závěrem můžeme zhodnotit, že nejnavštěvovanější akce v obci jsou Farmářské trhy, Výlety seniorů, Vánoční koncert, Veřejná schůze, Konopická a Masopust. Nejméně navštěvovanými akcemi jsou Besedy, Letní kino, Obecní plesy a Akce Venkovský podzim.

Graf 17: Účast na společenských akcích v Chlumanech – všechny věkové skupiny, muži a ženy

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 18: Účast na společenských akcích v Chlumanech – Mladí senioři 60-69 let, muži a ženy

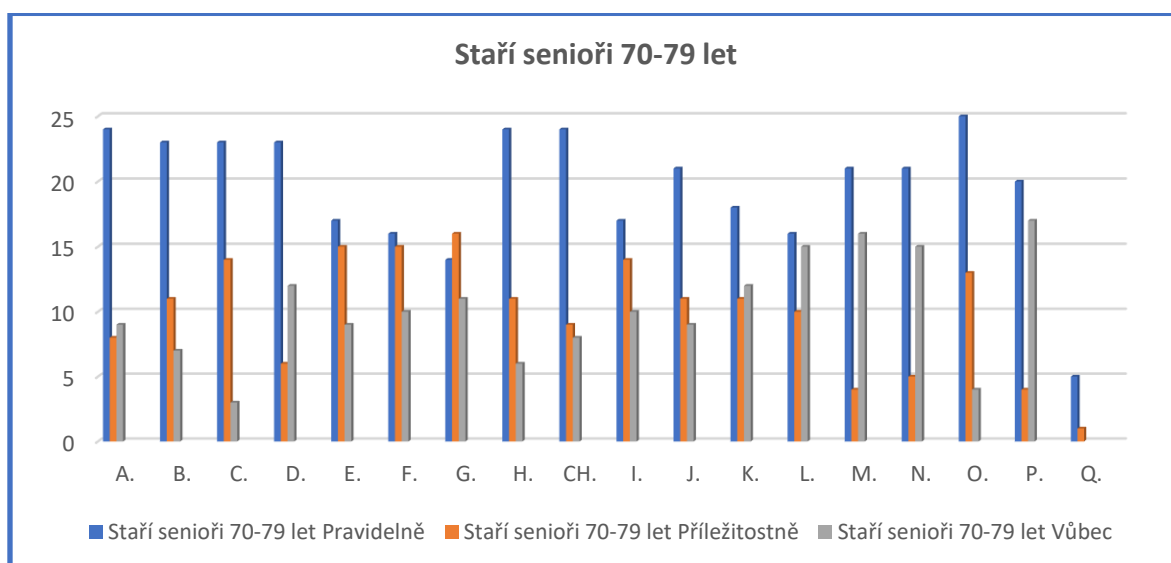

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Pozn.: Legenda viz. Graf 17

Graf 17, (detailně graf 18) nám přibližuje účast skupiny Mladí senioři 60-69 muže a ženy. Tato věková skupina je velmi aktivní ve společenském životě. Z celkové nabídky byly do komentáře zvoleny následující navštěvované akce. „Pravidelně“ nejvíce mužů, z celkového počtu 14, navštěvuje společenskou událost: Konopická – celkem 12 mužů (86%), Masopust – celkem 11 mužů (79%), Truckfest – celkem 10 mužů (71%), Vánoční koncert – celkem 10 mužů (71%), Hasičská soutěž – celkem 8 mužů (57%). Celkem 4 muži (29%) pravidelně navštěvují „jinou akci“ – Místní myslivecké sdružení. „Pravidelně! nejvíce žen, z celkového počtu 11, navštěvuje společenskou událost: Konopická – celkem 8 žen (73%), Farmářské trhy celkem 9 žen (82%), Vánoční koncert – celkem 8 žen (73%), Výlety seniorů – celkem 8 žen (73%). „Příležitostně“ muži navštěvují Farmářské trhy – celkem 5 mužů (36%), Den dětí, Den pro celou rodinu, akci Venkovský podzim – celkem 5 mužů (36%), Letní kino – celkem 6 mužů (43%), Divadelní představení – celkem 7 mužů (50%) a Veřejné schůze – celkem 6 mužů (43%). „Příležitostně“ nejvíce žen navštěvuje akce pořádané pro rodiny s dětmi – Den dětí, Den pro celou rodinu, Akce Venkovský podzim – celkem 4 ženy (36%). Celkem 6 žen „pravidelně“ navštěvuje „Jinou akci“ – 3 ženy Bowling a 3 ženy Tvoření pro ženy. Nejméně muži v této kategorii volili akce: Návštěva knihovny – celkem 6 mužů (43%), návštěva Klubu seniorů – celkem 6 mužů (43%), Besedy – celkem 6 mužů (43%). Nejméně ženy v této kategorii navštěvují akci Hasičská soutěž – celkem 7 žen (64%) z celkového počtu 11 žen.

Graf 19: Účast na společenských akcích v Chlumanech – Staří senioři 70-79 let, muži a ženy

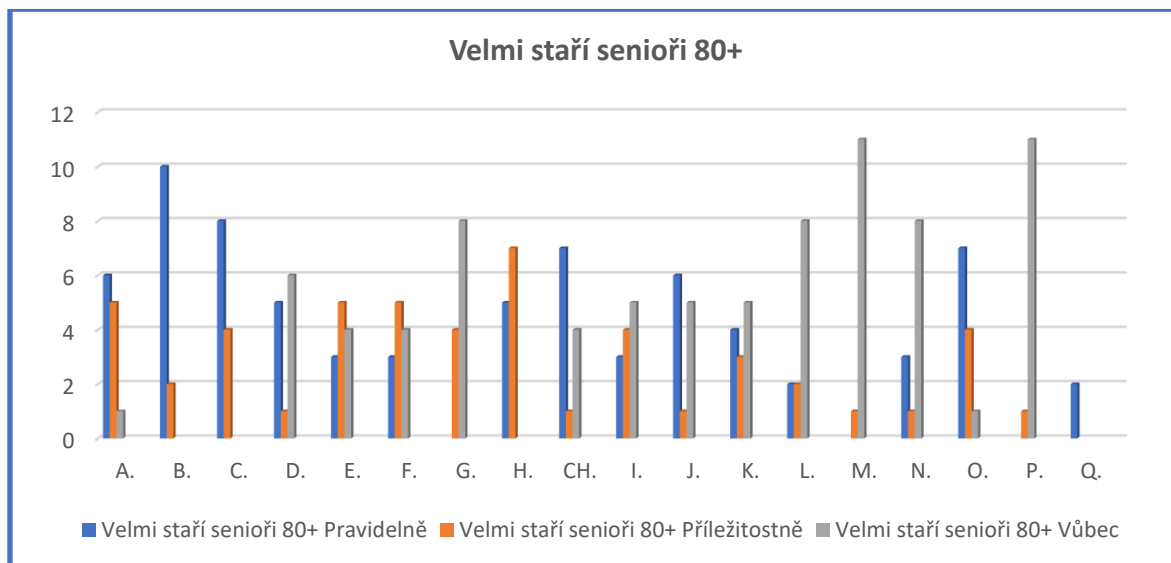

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Pozn.: Legenda viz. Graf 17

Graf 19 nám přibližuje účast skupiny Staří senioři 70-79 let. „Pravidelně“ nejvíce mužů, z celkového počtu 21, navštěvuje společenské události: Veřejné schůze – celkem 14 mužů (67%), Truckfest, Výlety seniorů, Hasičská soutěž – celkem 13 mužů (62%), Obecní ples a Konopická – celkem 12 mužů (57%). „Příležitostně“ muži navštěvují Besedy – celkem 8 mužů (38%) a Masopust, Den dětí, Den pro celou rodinu, Vánoční koncert – celkem 7 mužů (33%). Celkem 10 mužů (48%) „vůbec“ nenavštěvuje Besedy a Letní kino, celkem 9 mužů (43%) nechodí do knihovny a divadla. „Pravidelně“ nejvíce žen, z celkového počtu 20, navštěvuje společenské události: Vánoční koncert – celkem 14 žen (70%), Masopust, Farmářské trhy, Besedy – 13 žen (65%), Konopická, Návštěvy knihovny, Letní kino, Divadelní představení – celkem 12 žen (60%). „Příležitostně“ nejvíce ženy navštěvují akce Venkovský podzim – celkem 9 žen (45%) a nejméně „příležitostně“ navštěvují ženy Letní kino – celkem 1 žena (5%) z celkového počtu 20 žen. „Vůbec“ ženy této věkové skupiny nenavštěvují Obecní ples – celkem 10 žen (50%), Truckfest – celkem 8 žen (40%) a Letní kino – celkem 7 žen (35%). Celkem – 5 žen (25%) „pravidelně“ navštěvuje Jinou akci - Bowling a 1 žena (5%) „příležitostně“ navštěvuje akci Tvoření pro ženy. V této věkové kategorii ani jedna žena nenavštěvuje Hasičskou soutěž – celkem 5 osob (100%) a dále 4 ženy (80%) akce typu: Truckfest, Akce Venkovský podzim, Besedy, Letní kino, Divadelní představení a Obecní ples.

Graf 20: Účast na společenských akcích v Chlumanech – Velmi staří senioři 80+, muži a ženy

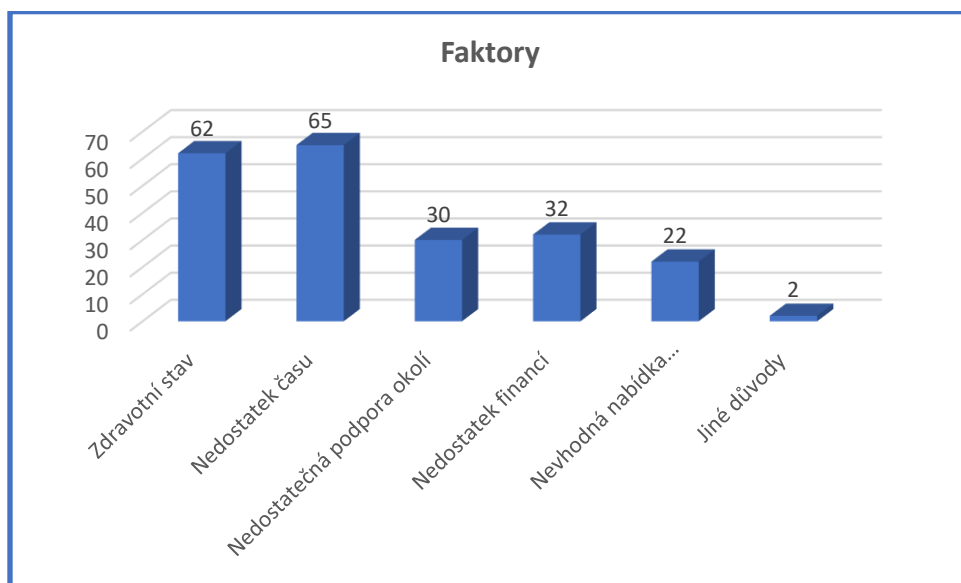
Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Pozn.: Legenda viz. Graf 17

Graf 20 nám přibližuje účast skupiny Velmi staří senioři 80+. Z celkové nabídky byly do komentáře zvoleny následující navštěvované akce. „Pravidelně“ nejvíce mužů, z celkového počtu 7 dotazovaných, navštěvuje společenskou událost: Masopust, Hasičská soutěž a Truckfest – celkem 6 mužů (86%). „Pravidelně“ není touto skupinou mužů navštěvováno Letní kino a Obecní ples. Zároveň ale 2 muži (29%) „pravidelně“ navštěvují Jinou akci Místní myslivecké sdružení. „Pravidelně“ nejvíce žen, z celkového počtu 5 žen této věkové skupiny, navštěvuje společenskou událost: Masopust, Farmářské trhy – celkem 4 ženy (80%) a Vánoční koncert, veřejné schůze – celkem 3 ženy (60%). „Příležitostně“ 3 ženy (60%) navštěvují společenskou akci Konopická.

Otázka č. 4: Co Vám brání v účasti na společenských akcích v obci?

Graf 21: Faktory bránící účasti na společenských akcích v obci – všechny věkové skupiny, muži a ženy

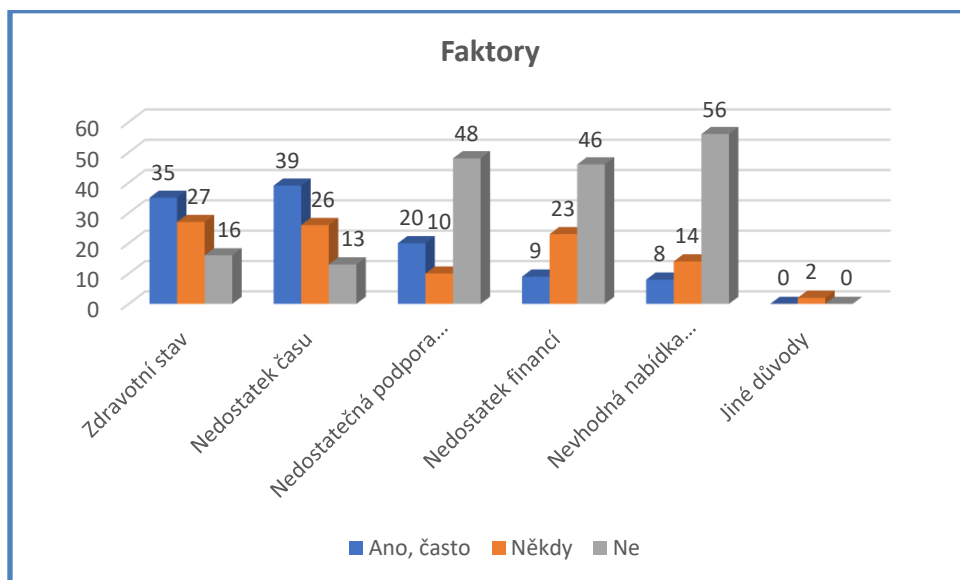

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Výsledky této otázky byly velmi podstatné a důležité. Respondenti mohli označit více variant odpovědí. Účelem bylo zjistit faktory, které omezují věkové skupiny seniorů v účasti na společenských akcích. Nejčastěji zvolená odpověď na otázku faktorů, které ovlivňují účast seniorů na společenských akcích v obci, byla Nedostatek času – celkem 65 respondentů (83%) a Zdravotní stav – celkem 62 respondentů (79%) z celkového počtu 78 dotazovaných osob. „Nedostatečnou podporu“ okolí pociťuje celkem 39% respondentů. 41% seniorů má problém s „nedostatkem financí“ a 28% seniorům nevyhovuje „nabídka společenských akcí“. Celkem 2 respondenti (17%) z věkové skupiny Velmi staří senioři 80+ uvedli jako jiný důvod

sousedské vztahy. Celkem 15 respondentů (19%) ze všech věkových skupin uvedlo, že jim nebrání ani jeden z možných faktorů, účastnit se společenských událostí.

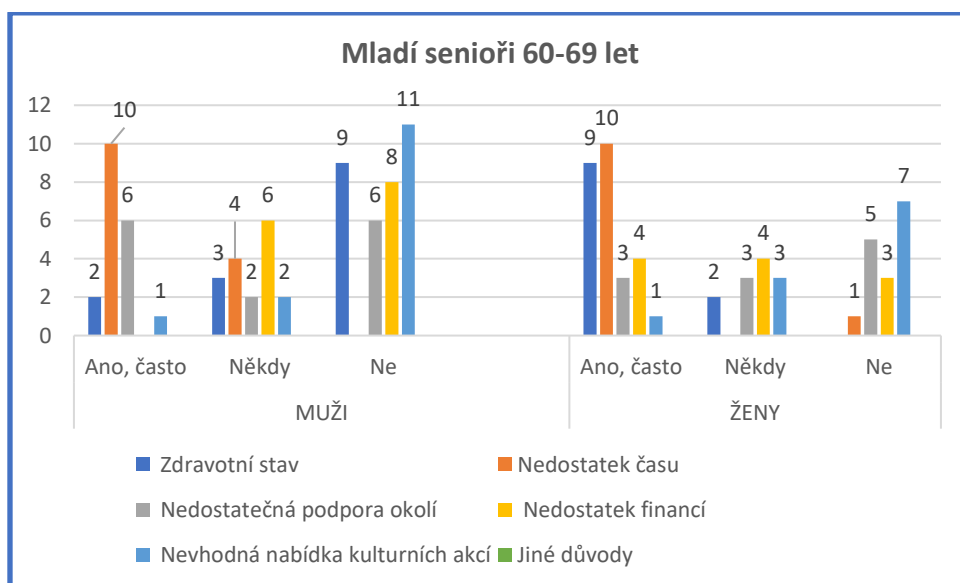
Graf 22: Faktory bránící účasti na společenských akcích v obci dle četnosti – všechny věkové skupiny, muži a ženy

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 22 nám uvádí, že „často“ respondenty obou pohlaví omezuje Nedostatek času – celkem 39 osob (50%) a Zdravotní stav – celkem 35 osob (45%). Neomezuje je Nedostatečná podpora okolí – celkem 48 osob (62%), Nedostatek financí 59%) a Nevhodná nabídka společenských akcí – celkem 56 osob (72%).

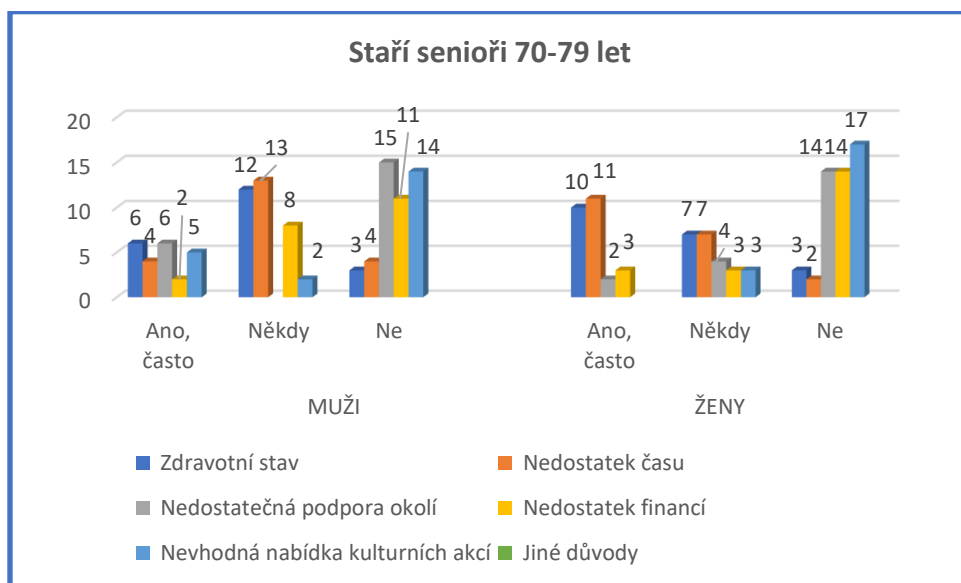
Graf 23: Faktory bránící účasti na společenských akcích v obci – Mladí senioři 60-69 let, muži a ženy

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 23 nám přibližuje, že „častým“ faktorem, který omezuje Mladé seniory muže je Nedostatek času – celkem 10 mužů (71%) a Nedostatečná podpora okolí – celkem 6 mužů (43%) z celkového počtu 14 mužů. Část obyvatel této věkové skupiny někdy omezuje Nedostatek financí – celkem 6 mužů (43%). Tuto věkovou skupinu neomezuje Zdraví – celkem 9 mužů (64%) a Nevhodná nabídka kulturních akcí – celkem 11 mužů (79%) nebrání tento faktor k účasti na společenských akcích v obci. Graf 23 dále ukazuje, který faktor ovlivňuje nejvíce ženy 60-69 let, a to Nedostatek času – celkem 10 žen (90%) a Zdravotní stav – celkem 9 žen (82%). Toto pohlaví neomezují faktory jako Nedostatečná podpora okolí – celkem 5 žen (45%) a Nevhodná nabídka kulturních akcí – celkem 7 žen (64%) z celkového počtu 11 dotazovaných žen.

Graf 24: Faktory bránící účasti na společenských akcích v obci – Staří senioři 70-79 let, muži a ženy

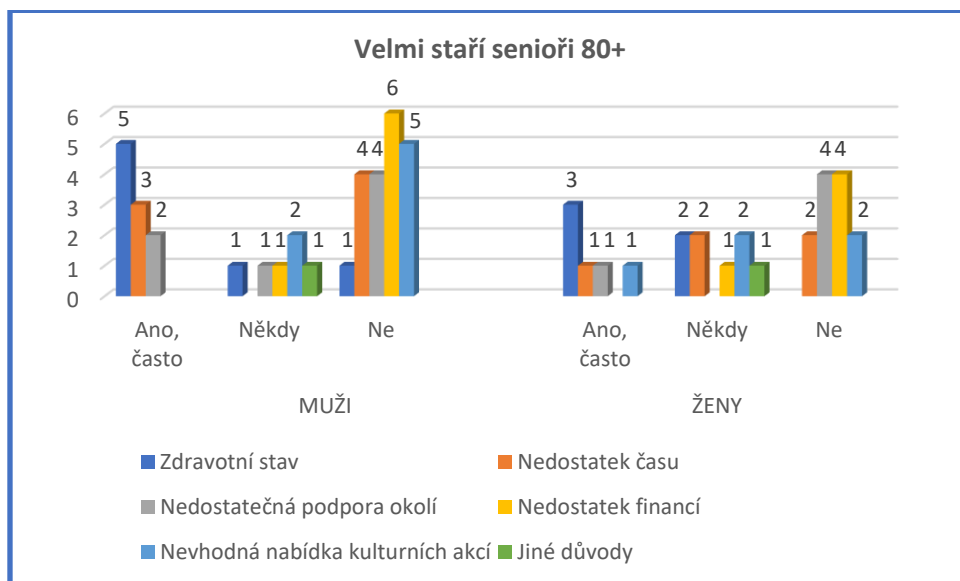

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 24 nám přibližuje, že „často“ mužům této věkové skupiny brání Zdravotní stav – celkem 6 mužů (29%) a Nedostatečná podpora okolí – celkem 6 mužů (29%) z celkového počtu 21 mužů. Celkem 13 mužů (62%) uvádí, že jim „někdy“ brání v účasti Nedostatek času a Zdravotní stav – celkem 12 mužů (57%). Celkem 15 mužům (71%) „nebrání“ Nedostatečná podpora okolí, celkem 14 mužů (67%) nepovažuje faktor – Nevhodná nabídka kulturních akcí jako bránící k jejich účasti na společenských akcích a zároveň i Nedostatek financí – celkem 11 mužů (52%) z celkového počtu 21 dotazovaných mužů 70-79 let. Graf 24 nám ukazuje, že pohlaví ženy „často“ ovlivňují faktory: Nedostatek času – celkem 11 žen (55%) a Zdravotní

stav – celkem 10 žen (50%) z celkového počtu 20 dotazovaných senierek ve věku 70-70 let. Jako faktor, který jim „nebrání“ v účasti, uvádí ženy Nevhodnou nabídku kulturních akcí – celkem 17 žen (85%), nabídka kulturních akcí je pro ně vhodná. Zároveň i faktory – Nedostatek financí – celkem 14 žen (70%) a Nedostatečná podpora okolí – celkem 14 žen (70%) pro ně nejsou faktory, které by jim bránily k účasti na společenských akcích.

Graf 25: Faktory bránící účasti na společenských akcích v obci – Velmi staří senioři 80+, muži a ženy

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 25 nám ukazuje, že „často“ muže 80+ omezuje Zdravotní stav – celkem 5 mužů (71%) z celkového počtu 7 respondentů. „Někdy“ je omezuje Nevhodná nabídka kulturních akcí – celkem 2 muži (29%). Velmi staré seniory neomezuje Nedostatek financí – celkem 6 mužů (86%) a celkem 5 mužů (71%) uvedlo, že jej neomezuje ani Nevhodná nabídka kulturních akcí. Graf 25 přibližuje, že „často“ ženy 80+ omezuje Zdravotní stav – celkem 3 ženy (60%) a neomezují je faktory Nedostatečná podpora okolí – celkem 4 ženy (80%) a Nedostatek financí – celkem 4 ženy (80%) z celkového počtu 5 respondentek.

Otázka č. 5: Jak důležité jsou následující hodnoty pro Váš osobní život?

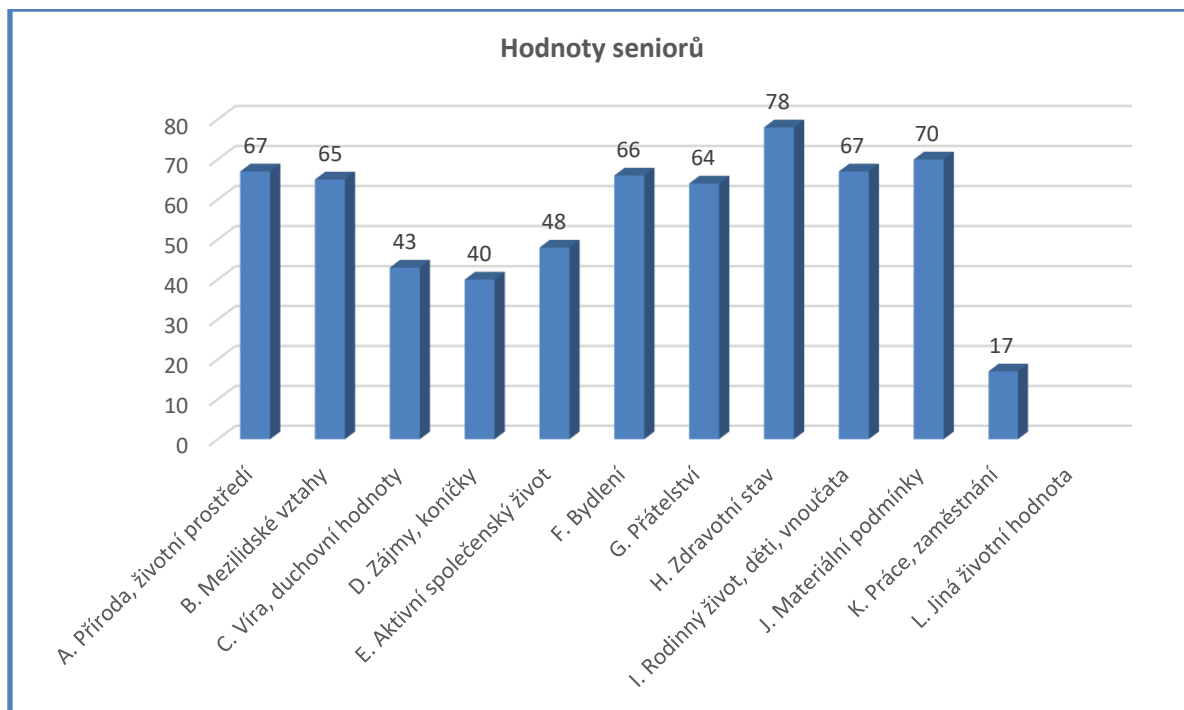
Tabulka 6: Hodnoty důležité pro osobní život seniorů, všechny věkové skupiny, muži a ženy

	Velice důležité	Méně důležité	Nedůležité (nepodstatné)
A. Příroda, životní prostředí	67	6	5
B. Mezilidské vztahy	65	12	1
C. Víra, duchovní hodnoty	43	2	33
D. Zájmy, koníčky	40	25	13
E. Aktivní společenský život	48	14	16
F. Bydlení	66	9	3
G. Přátelství	64	14	0
H. Zdravotní stav	78	0	0
I. Rodinný život, děti, vnoučata	67	11	0
J. Materiální podmínky	70	8	0
K. Práce, zaměstnání	17	15	46
L. Jiná životní hodnota Vypište:	0	0	0

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Tabulka 6 znázorňuje důležité hodnoty pro osobní život seniorů v obci. Všechny věkové skupiny uvedly, že „velice důležité“ jsou pro ně hodnoty Zdraví – celkem 78 (100%) respondentů, Materiální podmínky – celkem 70 seniorů (90%), Příroda, životní prostředí a Rodinný život, děti, vnoučata – celkem 67 seniorů (86%), Bydlení – celkem 66 seniorů (85%) a Mezilidské vztahy – celkem 65 seniorů (83%). „Nepodstatnou“ hodnotou je pro seniory v této obci Práce, zaměstnání – celkem 46 osob (59%) a překvapivě téměř polovina seniorů považuje za nepodstatnou Víru, duchovní hodnoty.

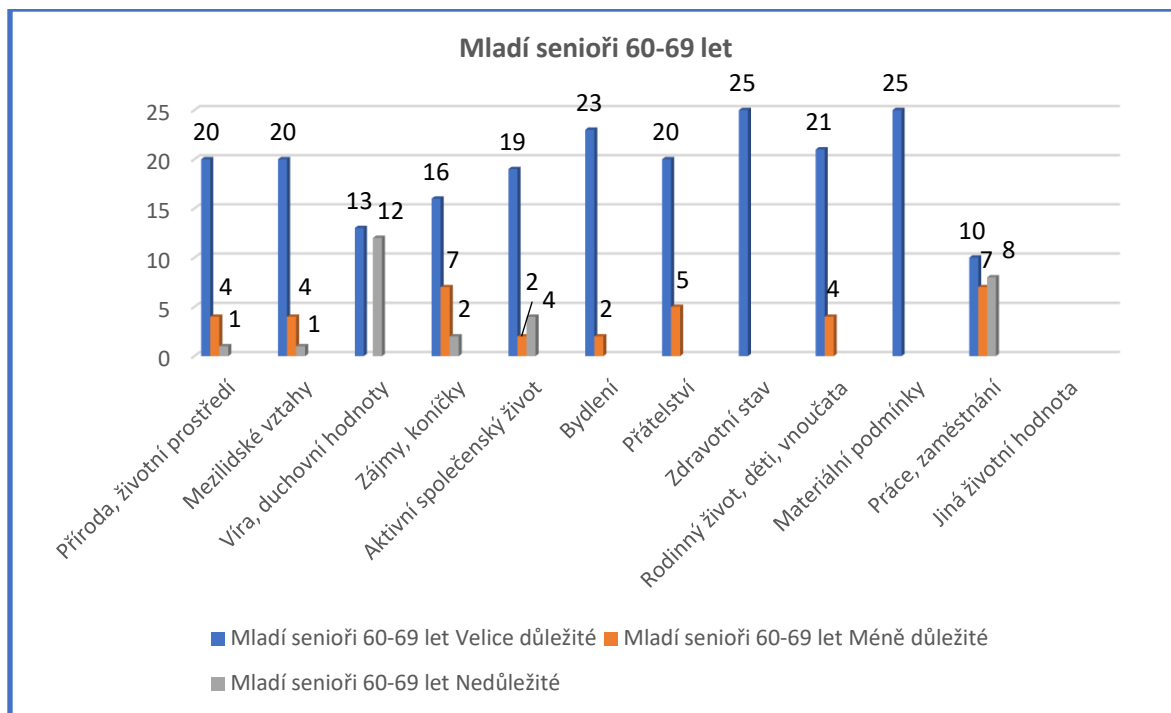
Graf 26: Hodnoty důležité pro osobní život seniorů – všechny věkové skupiny, muži a ženy

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 26 nám ukazuje, že mezi nejdůležitější hodnoty seniorů všech věkových skupin patří na prvním místě Zdraví – celkem 78 odpovědí (100%), poté následují Materiální podmínky, Rodinný život, děti, vnoučata, Příroda, životní prostředí, ale i Bydlení a Mezilidské vztahy. Méně čtenou, byť podstatnou hodnotou pro dané skupiny seniorů jsou Víra, duchovní hodnoty, zájmy, koníčky – celkem 40 respondentů (51%) a nejmenší hodnotou je práce a zaměstnání – celkem 17 odpovědí od respondentů (21,7%).

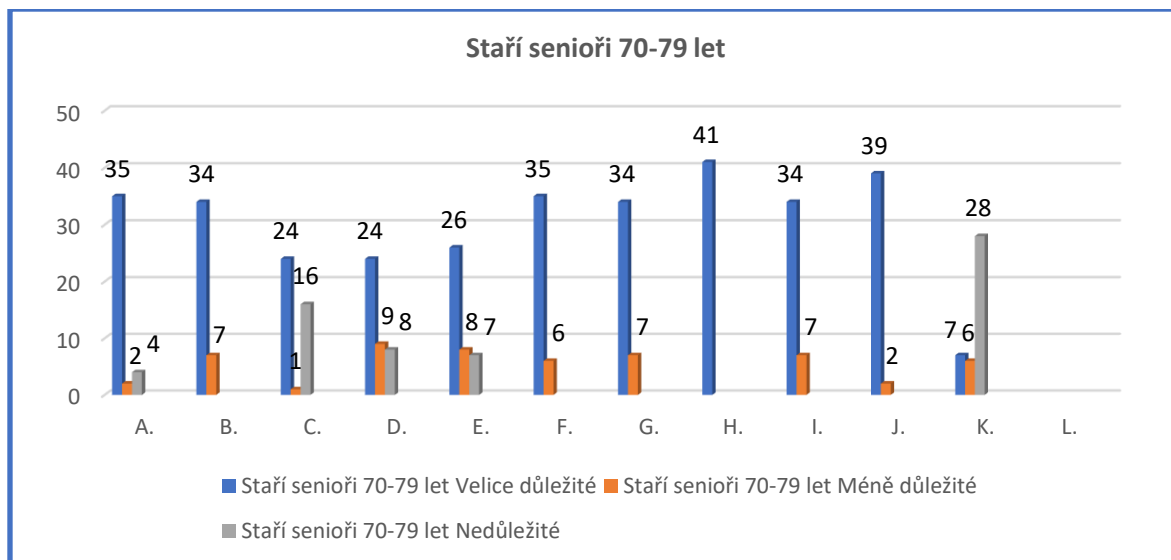
Graf 27: Hodnoty důležité pro osobní život seniorů – Mladí senioři 60-69 let, muži a ženy

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 27 nám přibližuje hodnoty věkové skupiny Mladí senioři, muži a ženy. „Velice důležitou“ hodnotou této skupiny, pohlaví muži jsou Zdravotní stav a Materiální podmínky – celkem 14 mužů (100%). „Nepodstatné“ hodnoty této skupiny a pohlaví jsou Práce, zaměstnání – celkem 8 mužů (57%) a Víra, duchovní hodnoty – celkem 6 mužů (42,8%) z celkového počtu 14 dotazovaných respondentů. „Velice důležité“ hodnoty u věkové skupiny, pohlaví ženy jsou Zdravotní stav a Materiální podmínky – celkem 11 žen (100%) a dále Bydlení – celkem 10 žen (90%) z celkového počtu 11 žen.

Graf 28: Hodnoty důležité pro osobní život seniorů – Staří senioři 70-79 let, muži a ženy

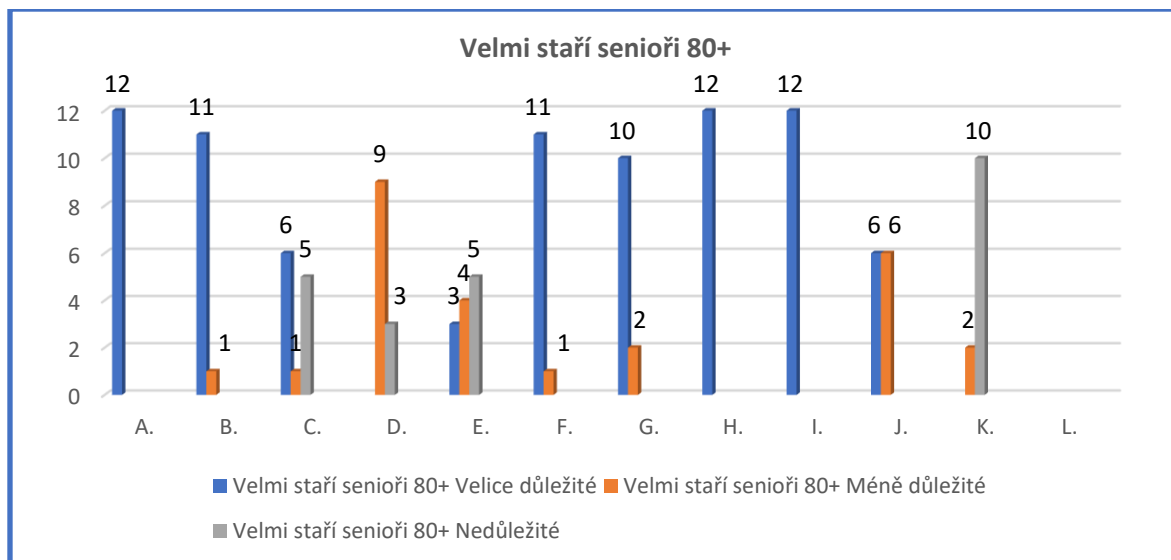

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Poz.: Legenda viz. Graf 26

Graf 28 nám ukazuje, jaké hodnoty vyznávají senioři z věkové skupiny Staří senioři 70-79 let. Respondenti muži vyznávají jako nejdůležitější hodnotu Zdravotní stav a Materiální podmínky – celkem 21 mužů (100%) a bydlení – celkem 18 mužů (86%), Přátelství a Rodinný život, děti, vnoučata – celkem 17 mužů (81%) z celkového počtu 21 respondentů. Jako méně důležité hodnoty uvádí zájmy, koníčky a aktivní společenský život – celkem 5 mužů (24%). Pro celkem 15 (71%) respondentů mužů je nedůležitou hodnotou v životě Práce a zaměstnání. U žen 70-79 let jsou „velice důležité“ hodnoty pro osobní život také Zdravotní stav – celkem 20 žen (100%) a Materiální podmínky a Příroda, životní prostředí – celkem 18 žen (90%). „Méně důležité“ uvádí respondentky Zájmy, koníčky – celkem 4 ženy (20%). „Nepodstatnou“ hodnotou této věkové skupiny jsou: Práce, zaměstnání – celkem 13 žen (65%) a Víra, duchovní vztahy – celkem 10 žen (50%).

Graf 29: Hodnoty důležité pro osobní život seniorů – Velmi staří seniori 80+, muži a ženy

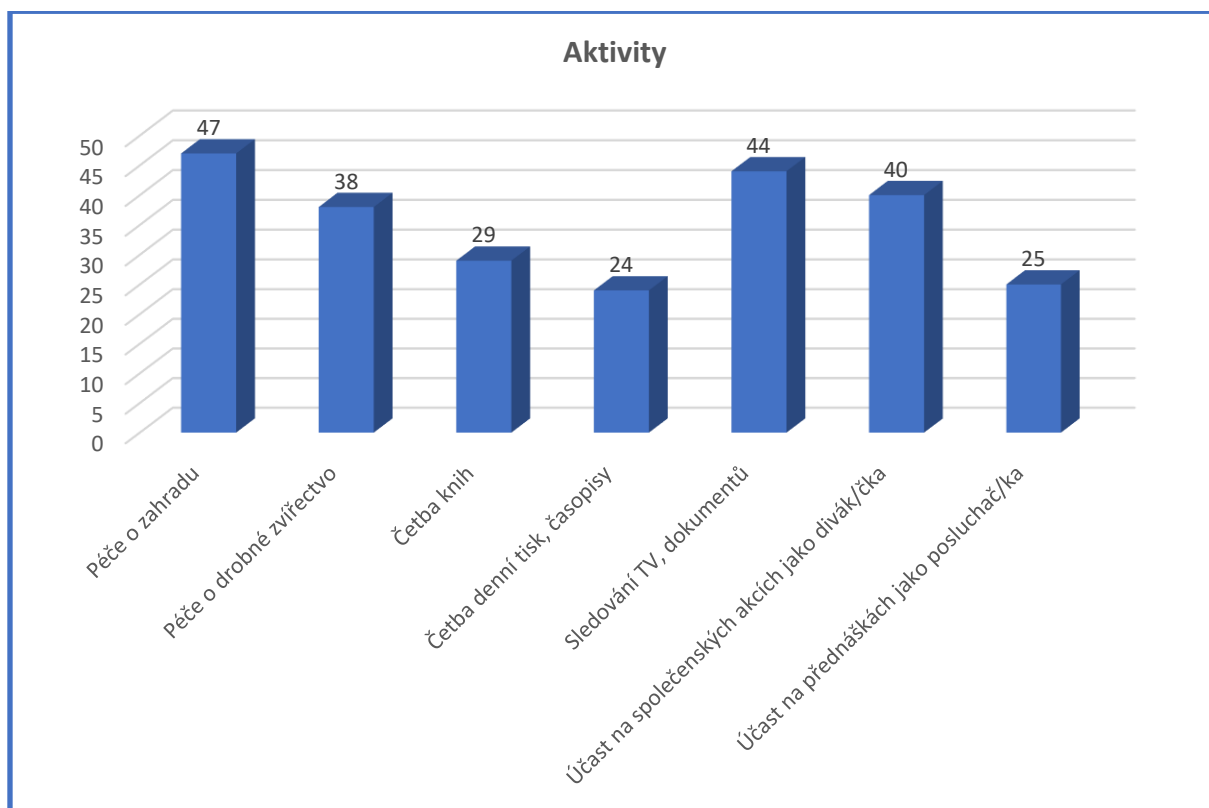
Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Pozn.: Legenda viz. Graf 26

Graf 29 nám přibližuje, že pro Velmi staré seniory 80+ muže jsou „velice důležité“ hodnoty Příroda, životní prostředí, Mezilidské vztahy, Zdravotní stav a Rodinný život, děti, vnoučata – celkem 6 odpovědí mužů (85%) pro zvolené kategorie a dále celkem 6 odpovědí pro zvolené hodnoty jako Bydlení, Přátelství a Materiální podmínky – celkem 85% respondentů ze 7 dotazovaných seniorů. „Méně důležitou“ hodnotou jsou pro muže Zájmy, koníčky – celkem 5 mužů (83%). Práce, zaměstnání – celkem 5 mužů (71%) je „nepodstatná“ hodnota v životě Velmi starých seniorů 80+ z celkového počtu 7 dotazovaných respondentů. Věková skupina, pohlaví ženy 80% uvedly jako „velice důležité“ hodnoty: Příroda, životní prostředí, Bydlení, Zdravotní stav a Rodinný život, děti, vnoučata – pro všechny uváděné hodnoty celkem 5 žen (100%). „Méně důležitou“ hodnotou pro ženy 80+ jsou Materiální hodnoty – celkem 5 žen (100%) a jako „nepodstatnou“ hodnotu ženy uvádějí hodnotu Práce, zaměstnání – celkem 5 žen (100%) z celkového počtu 5 dotazovaných respondentek.

5. Patří mezi způsoby trávení Vašeho volného času následující aktivity?

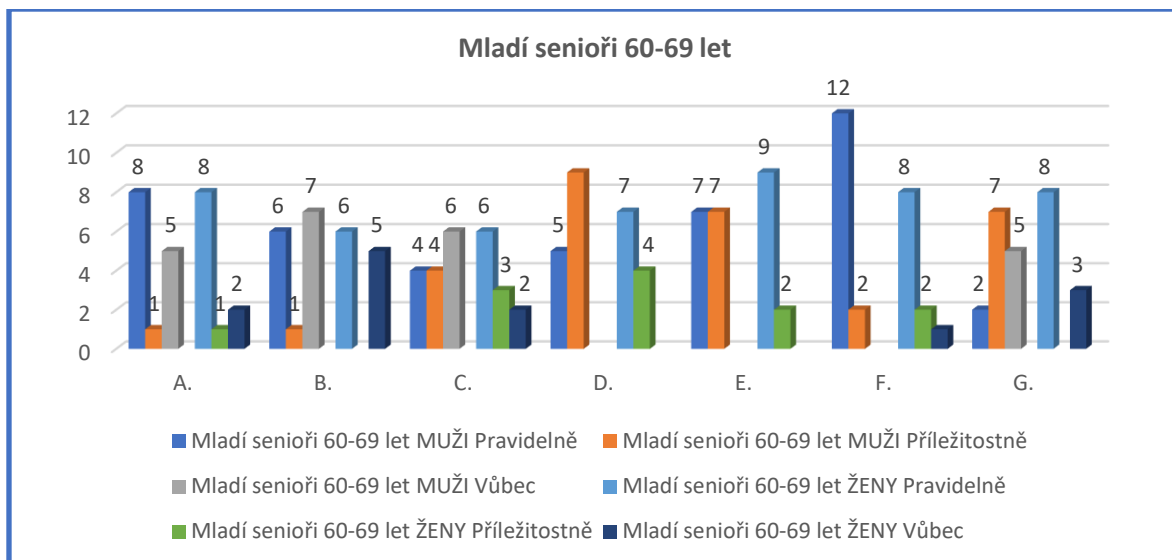
Graf 30: Aktivity ve volném čase seniorů

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní zpracování

Graf 30 nám přibližuje, jak volný čas tráví senioři „nejčastěji“ - Péčí o zahradu – celkem 47 seniorů/rek (60%), Sledováním TV – celkem 44 seniorů/rek (56%) či se Účastní společenských akcí jako divák/čka – celkem 40 seniorů/rek (51%). Péčí o drobné zvířectvo se zabývá celkem 38 seniorů/rek (49%) z celkového počtu 78 respondentů/tek mužů a žen. Senioři ve volném čase „nejméně“ Čtou denní tisk, časopisy – celkem 24 seniorů/rek (30%) a Účastní se přednášek jako posluchač/ka – celkem 25 seniorů/rek (32%).

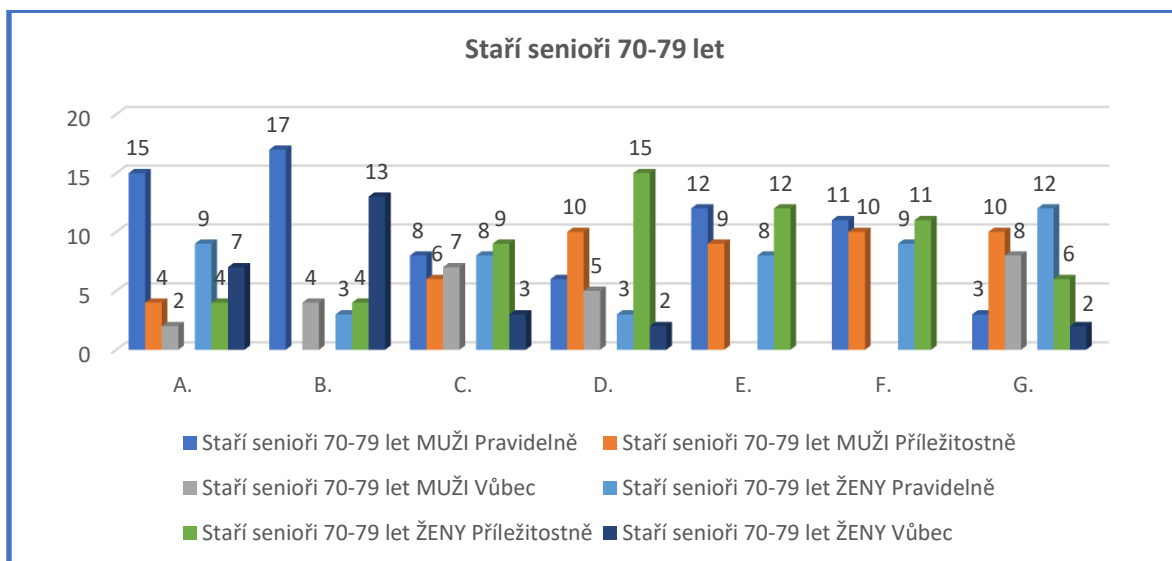
Graf 31: Aktivita ve volném čase seniorů – Mladí senioři 60-69 let, pohlaví muži a ženy

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní výzkum

Pozn. Legenda viz. Graf 30

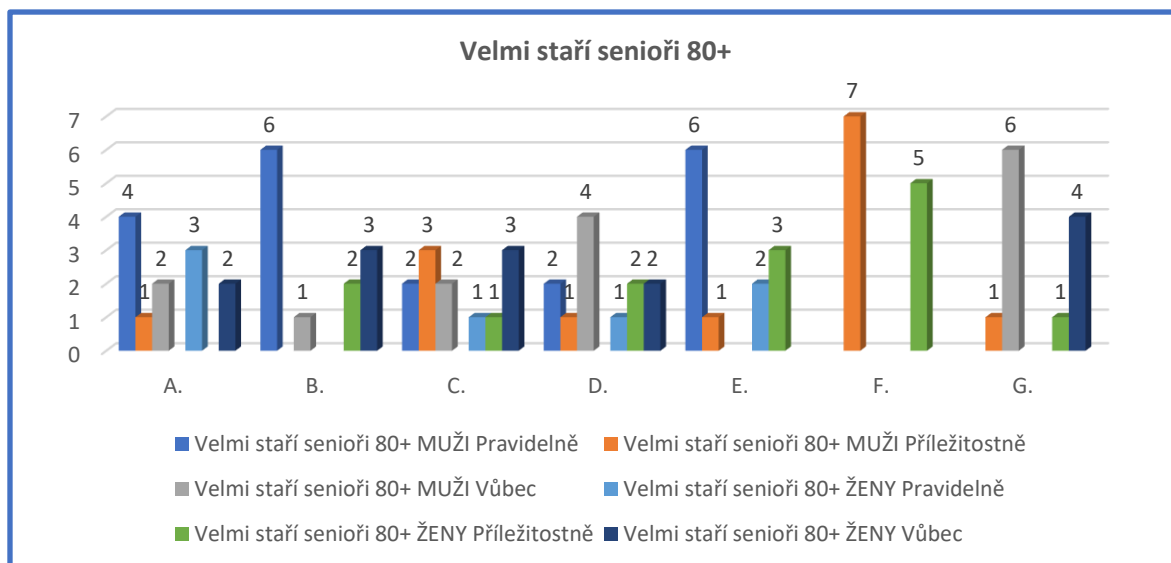
Graf 32: Aktivita ve volném čase seniorů – Staří senioři 70-79 let, pohlaví muži a ženy

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní výzkum

Pozn. Legenda viz. Graf 30

Graf 33: Aktivita ve volném čase seniorů –Velmi staří senioři 80+, pohlaví muži a ženy

Zdroj: Dotazníkové šetření, vlastní výzkum

Pozn. Legenda viz. Graf 30

Grafy 31, 32, 33 nám uvádí četnost aktivit všech věkových skupin – rozdělených na Mladé seniory 60-69 let, graf 31, „pravidelně“ se účastní společenských akcí jako divák/čka – celkem 12 mužů (85,7%) a 8 žen (73%), celkem 9 mužů (64%) a celkem 4 ženy (36%) Čte denní tisk nebo zájmové časopisy a téměř polovina mužů a žen Nepečuje o drobné zvířectvo – celkem 7 mužů (50%) a celkem 5 žen (46%). Staří senioři 70-79 let, graf 32, pravidelně Pečují o drobné zvířectvo – celkem 17 mužů (81%). Ženy této věkové kategorie se „pravidelně“ Účastní přednášek jako posluchačky – celkem 12 žen (60%). Naopak 8 mužů (38%) uváděné věkové skupiny se těchto společenských akcí neúčastní. Naopak – celkem 13 žen (65%) Nepečuje o drobné zvířectvo. Velmi staří senioři 80+, graf 33, „pravidelně“ Pečují o drobné zvířectvo – celkem 6 seniorů (86%) a Sledují televizi či poslouchají rádio – celkem 6 seniorů (86%), ženy naopak „pravidelně“ Pečují o zahradu – celkem 3 ženy (60%). Obě pohlaví se „nikdy“ neúčastní přednášek jako posluchač/ka – celkem 6 mužů (86%) a celkem 4 ženy (80%).

6 Diskuse

Tato kapitola obsahuje interpretaci výsledků výzkumu společenského života seniorů v obci Chlumany, zjištěných na základě dotazníkového šetření. Hlavní cíl mé práce směřoval k nalezení faktorů, které ovlivňují účast seniorů na společenských akcích. Posléze najít a navrhnout pro každou věkovou skupinu seniorů možnost, jak být prospěšný pro rozvoj obce v rámci jejich fyzických a psychických sil. V rámci této práce byla pozornost zaměřena na osoby starší 60 let žijící v obci Chlumany.

V mé diplomové práci jsem stanovila 7 hypotéz, které jsem v následující podkapitole potvrdila či předpoklad vyvrátila.

Mého dotazníkového výzkumu se zúčastnilo 78 osob, 46% tvořily ženy a 54% muži. Vzorek byl dále rozdělen na jednotlivé věkové skupiny. Nejvíce respondentů 53% patřilo do věkové skupiny Staří senioři 70-79 let, 32% dotazovaných do věkové skupiny Mladí senioři 60-60 let a 15% dotazovaných byli zástupci věkové skupiny Velmi staří senioři 80+.

Hned první otázka dotazníku se týkala míry zapojení seniorů do společenského života v Chlumanech. Pravidelně, často jako divák/čka se v obci zapojuje celých 42% seniorů všech věkových kategorií. Největší zastoupení mají Staří senioři 70-79 let a nejmenší zastoupení mají Velmi staří senioři 80+. Ve výsledku se nejvíce pravidelně jako divačky zapojují ženy věkové skupiny Staří senioři. Celých 28% seniorů všech věkových skupin se zapojuje aktivně jako organizátor/ka, a to stejnou mírou věkové skupiny Mladí senioři i Staří senioři. V poměru mužů a žen se jedná o stejný počet obou pohlaví. Vzhledem k věku 80+ se tito senioři již ve větší míře aktivně nezapojují. Tyto výsledky nám ukázaly, že senioři se v obci aktivně podílí na společenských událostech, což přispívá k rozvoji obce. Obec si drží svou bohatou nabídku akcí a zároveň se snaží rozšiřovat další aktivity, které se shledávají s úspěchem ze strany nejenom seniorů, ale většiny obyvatel v obci.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že obyvatelé obce Chlumany jsou velmi spokojeni s nabídkou společenských akcí. Toto tvrzení bylo potvrzeno téměř polovinou všech dotazovaných respondentů. Do kategorie spíše nespokojen, velmi nespokojen spadají senioři, kteří v polovině případů jsou již omezeni faktory jako je zdraví, nedostatek času, věk, finance či rodinný stav. V našem výzkumném šetření bylo pro mě samotnou velkým překvapením, že nejpočetnějším faktorem je pro seniory nedostatek času oproti faktoru zdravotního stavu. Zdravotní situace seniorů vypovídá o předpokladech pro kvalitu života a životní styl. Zcela jiné podmínky pro svůj život má mladší část generace seniorů do sedmdesáti let a jiné starší

část generace. Tyto závěry mají samozřejmě pravděpodobnostní charakter, i u mladších seniorů jsou skupiny lidí s horším zdravotním stavem, a naopak ve velmi dobré zdravotní kondici najdeme i seniory vysoce převyšující sedmdesát let. Ve zkoumané obci lze vyvodit závěr, že ve věkových skupinách Mladí senioři a Staří senioři převážil názor, že jim nejvíce brání nedostatek času. I senior, který nedochází a neúčastní se různých aktivit, má možnost si v obci Chlumany najít to, co ho bude ve volném čase naplňovat a bavit. Může se jednat i o činnosti, které nemají charakter společenské události v obci, ale o činnosti v domácím prostředí, které samozřejmě také přispívají k rozvoji obce. Za všechny můžeme uvést i vlastní zvelebování okolí kolem domu, zahrádky, polí a jiné další, což následně udržuje životní prostředí obce.

Z odpovědí na otázku, která se dotazovala na věk, byly zhodnoceny v souvislosti s účelem dotazníku, následující výsledky. Jednoznačně věková skupina Velmi staří senioři 80+ již 100% nepovažují za podstatné zájmy, koníčky a zároveň se více jak polovina nezapojuje do společenského života. Jejich zájmem jsou osobní potřeby a pasivní trávení volného času. Zájmem ze strany mladších seniorů a zástupců obce by mělo být, aby od těchto osob získávali bohaté životní zkušenosti, rady a udržovali tradice, zvyky, které jsou v obci podporovány, což následně obec bohatě rozvíjí.

Respondentů jsem se ptala, jaké hodnoty jsou důležité pro jejich osobní život, a předně mě zajímal postoj k aktivnímu společenskému životu. Celých 62% respondentů odpovědělo, že je pro ně aktivní společenský život velice důležitý. Respondenti uvedli mezi důležité hodnoty také přírodu, životní prostředí, mezilidské vztahy, bydlení a materiální podmínky. Téměř polovina respondentů uvedla jako důležitou hodnotu rodinu, děti a vnoučata. Zajímalo mě, zda by chtěli být senioři vůbec zaměstnáni i ve starobním důchodu. 59% respondentů by zaměstnání být nechtěli a práce není smyslem jejich životních hodnot. Nejvíce odpovědí jsem zaznamenala u věkové skupiny Mladí senioři 60-69 let, kde je předpoklad, že některé osoby pracují a teprve se chystají do starobního důchodu či někteří zůstávají ve svém zaměstnání jako pracující důchodci. Překvapující zjištění pro mě bylo to, že poměrně dost osob v obci nevyznává víru a duchovní hodnoty. Tato hodnota se částečně nepotvrdila u věkové skupiny Velmi staří senioři 80+. Se životní fází souvisí propad hodnot spjatých s profesní kariérou, se zaměstnáním a se společenskou prestiží. Růst některých a pokles dalších hodnot, svým způsobem společně vypovídají o určitém odpoutání se od života, především jeho materiální stránky. Dochází k nárůstu víry a duchovních hodnot u více jak poloviny starší skupiny

seniorů. Přiblížit lidem víru a rozvíjet v lidech duchovní hodnoty se snaží obec příležitostnou nabídkou mše svaté v místní kapliče.

Z odpovědí na otázku, která se týkala využívání volného času seniory, jsem zjistila, že více jak polovina respondentů se ve svém volném čase účastní společenských akcí jako divák/čka, a to hlavně věkové skupiny Mladí senioři a Staří senioři. Velmi staří senioři 100% tráví volný čas sledováním televizních pořadů v televizi. Jedná se tedy o pasivní aktivitu. Sledování televize je u těchto seniorů nejčastější ve srovnání s ostatními věkovými skupinami. Dominance televize v životním stylu seniorů má řadu příčin. Jedná se o technologii, která se vyvíjela souběžně s jejich životem, a pro sledování televize nejsou žádná zdravotní omezení. Mnoho seniorů žijících na venkově mají menší či větší hospodářství. Výzkum ukázal, že většina dotazovaných seniorů 80+ mužů pravidelně pečují o zahradu a drobné zvířectvo. Polovina žen 80+ pečuje ve svém volném čase o zahradu. Rozdíl mezi volným časem žen a mužů v důchodovém věku je rozdílný. Senioři na venkově praktikují i řadu zájmů úplně mimo dění a nabídku obce, pestrost různých koníčků je odvozena od každého individuálního seniora nebo skupiny seniorů. Každá tato činnost však svým originálním způsobem rozvíjí obec a informuje místní i okolní obyvatele o dění v obci.

Z předchozího odstavce vyplývá, že polovina seniorů v obci Chlumany se pravidelně účastní společenských akcí. Dovoluji si tvrdit, že obec Chlumany nabízí bohatou nabídku a možnosti, jak, kde a s kým trávit volný čas. Obec pořádá společenské události tradičně zaměřené, které mají i největší úspěch v počtu návštěvnosti. Výzkum potvrdil, že nejnavštěvovanější akcí je Konopická, která je pořádána každý druhý rok. Mnoho seniorů se jako divák/čka, ale i účastník/nice účastní Masopustu – tradičního průvodu masek. Každoročně je hojně navštěvovaný Vánoční koncert 62%, který organizují samotní obyvatelé obce. Prostřednictvím této společenské události, v čase Adventu, obec Chlumany navštíví mnoho lidí z okolních obcí a měst. Pro muže všech věkových skupin je atraktivní Truckfest a Hasičská soutěž, na kterou se také sjede mnoho lidí z okolních vesnic. Méně atraktivní události pro seniory jsou různé akce pořádané v rámci předem daného tematického celku – například Akci Venkovský podzim navštíví malý počet respondentů. Předpokládala jsem, že i účast na Obecním plese bude pro obyvatele Chluman atraktivní, ale více jak polovina respondentů se této akce neúčastní. Důvodem může být i to, že tato událost je teprve druhým rokem novinkou mezi společenskými akcemi v obci. Důležitým údajem pro výzkum byla četnost návštěv Klubu seniorů, kde převažuje účast žen všech věkových skupin. Prostřednictvím tohoto klubu by se právě senioři měli dovídat nové informace ohledně

společenského dění v obci a o plánovaných akcích. Klub seniorů by měl patřit mezi hlavní pojící článek mezi zástupci obce a seniory.

Od respondentů jsem chtěla zjistit, zda i rodinný stav má nějaký vliv na jejich společenské aktivity. 68% ženatých/vdaných respondentů uvádělo pravidelnou účast na společenských aktivitách a téměř ¼ se účastní přednášek jako posluchač/čka. Předpoklad, který se potvrdil je, že vdovci a vdovy jsou většinou doprovázeny rodinnými příslušníky či jsou jako doprovázející na akcích pro svá vnoučata. Z hlediska významu pro seniory jsou nejvýznamnějšími prvky sociálního pole manžel/ka, děti a vnoučata. Zjistila jsem, že nejvíce v obci žije rodin druhé generace a rodin třetí generace. Generace se vzájemně doplňují. Každá generace přináší svůj specifický vklad. Kvalita trávení volného času seniorů na venkově je ovlivněna také tím, zda v konkrétní obci žijí celý život, nebo jsou zde jen „na stará kolena“.

Velmi zajímavá data mi vyšla u otevřené otázky, která se ptala na to, co respondentům v obci chybí z hlediska společenského života. Na otevřenou otázku odpověděla více jak polovina respondentů. Nejčastější odpovědí bylo nedostatečná informovanost o společenských akcích ze strany zástupců obce. ¼ respondentů by uvítala spolupráci s dalšími spolky, kluby z nedalekého okolí či okresního města Prachatice. Více jak polovina seniorů uvedla možnost realizace donáškové služby knih z místní knihovny. Ženy by v obci uvítaly možnost docházky na sportovní kroužky, jógu, pilates, aerobic či turistické výlety do okolí. Někteří respondenti požadují lepší vybavenost místního restauračního zařízení, co se týká nealkoholických nápojů a drobného občerstvení při společenských akcích. Část respondentů tuto otázku nechala bez odpovědi a část respondentů napsala, že jim v obci nic nechybí. Domnívají se, že se jejich obec rozvíjí v rámci možností, a to i finančních. Vzhledem k nabídce společenských akcí, by si každý senior měl vybrat dle jeho aktuálních pocitů a možností.

6.1 Hypotézy

V této podkapitole bych zhodnotila, zda jsem potvrdila nebo vyvrátila hypotézy, které jsem si na začátku práce stanovila. Pro diplomovou práci jsem stanovila následující hypotézy.

H1: Existuje závislost mezi spokojeností seniora a nabídkou společenských akcí v obci.

Myslím si, že jsem tuto hypotézu potvrdila. Zjistila jsem, že v obci je 78% spokojených seniorů s nabídkou společenských akcí. Spokojenost respondentů vyplývá i

z velkého výčtu společenských akcí, které se v obci Chlumany organizují. Celkem bylo do dotazníkového šetření uvedeno 17 společenských akcí.

H2: Rodinný stav má podstatný vliv na aktivity seniorů.

V pořadí třetí hypotézu jsem potvrdila. 68% respondentů uvedlo rodinný stav ženatý/vdaná a z výzkumu vyplynulo, že 51% těchto respondentů jsou aktivní tím, že se účastní společenských událostí. 60% těchto seniorů řadí mezi své aktivity péči o zahradu, 49% seniorů pečuje o drobné zvířectvo. Je zajímavé, že vdovci a vdovy spíše volí aktivitu pro jednotlivce. 64% těchto respondentů navštěvuje knihovnu. 14% seniorů jezdí na výlety seniorů a 21% navštěvuje různé besedy, které jsou pořádány ve spolupráci s obcí.

H3: Záliby seniorů na vesnici ovlivňuje jejich věk.

Hypotézu o souvislosti mezi záliby a věkem seniorů jsem potvrdila u všech věkových skupin. 75% seniorů 80+ odpovědělo, že zájmy a koníčky jsou pro ně méně důležité. Dávají přednost pasivní aktivitě a odpočinku. Jejich zájmy jsou ovlivněny důsledky stárnutí – věkem, zdravotním stavem a samotou. 86% seniorů sleduje televizní pořady. Ženy 60% naopak pravidelně pečují o zahradu. Většina seniorů mladších 80 let aktivně provozuje své aktivity, pokud mají dostatek času a jsou zdravotně zdatní.

H4: Existuje závislost mezi zdravotním stavem seniora a jeho mírou účasti na společenských akcích?

Tato hypotéza ve formě otázky je pro mě zajímavá. Odpověď na tuto otázku zní ano, ve svém výzkumu jsem zjistila, že 62 % respondentů má potíže s účastí na určitém druhu společenské události. Z výzkumu jsem zjistila, že Velmi staří senioři vykazují minimální účast na akci Výlety seniorů, Obecní ples či návštěva Letního kina.

H5: Mladší senioři upřednostňují tradiční masopust před návštěvou Klubu seniorů.

V pořadí šestou hypotézu jsem potvrdila. 72% osob Mladí senioři 60-69 let upřednostnilo tradiční akci Masopust před 52% návštěvou Klubu seniorů. Předpokladem pro volbu tradiční akce je i to, že větší část seniorů 60-69 let se do této akce aktivně zapojí a jedná se u nich o zdroj zábavy a udržování venkovských tradic. Klub seniorů převážně navštěvují ženy 32% této věkové skupiny.

H6: Starší lidé vyplňují převážnou část dne sledováním televizních pořadů.

Sledování televize je pevnou a stěžejní součástí životního stylu současné generace seniorů. Tato hypotéza byla potvrzena. Starší lidé skutečně vyplňují převážnou část dne touto pasivní aktivitou. Téměř polovina respondentů Starší senioři 70-79 let sleduje televizní

dokumenty a vzdělávací pořady. 67% věkové skupiny Velmi staří senioři 80+ mají stejný zájem o tuto činnost.

H7: Muži senioři chovají na vesnici drobné zvířectvo.

Poslední uváděnou hypotézu jsme výzkumem potvrdili. 75% mužů všech věkových kategorií pečuje o drobné zvířectvo. Mohlo by to být konkrétně chápáno jako „koníček“ spojený s povinností a prací, respektive jako to, co je baví a co patří k jejich životu.

6.2 Návrh možností pro seniory a obec

Na základě informací získaných z dotazníkového šetření, byly navrženy možnosti, které by mohly vést k vyšší spokojenosti seniorů v rámci aktivního přístupu a rozvíjení obce. Předně bych na tomto místě chtěla uvést, že obec Chlumany je zdravá obec a přístupná novinkách. Snahou ze strany zástupců obce je propojit rozvoj vesnice prostřednictvím tradic, zvyků a moderních prvků, které lze čerpat i prostřednictvím dotačních titulů.

6.2.1 Návrh možností pro seniory, jak zvýšit jejich zapojení do společenského života v obci

1. Pohybová aktivita - jako jeden z významných faktorů aktivizace seniorů a podmínka úspěšného zdravého stárnutí – organizace sportovních aktivit pro seniory v místním restauračním zařízení, kde se nachází volná místnost, vhodná pro tyto aktivity. Akci zprostředkovat ve spolupráci se soukromým lektorem či zahájit řízení s nějakou sportovní organizací z nedalekého okresního města Prachatice.

2. Spolupráce s organizacemi v rámci okresu-realizace tematických přednášek v místním Klubu seniorů, spolupráce se Svazem důchodců v Prachaticích, klubem SENSEN Prachatice a Radou seniorů Prachatice (přednášky o zdravém stravování, sebeobrana seniorů, smyslová aktivizace, komunikace s médii atp.)

3. Univerzita třetího věku – zjistit zájem o toto zájmové a neprofesní vzdělávání na univerzitní úrovni.

4. Využití profesní a zájmový potenciál seniorů – zapojit seniory do aktivit souvisejících s rozvojem obce. Možnost využít potenciálu seniorů při činnostech: literární odpoledne, taneční hodiny, kulturní odpoledne, muzikoterapie, cvičení paměti aj.

5. Nabídka ergoterapie – pozitivní vliv práce na duševní zdraví. **Nabídka canisterapie** – terapie pomocí psa – velmi vhodné pro Velmi staré seniory 80+.

6. Rozšíření nabídky pokrmů a nápojů – v nabídce místního restauračního zařízení při konaných akcích respondentům chybí širší nabídka nápojů. Rozšíření nabídky sortimentu o více druhů ovocných džusů, ledových čajů a chuťovek k nápojům by činilo návštěvníky spokojenější. Návrhem je informovat zástupce obce a majitele místního restauračního zařízení o požadavcích ze strany seniorů

6.2.2 Návrh možností pro obec, jak zvýšit informovanost seniorů v rámci společenských akcí v obci

1. Zlepšení propagace konaných společenských akcí – obec by měla **pravidelně** využívat jako zdroj informací o blížících se událostech svoje webové stránky a dbát o jejich aktualizaci. Návrhem je i založit **Zpravodaj obce**. Tento již v obci před několika lety fungoval a měl dobrý ohlas. Převážná část obyvatel se o novinkách dozvídá od svých známých. Pro dosažení dostatečné informovanosti o konaných akcích v Chlumanech, jsou návrhem i **tištěné letáčky**, které by seniorům byly doručeny přímo do jejich schránek. Zajistit doručování by neměl být problém, v obci je mnoho dobrovolníků a obec není tak rozlehlá, aby tato činnost byla časově náročná. Množství letáků by mělo odpovídat počtu cca 104 trvale obydlených sídel. Na každou blížící se událost by mohl upozornit rozhlas a regionální rádio. **Elektronický dotazník** – pro seniory, kteří mají přístup k internetu, obsluhují PC. Prostřednictvím online dotazníků může vedení obce rychle a pružně reagovat na měnící se potřeby a požadavky seniorů. Dotazníky by zároveň sloužily k hodnocení spokojenosti obyvatel se společenskými událostmi.

2. Nástěnka obce – zbudování nástěnky na viditelném místě v obci, nejlépe poblíž místa, které denně navštěvují či mívají obyvatelé obce. Např. v místě autobusové zastávky na návsi, u místního obchodu, restauračního zařízení, mateřské školky apod.

3. Pravidelná setkání seniorů se zástupci obce – v současné době se koná 2x do roka veřejná schůze, které se účastní velké množství obyvatel. Návrh spočívá v tom, aby zástupci obce zavedli pravidelně 1x do měsíce setkání pouze pro seniory. Cílem by byla vzájemná komunikace obou stran a senioři by se motivovali k intenzivnějšímu zapojení se do dobrovolnických aktivit a do organizace hájících zájmy seniorů.

6.3 Naplnění cílů práce

Podle mého názoru jsem všechny své stanovené cíle splnila. Cílem první části práce bylo charakterizovat pojmy týkající se daného tématu, předně jednotlivé etapy stárnutí lidí na

venkově a důsledky tohoto stárnutí, které mají vliv na rozvoj venkova. Tento cíl jsem naplnila, danou problematiku jsem si prostudovala a zpracovala tak, aby byla přehledná, zajímavá a čtivá i pro širokou veřejnost.

Mým druhým cílem bylo navrhnout možnosti, jak zvýšit zapojení seniorů do společenského života v obci na základě zjištění problémů a překážek pro jejich účast. Zároveň zhodnotit, jak důsledky stárnutí souvisí s rozvojem vybrané vesnice v oblasti společenských událostí. Tohoto cíle jsem dosáhla prostřednictvím dotazníkového šetření. Dotazník pro tyto účely jsem vytvořila sama. Dotazník mi pomohl zmapovat skutečné problémy a překážky všech věkových skupin. Výsledky tohoto výzkumu se mi podařilo zpracovat a následně navrhnout možnosti pro všechny věkové skupiny, jak se aktivně zapojit do společenského života a rozvíjet tak obec.

7 Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo zjistit faktory, které ovlivňují účast seniorů na společenských akcích a navrhnout možnosti, jak zvýšit zapojení seniorů do společenského života v obci Chlumany. Zároveň zhodnotit, jak důsledky stárnutí souvisí s rozvojem obce v oblasti společenských událostí. Práce se zaměřila na analýzu společenského života v obci, zapojení místních seniorů do společenských akcí a na zjištění aktivit v jejich volném čase.

Teoretická část měla za úkol charakterizovat pojmy týkající se daného tématu, předně jednotlivé etapy stárnutí lidí na venkově a důsledky tohoto stárnutí, které mají vliv na rozvoj venkova. Charakterizovala jsem nejen historii i současnost kulturního dění v obci, ale i samotnou obec.

Praktická část spočívala ve výzkumu faktorů a důsledků, které ovlivňují účast seniorů na společenských akcích a mají tak vliv na rozvoj obce. Výzkum proběhl na základě dotazníkového šetření. Informace získané z tohoto výzkumu byly zpracovány, analyzovány a následně zaznamenány do tabulek a grafů s komentáři. Následně byly navrženy možnosti přispívající k dosažení vyšší spokojenosti seniorů se společenským životem v obci a možná opatření pro budoucí rozvoj společenského a kulturního života v obci. Návrhy opatření pro seniory musí projednat a schvalovat zastupitelstvo obce. Návrhy opatření pro obec jsou v souladu s finančními možnostmi, které je obec schopná realizovat.

V praktické části mého výzkumu bylo zjištěno, že hlavními důsledky stárnutí jsou zdravotní stav, nedostatek času a nedostatek financí. Na základě tohoto zjištění jsem se pokusila navrhnout možnosti aktivit jak pro seniory všech věkových skupin, tak i možnosti pro zlepšení přístupu ze strany obce. Právě nedostatečná informovanost o kulturních událostech je podstatným problémem ze strany obce vůči seniorům i ostatním obyvatelům.

V obci Chlumany se pravidelně koná řada tradičních společenských akcí, a proto je důležité je dlouhodobě udržovat. Předně zkvalitňovat akce, do kterých se mají možnost zapojit všechny věkové skupiny seniorů. Pohybové aktivity je vhodné zprostředkovat ve spolupráci s nějakou sportovní organizací z nedalekého okresního města Prachatic. Důležitost vnímám v zapojení místních věkových skupin seniorů do organizace společenských akcí, divácké účasti a v podpoře místního Klubu seniorů. Pro seniory je klíčová rodina, proto by aktivní přístup měl vycházet i odtud a společenské akce by se měly plánovat pro všechny členy rodiny. Jak se ve výzkumu ukázalo, důležitá je i výše finančního příspěvku při účasti na kulturní události.

Na venkově žije téměř pětina obyvatel – seniorů naší vlasti. Venkov je plný možností a je potenciálem pro samotné seniory, pro obce, ale i pro dobrovolníky, kteří by se chtěli věnovat seniorům, jejich životu a volnému času. Negativní přístup některých seniorů je způsoben vztahy mezi lidmi, kdy dochází k odmítání účasti a prezentace vlastní práce, což může znamenat úpadek spolků. Obec by měla být nápomocna v řešení těchto sporů a zkvalitňovat životní styl v obci. Rodiny by měly jít cestou k udržení kulturního života a předávání tradic a zvyků mladé generaci. Aktivity slouží k rozvoji a posílení duchovních a sociálních potřeb i psychického zdraví, proto by jim měla být věnována velká pozornost. I když někdy senioři v obci Chlumany odmítají účast na některé z aktivit, brzy jim začne chybět kontakt s ostatními lidmi a pochopí, že společně mohou zažít hezké chvíle a obohatit tak svůj život o příjemné zážitky. Určitě si nepřejeme, aby senioři v obci naplňovali svůj volný čas pasivním přístupem ke společnosti a svůj volný čas trávili pouze sledováním televizních pořadů či setrváváním pouze ve svých příbytcích.

Senioři na venkově jsou respektovanou skupinou obyvatel. Jsou našimi spoluobčany, proto otázka jejich aktivního zapojení do společenského života v obci je zajímavé téma, které je v dnešní době velice aktuální jak pro seniory samotné, tak i pro osoby, které s nimi na venkově chtějí ve volnočasové oblasti pracovat a připravovat pro seniory aktivity.

V obci Chlumany jsou aktivní senioři, kteří vědí, že bez práce a úsilí nebude jejich kulturní a společenský život naplněný. Je s podivem, kolik akcí je v obci pořádáno a jakého jsou rozmanitého obsahu. Myslím si, že pokud dojde k vylepšení informovanosti o společenských událostí ze strany obce, bylo by až kontraproduktivní, kdyby společenských akcí v obci přibývalo.

8 Seznam použité literatury

Knihy a odborné časopisy

- BALTES, Paul B. *The aging mind: Potential and limits. The gerontologist* 33.5 (1993): 580-594.
- BLAŽEK, Bohuslav. *Venkov, města, média*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. 362 s. Studie; sv. 16. ISBN 80-85850-59-1.
- BLAŽEK, Bohuslav. *Venkovy: [anamnéza, diagnóza, terapie]*. 1. vyd. [Brno]: ERA, ©2004. 184 s. ISBN 80-86517-90-X.
- BORSCHIED, Peter. *Virus času: kulturní dějiny zrychlování*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2007. 483 s. Kolumbus; sv. 185. ISBN 978-80-204-1419-9.
- BRATSKÁ, Mária. *Zisky a straty v záťažových situáciách alebo príprava na život*. 1. vyd. Bratislava: Trade Leas, 2001. 325 s. ISBN 80-7094-292-4.
- BROMLEY, D. B. *Psychológia ľudského starnutia*. 1. vyd. Bratislava: Smena, 1974. 341 s. Spektrum; Zv. 6
- BURCIN, B., T. Kučera, D. Drbohlav. 2003. *Perspektivy populačného vývoje České republiky na období 2003–2065 (Czech Republic's Population Perspectives for the Period 2003–2065)*. Praha: DemoArt.
- CICERO, Marcus Tullius. *Cato starší o stáří*. 1. vyd. Praha: Supraphon, 1976. 117 s. Lyra Pragensis; Sv. 13.
- ČEVELA, Rostislav, Kalvach, Zdeněk a Čeledová, Libuše. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 263 s. ISBN 978-80-247-3901-4
- DIENTSBIER, Zdeněk. *Průvodce stárnutím, aneb, Jak ho oddálit*. Vyd. 1. Praha: Radix, 2009. 184 s. ISBN 978-80-86031-88-0.
- ERIKSON, Erik H. *Childhood and society*. 2nd ed., rev. and enl. New York: W. W. Norton, 1963. 445 s.
- GREGOR, Ota. *Stárnout, to je kumšt*. 1. vyd. Praha: Olympia, 1983. 136 s. Sport a zdraví.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 1. Praha: Panorama, 1990. 407 s. Pyramida. ISBN 80-7038-158-2.
- HAYFLICK, Leonard. *Jak a proč stárneme*. Překlad Jiří Bumbálek. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1997. 426 s. ISBN 80-7176-536-8.

- HOLMEROVÁ, Iva, Jurašková, Božena a Zikmundová, Květuše. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 2., dopl. vyd. [Praha]: Česká alzheimerovská společnost, 2003. 88 s. ISBN 80-86541-12-6.
- HOGGART, K., Buller, H., Black, R. 1995. *Rural Europe-Identity and Change*. Arnold, London
- HOLCZEROVÁ, Vladimíra a Dvořáčková, Dagmar. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 96 s., iv s. obr. příl. ISBN 978-80-247-4697-5
- HORA, Ondřej. *Strategie dlouhodobě nezaměstnaných: vstupní analýza problému*: 1. vyd. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2008. 384, 9 s. ISBN 978-80-7416-004-2.
- HUDEČKOVÁ, Helena, Lošťák, Michal a Ševčíková, Adéla. *Regionalistika, regionální rozvoj a rozvoj venkova*. Vyd. 1. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2006. 189 s. ISBN 80-213-1413-3.
- JAROŠOVÁ, Darja. *Péče o seniory*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 2006. 96, 12 s. ISBN 80-7368-110-2.
- JEŘÁBEK, Hynek a kol. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. 316 s. Studie; sv. 87. ISBN 978-80-7419-117-6.
- KALIBOVÁ, Květa. *Úvod do demografie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001. 52 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0222-9.
- KALVACH, Zdeněk et al. *Geriatric a gerontologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2004. 861 s. ISBN 80-247-0548-6.
- KLUFOVÁ, Renata. *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 275 stran. ISBN 978-80-7478-733-1
- KRATOCHVÍL, Zdeněk, HORÁČEK, Ivan a SÁDLO, Jiří. *Filosofie živé přírody*. Praha: Herrmann, 1994. 222 s.
- KRETSCHMEROVÁ, T., ŠIMEK, M. *Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2050*. Demografie 2004, roč. 46, č. 2, str. 91-99.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Psychologie pocitů štěstí: současný stav poznání*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 131 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4436-0.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: možnosti, které čekají*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. 141 s. Psyché. ISBN 978-80-247-3604-4.

- KUBÁTOVÁ, Helena a kol. *Mezigenerační proměny způsobu života na Hlučínsku*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2015. 354 stran. Studie; 116. svazek. ISBN 978-80-7419-190-9.
- KUBÁTOVÁ, Helena. *Sociologie životního způsobu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2010. 272 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-2456-0.
- KUBÍČKOVÁ, Miluše. *Vůle ke zdravému životu*. Praha: Onyx, 1996. 174 s. ISBN 80-85228-37-8
- KUCHAŘOVÁ, Věra a VESELÁ, Jitka. *Institucionální a kompetenční uspořádání inspekce sociálních služeb*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2001. 23, iv s. ISBN 80-238-8769-6.
- LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 341 s. ISBN 80-7106-525-0.
- LANGMEIER, Josef a Krejčířová, Dana. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3., přeprac. a dopl., v Gradě vyd. 1. Praha: Grada, 1998. 343 s. Psyché. ISBN 80-7169-195-X.
- LOUŽEK, Marek. *Makroekonomické aspekty porodnosti: Politická ekonomie 53(2005), č. 6, s. 733-746*.
- LOUŽEK, Marek. *Populační ekonomie a její důsledky pro účinnost pronatalitních politik*. Vyd. 1. Praha: CEP-Centrum pro ekonomiku a politiku, 2004. 152 s. ISBN 80-86547-35-3.
- MAJEROVÁ, Věra a HEROVÁ, Irena. *Český venkov 2006: sociální mobilita a kvalita života venkovské populace*. Vyd. 1. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, ©2007. 127 s. ISBN 978-80-213-1631-7.
- MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních [sic] zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 328 s. Sestra. ISBN 978-80-247-3148-3.
- MARADA, Radim. *Kultura protestu a politizace každodennosti*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2003. 217 s. Sociologická řada; sv. č. 1. ISBN 80-7325-027-6.
- MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. 311 s. ISBN 80-86429-58-X
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 1. vyd. V Praze: Vysoká škola obchodní, 2007. 82 s. ISBN 978-80-86841-06-9.
- ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. 168 s. ISBN 978-80-246-1997-2.

- PACOVSKÝ, Vladimír. *Proti věku není léku: úvahy o stárnutí a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. 124 s. ISBN 80-7184-486-1.
- PACOVSKÝ, Vladimír a HEŘMANOVÁ, Hana. *Gerontologie*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1981. 298 s. Knižnice praktického lékaře.
- PERLÍN, R. *Předpoklady rozvoje českého venkova*, in Vávra V: *Funkce politiky v agrárním sektoru a rozvoje venkova v nejdůležitějších typech regionů v období před a po vstupu do EU*, Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, Praha 2003.
- PERLÍN, Radim a HUPKOVÁ, Martina. *Venkovy a venkované*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2010. 11 s., 19 složených l. ISBN 978-80-87147-27-6.
- PICHAUD, Clément a THERAU, Isabelle. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Překlad Abigail Kozlíková. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 156 s. Sociální práce. ISBN 80-7178-184-3.
- POPULAČNÍ VÝVOJ ČR 1990-2002. Praha: *Program rozvoje venkova (2006)*: MZE ČR KDGD PŘF UK.
- PUNCH, Keith F. *Základy kvantitativního šetření*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 150 s. ISBN 978-80-7367-381-9.
- RABUŠIC, Ladislav. *Česká společnost stárne*. Vyd. 1. V Brně: Masarykova univerzita, 1995. 192 s. Rubikon; sv. 1. Spisy Masarykovy univerzity v Brně. Filozofická fakulta = Opera Universitatis Masarykianae Brunensis. Facultas philosophica; č. 303. ISBN 80-901604-2-5.
- REŽNÝ, Josef. *Konopická: [metodický materiál pro soubory ZUČ]*. České Budějovice: Krajské kulturní středisko České Budějovice, 1987. 248 s., [16] s. obr. příl.
- REKER, G. T., & Chamberlain, K. (Eds.). (2000). *Exploring existential meaning: Optimizing human development across the life span*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- ROUBÍČEK, Vladimír. *Úvod do demografie*. Vyd. 1. Praha: Codex Bohemia, 1997. 348 s. ISBN 80-85963-43-4.
- SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8
- SAK, Petr a KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 225 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3850-5.
- SÝKOROVÁ, Dana. *Autonomie ve stáří: kapitoly z gerontosociologie*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. 284 s. Studie; sv. 45. ISBN 978-80-86429-62-5.
- TOPINKOVÁ, Eva a NEUWIRTH, Jiří. *Geriatricie pro praktického lékaře*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1995. 299 s., [8] s. barev. il. ISBN 80-7169-099-6.

URBAN, Lukáš. *Sociologie trochu jinak*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada, 2011. 271 s. Sociologie. ISBN 978-80-247-3562-7.

VAGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

VIDOVIČOVÁ, Lucie. *Stárnutí, věk a diskriminace-nové souvislosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. 233 s. ISBN 978-80-210-4627-6.

VOHRALÍKOVÁ, Lenka a RABUŠIC, Ladislav. *Čeští senioři včera, dnes a zítra*. [Praha]: VÚPSV, Výzkumné centrum Brno, 2004. 90, ix s. ISBN 80-239-4218-2.

ZAVÁZALOVA, Helena a kol. *Sociální lékařství a veřejné zdravotnictví*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 154 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0467-1.

ZAVÁZALOVÁ, Helena a kol. *Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie*. 1. vyd. V Praze: Karolinum, 2001. 97 s. ISBN 80-246-0326-8.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Aktivní stárnutí=*Sociální studia*: [online časopis katedry sociologie FSS/M4]. 2016.

ISSN 1803-6104 [2016-06-11] URL Dostupné z: <<http://socstudia.fss.muni.cz>

ČESKO. DEMOGRAFIE: *Stárnutí* [online] 2016. [2016-06-10] URL Dostupné z:

<http://www-demografie.info/?cz_demstarnutiobecne=>

ČESKO. Ministerstvo zemědělství. 2009-2017. eAGRI. *Venkov*. [online] 2009-2017.

[2016-07-15] URL Dostupné z: <<http://eagri.cz/public/web/mze/>

ČESKO. MAPY: *Chlumany* [online]. 2016. [2016-06-10] URL Dostupné z:

<https://mapy.cz/?q=chlumany&source=muni&id=934&utm_source=search.seznam.cz&utm_medium=hint&utm_term=chlumany&utm_content=muni2

HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ, Jaroslava. *Aktivní stárnutí jako idea, nástroj a kapitál. Kde hledat kořeny úspěchu konceptu aktivního stárnutí?* [online]. 2015. [citace 2016-12-27]. Dostupné z: http://socstudia.fss.muni.cz/sites/default/files/02_Aktivni_starnuti_jako_ideaMarhankova.pdf, s. 14

STUART-HAMILTON, Ian. *Key ideas in psychology [online]*. London: J. Kingsley Publishers, 1999 [cit. 2016-04-07]. Dostupné z:<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=5004020>

další zdroje

ČSÚ – městská a obecní statistika (údaje o obcích okr. Prachatice) [2016-12-10]

<http://www.czso.cz/lexikon/mos_vdb.nsf/okresy/CZ0315/>

ČSÚ – počet obyvatel v obcích Jihočeského kraje [2017-01-04]

<http://www.czso.cz/xc/redakce.nsf/i/pocet_obyvatel_v_obcich_jihoceskeho_kraje>

ČSÚ – projekce obyvatelstva ČR do roku 2050 [2016-07-15]

<http://www.czso.cz/csu/xb/projekce_obyvatel_do_roku_2050>

9 Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník „Společenský život seniorů v obci Chlumany“

Příloha č. 2: Fotografie seniorů, ukázky aktivit a činností trávení volného času seniorů v obci Chlumany

Fotografie č. 1: Fotogalerie obce Chlumany [online]. [2017-03-10]. URL. Dostupné z:

<http://www.chlumany.cz/obrazek.php?navez=masopust09&pocetobrazku=14&cislo=14>

Fotografie č. 2: Fotogalerie obce Chlumany [online]. [2017-03-10]. URL. Dostupné z:

http://chlumany.rajce.idnes.cz/Chlumansky_predvanocni_vecerni_trh_9.12.2016/#6522.jpg

Fotografie č. 3: Fotogalerie obce Chlumany [online]. [2017-03-10]. URL. Dostupné z:

http://chlumany.rajce.idnes.cz/Den_senioru_2016/#DSC_0489.jpg

Ostatní fotografie jsou použity z vlastního archivu a zdrojů.

PŘÍLOHA č. 1

DOTAZNÍK: „Společenský život seniorů v obci Chlumany“

Vážená paní, vážený pane, obracím se na Vás s prosbou o spolupráci při výzkumu na téma stárnutí na venkově. Dotazník je anonymní a bude využit pro diplomovou práci. **Označte prosím číslo vybrané odpovědi zakroužkováním** nebo odpověď vypište.

1) Jakou měrou se zapojujete do společenského života v Chlumanech?

Aktivně jako organizátor/ka	1
Pravidelně, často jako divák/čka	2
Občas	3
Jen výjimečně	4
Vůbec	5

2) S nabídkou společenských akcí v Chlumanech jste...

velmi spokojen/a	1
spíše spokojen/a	2
spíše nespokojen/a	3
velmi nespokojen/a	4
nevím, nedokážu posoudit	5

3) Účastníte se těchto společenských akcí v Chlumanech?

Vyberte prosím odpověď v každém řádku.

	Pravidelně	Příležitostně	Vůbec
B. Konopická	1	2	3
B. Masopust	1	2	3
C. Farmářské trhy	1	2	3
D. Truckfest	1	2	3
E. Den dětí	1	2	3
F. Den pro celou rodinu	1	2	3
G. Akce Venkovský podzim	1	2	3
H. Vánoční koncert	1	2	3
CH. Výlety seniorů	1	2	3
I. Návštěva knihovny	1	2	3
J. Hasičská soutěž	1	2	3
K. Návštěva klubu seniorů	1	2	3
L. Besedy	1	2	3
M. Letní kino	1	2	3
N. Divadelní představení	1	2	3
O. Veřejné schůze	1	2	3
P. Obecní ples	1	2	3
Q. Jiná akce	1	2	
Vypište:			

4) Co Vám brání v účasti na společenských akcích v obci?

Vyberte prosím odpověď v každém řádku.

	Ano, často	Někdy	Ne
A. Zdravotní stav	1	2	3
B. Nedostatek času	1	2	3
C. Nedostatečná podpora okolí	1	2	3
D. Nedostatek financí	1	2	3
E. Nevhodná nabídka kulturních akcí	1	2	3
F. Jiné důvody:	1	2	

	1	2	
--	---	---	--

5) Jak důležité jsou následující hodnoty pro Váš osobní život?

Vyberte prosím odpověď v každém řádku.

	Velice důležité	Méně důležité	Nedůležité (nepodstatné)
B. Příroda, životní prostředí	1	2	3
B. Mezilidské vztahy	1	2	3
C. Víra, duchovní hodnoty	1	2	3
D. Zájmy, koníčky	1	2	3
E. Aktivní společenský život	1	2	3
F. Bydlení	1	2	3
G. Práteleství	1	2	3
H. Zdravotní stav	1	2	3
I. Rodinný život, děti, vnoučata	1	2	3
J. Materiální podmínky	1	2	3
K. Práce, zaměstnání	1	2	3
L. Jiná životní hodnota	1	2	
Vypište:			

6) Patří mezi způsoby trávení Vašeho volného času následující aktivity?

Vyberte prosím odpověď v každém řádku.

	Pravidelně	Příležitostně	Nikdy
A. Pečuji o zahradu	1	2	3
B. Pečuji o drobné zvířectvo	1	2	3
C. Čtu knihy	1	2	3
D. Čtu denní tisk, zájmové časopisy	1	2	3
E. Sleduji vzdělávací pořady, dokumenty v televizi či poslouchám rádio	1	2	3
F. Účastním se společenských akcí jako divák	1	2	3
G. Účastním se přednášek jako posluchač (klub seniorů, chovatelů, rybářů, apod.)	1	2	3

7) Kolik generací Vaší rodiny žije zde v obci?

.....

Ženatý, vdaná	3
Rozvedený (á)	4
Vdovec, vdova	5

9) Jste:

muž	1
žena	2

10) Kolik je Vám let?

.....

11) Co Vám v obci chybí z hlediska společenského života? Prosím, vypište.

Děkuji mnohokrát za Váš čas a vstřícnost p

8) Jaký je Váš rodinný stav?

Svobodný (á)	1
Žiji s partnerem/kou, druh, družka	2

PŘÍLOHA č. 2

Fotografie: ukázky aktivit a činností trávení volného času seniorů v obci Chlumany

1. Tradiční masopust r. 2016 – obec Chlumany

2. Předvánoční trh r. 2016 – obec Chlumany

3. Den seniorů r. 2016– obec Chlumany

4. Předvelikonoční neděle r. 2016 – obec Chlumany

